

EKONOMIHÖGSKOLAN

Lunds universitet

Magisteruppsats

Januari 2006

Effekterna av införandet av RR 29/IAS 19 Redovisning av pensioner

Handledare:
Gunnar Wahlström

Författare:
Karin Åberg
Maria Åberg

- Sammanfattning -

Uppsatsens titel:	Effekterna av införandet av RR 29/IAS 19 – Redovisning av pensioner.
Seminariedatum:	2006-01-17
Ämne/kurs:	FEK 591 - Aktuella problem inom extern redovisning, magisteruppsats 10 poäng.
Författare:	Karin Åberg Maria Åberg
Handledare:	Gunnar Wahlström
Fem nyckelord:	RR 29 ”Ersättning till anställda”, IAS 19 ”Employee Benefits”, förmånsbestämda pensionsförpliktelser, aktuariella vinster och förluster samt korridoren.
Syfte:	Syftet med denna uppsats är att undersöka vilka effekter införandet av RR 29/IAS 19 har haft på de företag som valt att tillämpa någon av rekommendationerna i förtid.
Metod:	En kvalitativ metod har valts för att kunna få fram de tidiga effekterna av införandet RR 29/IAS 19. Vi har valt att undersöka effekterna utifrån två olika delstudier. Delstudie ett är en innehållsanalys av sju företags årsredovisningar som tillämpat RR 29/IAS 19 i förtid. Den ger läsaren en ökad förståelse för hur företagen redovisar sina förmånsbestämda pensionsförpliktelser i enlighet med de nya rekommendationerna. I delstudie två genomfördes intervjuer med fyra företag samt med fyra revisorer för att få fram deras syn på effekterna av införandet.
Slutsatser:	Slutsatserna visar att de koncerner som tillämpat RR 29/IAS 19 i förtid har fått flera effekter. Effekterna har varit särskilt kännbara för multinationella koncerner med stor andel förmånsbestämda pensionsplaner. Den mest positiva effekten är att koncernen skall redovisa sina pensionsförpliktelser på ett enhetligt sätt. Det har

lett till att jämförbarheten av pensionsförpliktelsen har ökat mellan olika företag. En annan positiv effekt är att företagen har fått ökad kontroll över sina pensionsförpliktelser eftersom de tvingas inventera och klassificera samtliga pensionsförpliktelser. Ökad transparens är en annan positiv effekt av RR 29/IAS 19 eftersom företagen nu lämnar betydligt mer information i årsredovisningarna.

Införandet av RR 29/IAS 19 har även lett till negativa effekter för företagen. Vid övergången till den nya pensionsredovisningen har företagen fått en ökning av sin pensionsskuld som legat mellan 392-2300 miljoner kronor. En annan negativ effekt är att företagen har upplevt ett ökat merarbete då de nu ska göra flera arbetsmoment själva för att komma fram till den slutliga pensionsskulden. De nya momenten har upplevts som komplicerade och svåra vilket har lett till att många företag har fått anlita experthjälp. Rekommendationerna kommer även att leda till dubbelarbete eftersom RR 29/IAS 19 endast skall tillämpas på koncernnivån och inte i den juridiska personen.

Sammanfattningsvis har effekterna resulterat i en förbättrad pensionsredovisning för både företagen och de externa intressenterna. De kan nu för första gången bilda sig en egen uppfattning om koncernens totala pensionsförpliktelser genom att endast kunna en internationell rekommendation.

- Abstract -

- Title:** The effects of RR 29/IAS 19 - Accounting for pensions.
- Seminar date:** 2006-01-17
- Course:** Master Thesis in the field of accounting, 10 Swedish Credits.
- Authors:** Karin Åberg
Maria Åberg
- Advisor:** Gunnar Wahlström
- Five key words:** RR 29 "Ersättning till anställda", IAS 19 "Employee benefits", defined benefit plan, actuarial gains and losses and the corridor.
- Purpose:** The purpose of this master thesis is to examine the effects on listed groups that applied RR 29/IAS 19 before its effective date.
- Methodology:** The master thesis is based on a qualitative method. The effects of RR 29/IAS 19 was identified by investigating the phenomenon from two smaller studies. The first study was an analysis of the contents of a seven annual reports. This investigation gave us an understanding of how the companies account for their defined benefit plans in their annual financial statements.
- The second study was interviews with four large Swedish companies which had applied RR 29/IAS 19 before its effective date. Interviews were also made with auditors from four Swedish auditing companies. Both companies and auditors gave their views on the effects of RR 29/IAS 19 on the consolidated groups.
- Conclusions:** The result of our thesis implies that groups have encountered several effects after they implemented RR 29/IAS 19. The greatest impact has been for those multinational groups with greater balances of defined benefit plans. The most positive outcome is that groups now have to account for pensions in a more consistent way, which results in a better comparability of pension obligations

between groups. Another positive effect is that the groups will gain better control over their pension obligations due to the inventory and the classification. Improved transparency is also a positive effect since the standards require the companies to show their pensions obligation clearly in the annual financial statements.

The introduction of the RR 29/IAS 19 has also lead to some negative side effects. In the implementation phase all groups experienced an increase in their pension liabilities in the range of SEK 392 to 2'300 million. All the selected groups have chosen to adjust their increased liabilities against equity. Another negative effect that the groups encountered was the additional amount of work they had to deal with in order to calculate the final pension liability. The calculation involves several complicated methods which has lead to companies seeking specialist assistance. The standards will lead to duplication of work since RR 29/IAS 19 only is required at a group accounting level and not in the legal entities.

To summarise it all the effects have resulted into an improved pension accounting for both groups and external parties. It is now possible for them to make their own opinion of the group's total pension obligations by only knowing one international accounting standard.

- Förord -

Vår magisteruppsats påbörjades vårterminen 2004 inom ämnet företagsekonomi under temat aktuella problem inom extern redovisning. Arbetet med uppsatsen har pågått under en längre tid och har varit givande. Vi har fått många goda råd och idéer från människor i vår omgivning och det är framförallt ett par personer vi gärna vill tacka.

Främst vill vi tacka våra handledare Gunnar Wahlström som varit ett stort stöd för oss under hela uppsatsens gång.

Vi vill även framföra ett stort Tack till de personer som har ställt upp på intervjuer. De medverkande företagsrepresentanterna är Ivan Wedin från Holmen, Henrik Denker från SCA, Lars-Göran Eiderstand från TeliaSonera samt Ulrika Kärman från Volvo. De medverkande revisorerna är Mikael Kahn från Ernst & Young, Fredrik Walméus från Deloitte, Per Lundgren och Claes Jonzon från Öhrlings PricewaterhouseCoopers.

Vi vill också gärna tacka våra respektive för att de under denna period av uppsatsskrivande uppvisat stort tålamod.

Lund januari 2006

Karin Åberg
Karin.berg.332@student.lu.se

Maria Åberg
Maria.berg.428@student.lu.se

- Innehållsförteckning -

1 INLEDNING -	11
1.1 BAKGRUND	11
1.2 PROBLEMFÖRMULERING.....	13
1.3 SYFTE.....	15
1.4 AVGRÄNSNINGAR.....	15
2 METOD -	17
2.1 BAKGRUND TILL ÄMNESVAL	17
2.2 VETENSKAPLIGTSYNSÄTT	17
2.3 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	18
2.4 INDUKTIV ELLER DEDUKTIV STRATEGI	18
2.5 VAL AV METOD	19
2.6 DELSTUDIER.....	20
2.6.1 Delstudie ett: innehållsanalys.....	21
2.6.2 Delstudie två: intervjuer.....	23
2.7 DATAINSAMLING.....	24
2.7.1 Sekundärdata.....	24
2.7.2 Primärdata.....	25
2.7.3 Källkritik.....	25
2.8 KRITIK MOT VALD METOD	26
2.9 FORTSATT DISPOSITION	27
3 LITTERATURGENOMGÅNG -	29
3.1 PENSIONSSYSTEMET I SVERIGE	29
3.1.2 PENSIONSPLANER I DET PRIVATA NÄRINGSLIVET I SVERIGE	31
3.2 NORMER FÖR PENSIONSREDOVISNING	31
3.2.1 Vilka företag ska tillämpa RR 29 respektive IAS 19?	32
3.3 NYHETER MED RR 29/IAS 19	33
3.4 KLASSIFICERING AV PENSIONSPLANER	35
3.5 FÖRMÅNSBESTÄMDA PLANER.....	36
3.5.1 Projected Unit Credit Method	37
3.5.2 Aktuariella antaganden	38
3.5.3 Aktuariella vinster och förluster.....	41
3.5.4 Aktuariella metoder.....	41
3.6 REDOVISNING I BALANS- OCH RESULTATRÄKNING.....	43
3.6.1 Redovisning av pensionsskuld i balansräkning.....	43
3.6.2 Redovisning av pensionskostnad i resultaträkningen.....	45
3.7 ÖVERGÅNGSREGLER VID BYTE AV REDOVISNINGSPRINCIP	46
3.7.1 Övergångsregler till RR 29	46
3.7.2 Övergångsregler till IAS 19	47
3.8 AVSLUTNING.....	48
4 EMPIRI - INNEHÅLLSANALYS	50
4.1 FÖRETAG SOM TILLÄMPADE RR 29/IAS 19 I FÖRTID	50
4.2 ÖKADE UPPLYSNINGSKRAV	51
4.3 UPPLYSNINGSKRAV FÖR FÖRMÅNSBESTÄMDA PLANER	52
4.3.1 Redovisningsprincip för aktuariella vinster och förluster	52

4.3.2	Allmän beskrivning av pensionsplanen.....	53
4.3.3	Specifikation av tillgångar och skulder i balansräkningen.....	54
4.3.4	Specifikation av årets pensionskostnad.....	55
4.3.5	Viktigaste aktuariella antaganden	55
4.4	EFFEKTER VID BYTE AV REDOVISNINGSPRINCIP	56
4.5	JÄMFÖRBARHET OCH TRANSPARENS.....	57
4.6	AVSLUTNING.....	58
5	EMPIRI - FÖRETAGENS SYN.....	59
5.1	MEDVERKANDE FÖRETAG	59
5.2	TIDIGARE TILLÄMPNING.....	59
5.3	FÖRBEREDELSE AV INFÖRANDET.....	60
5.4	SVÅRIGHETER MED INFÖRANDET.....	61
5.5	INVENTERING AV PENSIONSPLANER	62
5.6	KLASSIFICERING AV PENSIONSPLANER.....	63
5.7	PROJECTED UNIT CREDIT METHOD	64
5.8	AKTUARIELLA ANTAGANDEN.....	65
5.9	KORRIDOREN.....	66
5.10	ENHETLIGHET.....	68
5.11	EFFEKTER.....	69
5.11.1	Övergångseffekter.....	69
5.11.2	Negativa effekter.....	70
5.12	AVSLUTNING	71
6	EMPIRI - REVISORERNAS SYN.....	73
6.1	MEDVERKANDE REVISORER	73
6.2	SVÅRIGHETER VID INFÖRANDET	73
6.3	INVENTERING AV PENSIONSPLANER	74
6.4	KLASSIFICERING AV PENSIONSPLANER	75
6.5	AKTUARIELLA ANTAGANDEN.....	76
6.6	KORRIDOREN.....	77
6.7	ENHETLIGHET.....	78
6.8	EFFEKTER.....	79
6.8.1	Övergångseffekter.....	79
6.8.2	Negativa effekter.....	80
6.8.3	Positiva effekter	81
6.9	AVSLUTNING.....	84
7	SLUTDISKUSSION -	85
7.1	INLEDNING	85
7.2	SYFTET BESVARAS	85
7.3	EFFEKTER AV RR 29/IAS 19.....	85
7.3.1	Övergångseffekt	86
7.3.2	Ökad enhetlighet	86
7.3.3	Kräver inventering av koncernens pensionsplaner.....	86
7.3.4	Nytt klassificeringssystem	87
7.3.5	Nya utjämningsmetoder	87
7.3.6	Bättre intern kontroll.....	88
7.3.7	Ökad transparens.....	88
7.3.8	Ökad jämförbarhet	88
7.3.9	Ökat merarbete.....	89
7.3.10	Kräver experthjälp.....	89
7.4	REFLEKTIONER.....	89
7.5	FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING.....	90
-	KÄLLFÖRTECKNING -	91
	PUBLICERADE KÄLLOR	91
	LEKTIONSUNDERLAG.....	94
	MUNTliga KÄLLOR.....	94
	ELEKTRONISKA KÄLLOR.....	94

FINANSIELLA RAPPORTER	95
FIGURFÖRTECKNING	96
- BILAGOR -	98
FRÅGEMALL FÖR FÖRETAGEN	98
FRÅGEMALL FÖR REVISORER	100

- Förkortningar -

IAS	International Accounting Standards
IASB	International Accounting Standards Board
IFRS	International Financial Reporting Standards
ITP	Industrins och handelns tilläggspension
EU	Europeiska Unionen
FAR	Föreningen Auktoriserade Revisorer
FAS	Financial Accounting Standards
FASB	The US Financial Accounting Standards Board
FPG	Försäkringsbolaget Pensionsgaranti
PRI	Pensionsregistreringsinstitutet
PUCM	Projected Unit Credit Method
RR	Redovisningsrådets Rekommendation
US GAAP	United States General Accepted Accounting Principles
ÅRL	Årsredovisningslagen

1

- Inledning -

I det inledande kapitlet redogörs bakgrunden till uppsatsämnet. Bakgrunden övergår sedan i problemformulering där vi tar upp de problem som finns med pensionsredovisningen. Kapitlet mynnar ut i uppsatsens syfte och avgränsningar. Kapitlet ska läsaren en förståelse för vilka problem som finns inom pensionsredovisningen och hur utvecklingen inom området ser ut.

1.1 Bakgrund

Europa befinner sig just nu i den mest intensiva standardiseringen av redovisningsprinciper som någonsin genomförts¹. Standardiseringen har sin grund i att företagen under de senaste årtiondena har blivit mer internationaliserade. Allt fler företag är idag verksamma på internationella kapitalmarknader som ställer större krav på att företagen redovisar enligt bestämda redovisningsnormer. Denna utveckling har lett till att företagens finansiella rapporter som upprättas enligt nationell lagstiftning inte längre anses tillfredställande på de internationella kapitalmarknaderna. Företagen måste utforma flera olika finansiella rapporter för att anpassa sig till de olika redovisningsprinciperna vilket är både påfrestande och kostsamt. Flera finansiella rapporter kan även skapa förvirring bland externa intressenter.²

Den internationella utvecklingen har lett till att de nationella redovisningsnormerna har utmanats av globala redovisningsnormerna. Det är framförallt påverkan från USA som har varit starkast då de amerikanska reglerna är de enda som accepteras på alla internationella kapitalmarknader. Inom EU har man länge varit bekymrad över det amerikanska inflytandet på redovisningsområdet. EU hoppas nu på att kunna minska det amerikanska inflytandet genom de stora förändringar som redovisningsområdet står inför.³

För att minska klyftan mellan de nuvarande kraven på finansiell information inom EU och de internationella kapitalmarknaderna presenterade EU ny strategi. Strategin går ut på att

¹ Johansson, Niklas, "Special: Nya redovisningsregler – Revisorernas nya språk rena rotvälskan" (2004), *Veckans Affärer*, s.1-2.

² Artsberg, Kristina, *Meddelande från kommissionen* (2004), Lektionsunderlag, sammanfattning, s. 2-4 & s.13-14.

³ Artsberg, Kristina, "Striden om makten över redovisningen" (2002), *Balans*, s. 26-27.

förbättra den nuvarande situationen genom att EU deltar i ett samarbete med International Accounting Standards Board, IASB. De arbetar för att ta fram internationellt enhetliga redovisningsstandards som kallas International Financial Reporting Standards, IFRS. Med samarbetet vill EU få tillstånd en mer omfattande internationell harmonisering av redovisningsnormerna. Det finns nämligen ingen andledning till att redovisningsreglerna ska vara olika då det slutliga målet är att ge rättvisande bild av företagens finansiella rapporter⁴. De grundläggande reglerna för att fastställa de finansiella rapporterna bör därför vara samma för alla länder⁵. Med harmoniseringen vill EU göra de finansiella rapporterna mer jämförbara, transparenta och skapa tillträde för de europeiska bolagen på de internationella kapitalmarknaderna.⁶

Strategin ledde till att Europaparlamentet och Rådet år 2002 antog den så kallade IAS-förordningen om tillämpning av internationella redovisningsstandarder. IAS-förordningen kräver att alla noterade bolag från och med den förste januari 2005 skall tillämpa de internationella redovisningsreglerna IFRS vid utformningen av koncernredovisningen.⁷ Syftet med förordningen är att skapa enhetliga redovisningsprinciper som ska bidra till en ändamålsenlig, kostnadseffektiv och fungerande kapitalmarknad. Förordningen kommer att garantera ökad insyn av företagens redovisningar och ökad jämförbarhet.⁸

Diskussioner har förts angående hur IFRS kommer att mäta sig mot de amerikanska redovisningsreglerna United States General Accepted Accounting Principles, US GAAP. I oktober 2002 skedde en viktig utveckling då IASB och The US Financial Accounting Standards Board, FASB, kom överens om ett konvergensprojekt mellan redovisningsreglerna. Syftet med konvergensen är att eliminera skillnaderna som finns mellan de två regelverken samt att möjliggöra gemensamma lösningar på både existerande och framtida redovisningsproblem.

Utvecklingen mot IFRS som en världsomspännande redovisningsnorm påverkar alla verksamma företag.⁹ I Europa kommer till exempel över 7000 företag att påverkas av de nya redovisningsstandarderna¹⁰. Förändringarna kommer att bli stora och effekter kommer att synas i de finansiella rapporterna. Exempel på viktiga förändringar är att goodwill inte längre ska skrivas av samt att pensionsskulder och finansiella säkringsinstrument ska marknadsvärderas. Övergången år 2005 kräver stora förberedelser eftersom det är ett resurskrävande, komplext och omfattande projekt. Det är viktigt att företagen påbörjar förberedelserna och planeringen så tidigt som möjligt för redan nu har den pågående harmoniseringen tagit ett första steg mot ett gemensamt redovisningsspråk världen över.¹¹

⁴ Artsberg, Lektionsunderlag, sammanfattning, s. 2 och s. 9.

⁵ The Financial Reporting Group of Ernst & Young, *International GAAP 2005* (2004), förord.

⁶ Artsberg, Lektionsunderlag, EU Financial Reporting Strategy; the new way, s.3.

⁷ Svenberg, Sven-Åke, "Att tänka på inför övergången till International Financial Reporting Standards" (2003), *Balans*, s.11.

⁸ Bjuvberg, Jan, "IAS-förordningen och internationaliseringen av svensk redovisnings rätt" (2004), *Skattenytt*, nr 1-2.

⁹ Pacter, Paul, "Convergens of IFRS and U.S. GAAP" (2003). *The CPA Journal*, s .67.

¹⁰ Elbert, Eric och Kistemaker, Ruud, "IAS 19: Catalyst for change?" (2002), *Benefits & Compensation International*, s. 3-6.

¹¹ www.deloitte.com "IFRS/IAS övergången till internationell redovisningsstandard".

1.2 Problemformulering

I takt med förbättrad vård och medicinska upptäckter upplever världen idag en allt mer åldrande befolkning. I många länder har pensionerna blivit en alltmer viktig post för företagen. Det har länge funnits en stor osäkerhet kring pensionsskulderna i många svenska koncerners balansräkningar. Osäkerheten grundar sig i att Sverige länge saknat en pensionsrekommendation som ställer krav på att koncerner ska redovisa pensioner på ett enhetligt sätt. Det är viktigt att minimera denna osäkerhet då pensionsskulderna ofta utgör en stor del av företagens totala skuldsättning.

Internationellt sett har det även saknats i internationellt enhetliga regler om redovisning av pensioner i koncerner. Pensioner har redovisats enligt de lokala regler som gäller i respektive dotterföretags hemland. Det har skapat problem och förvirring då koncernredovisningen har bestått av olika länders redovisningsprinciper. Det har även bidragit till den osäkerhet som råder kring pensionsskulderna.¹²

Från och med den första januari 2004 började en ny pensionsredovisning att gälla i Sverige, RR 29 "Ersättning till anställda". Den ställer krav på företagen att beskriva och beräkna koncernens pensionsutfästelser och finansiering på ett enhetligt sätt. Rekommendationen baseras på en av de internationella redovisningsstandarderna, IAS 19 "Employee benefits". Rekommendationerna är till stor del lika och kommer därför att underlätta övergången till IFRS år 2005. På grund av de stora likheterna kommer vi fortsättningsvis att behandla rekommendationerna som ett gemensamt begrepp det vill säga RR 29/IAS 19.

RR 29 som ges ut av Redovisningsrådet anses vara en av de mest komplicerade rekommendationer som rådet hittills givit ut.¹³ Texten i rekommendationen är nämligen mycket abstrakt och svårläst, vilket främst grundar sig i att rekommendationen är en direkt översättning av IAS 19¹⁴. En annan anledning är att IAS 19 tar upp regler som ska kunna tillämpas på alla existerande internationella ersättningsformer. Ur ett svenskt perspektiv innebär det att rekommendationen inte sammankopplas till våra lagar eller andra svenska kända förhållanden.¹⁵

För svenska och internationella företag kommer rekommendationerna troligtvis att fungera som en "eye-opener". Företag som inte börjat fundera över utvecklingen av sina pensionsskulder tvingas nu att se över dessa.¹⁶ Anledningen till detta är att samtliga företag i koncernen nu tvingas redovisa samtliga pensionsplaner, vilket inte krävts tidigare. Rekommendationerna kommer på ett tydligare sätt visa hur tung pensionsposten är för företagen. Företagen måste nämligen på ett tydligare sätt beskriva och beräkna hur företagets pensionsplaner påverkar den finansiella ställningen på ett enhetligt sätt.¹⁷ De nya reglerna

¹² Claes, "Hög tid att förbereda anpassningen till RR 29" (2003), *Balans*, s. 12.

¹³ Svenberg, Sven-Åke, "Ny rekommendation från rådet om ersättningar till anställda" (2003), *Balans*, s. 31.

¹⁴ Janzon, "Hög tid att förbereda", s. 14.

¹⁵ www.pwc.com, "Nya redovisningsregler för ersättningar och pensioner till anställda".

¹⁶ www.ad.se, "Så kan Alectas resultat påverka redovisningen".

¹⁷ Anonymous, "International standard on employee benefits"(1998), *Management Accounting*, pg. 6.

kommer därför leda till att det bli svårare för företagen att ignorera stora underskott samt att det blir lättare för investerare att jämföra pensioner mellan företag¹⁸.

Att implementera RR 29/IAS 19 kommer troligen att vara en omfattande och tidskrävande process eftersom koncernen ska hitta och klassificera alla pensionsplaner som antingen förmånsbestämda eller avgiftsbestämda. Processen kommer troligen att vara problematiskt för många företag och experthjälp kommer att behövas¹⁹. För multinationella företag med många utländska dotterbolag kan processen komma att bli särskilt och tidskrävande då företaget tvingas göra detta arbete lokalt i varje enskilt dotterbolag. Att länders ersättningssystem ofta ser olika ut på grund av skillnader i lagstiftning, skattesystem och förekomsten av statligt subventionerande ersättningar gör processen ännu svårare.

För att kunna implementera rekommendationerna krävs det samordning av olika yrkesgrupper. Varje enskilt dotterbolag måste involvera lokala team bestående av exempelvis HR- och redovisningsansvariga, aktuarier och revisorer för att kunna kartlägga alla pensionsplaner. På koncernnivå krävs det även att det finns en central arbetsgrupp som leder, samordnar och sammanställer detta arbete på koncernnivå.²⁰

De nya reglarna skiljer sig väsentligt från tidigare gällande normer och praxis. Den största förändringen omfattar redovisningen av förmånsbestämda pensionsplaner. En viktig nyhet är att det nu är företagen som har ansvaret för fastställandet av pensionsskulden²¹. För att kunna redovisa de förmånsbestämda pensionsplanerna på ett korrekt sätt används en ny metod som kallas Projected Unit Credit Method, PUCM. Den baseras på ett antal långsiktiga antaganden som nu skall fastställas och beslutas av det rapporterade företaget.²² Vissa av antagandena såsom livslängd, personalomsättning och förväntad löneökning vållar större problem eftersom uppskattningarna ska baseras på företagets bästa uppskattning. Det har förekommit en viss oro att företagen medvetet kommer att välja antaganden som gör att särskilda vinster eller förluster kan uppkomma.²³

De nya rekommendationerna medför att upplysningskraven i de finansiella rapporterna blir betydligt mer omfattande. De ökade kraven kommer troligen att leda till bättre genomlysningen och möjliggör jämförelser mellan företag i olika länder.²⁴ Analytikern behöver nu endast förstå en rekommendation för pensionsredovisning och inte alla normer som finns runt om i världen.

Övergången till rekommendationerna förväntas att ha stor finansiell påverkan på de större företagen i Sverige. Hur stora effekterna av RR 29/IAS 19 blir på företagens koncernredovisningar beror på vilka pensionsplaner som föreligger, vilka antaganden som företagen gör och hur personalsammansättningen ser ut. Betydande engångsjusteringar av

¹⁸ "Finance and economics: Painful; European pension accounting" (2004) *The economist*, s. 100.

¹⁹ PRI Pensionstjänst AB och Pensionsgaranti, *Handbok – FPG/PRI*, (2004), s. 43.

²⁰ www.pwc.com, "Nya redovisningsregler för ersättningar och pensioner till anställda".

²¹ Ehlin, Åsa och Holmquist, Bengt, "Pensionsredovisning: Snart blir noterna viktigare än balansräkningen!" (2003), *Balans*, s. 39.

²² Svenberg, "Ny rekommendation från rådet", s. 31.

²³ www.sponsorab.com, "Nya redovisningsregler för pensionsåtaganden".

²⁴ Öhrlings PricewaterhouseCoopers, *Hur redovisas pensioner? Nya tag med RR 29/IAS 19* (2003), s.10 & s. 19.

eget kapital kan därför behöva göras vid övergången till den nya rekommendationen.²⁵ I Sverige har en liten grupp företag valt att tillämpa rekommendationerna i förtid. De har alla fått en minskning av eget kapital med minst 1 miljard kronor.²⁶ Företag som Volvo, Skanska och Sandvik valde att tillämpa RR 29 redan 2003, de har alla fått minskningar av eget kapital med mellan en och två miljarder som övergångseffekt.²⁷

Problemformuleringen kan sammanfattas i följande forskningsfråga:

- Vilka föreställningsramar finns det kring pensionsredovisning och vilka effekter har införandet av RR 29/IAS 19 haft på de företag som tillämpat rekommendationerna i förtid?

1.3 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka vilka effekter som införandet av RR 29/IAS 19 har haft på de företag som tillämpat rekommendationerna i förtid.

Effekt betyder enligt Svenska Akademiens ordlista verkan. Med effekt menar vi därför den verkan som införandet har fört med sig för företagen. Det är när något går från sitt ursprungs stadium till ett nytt stadium. För företagen kan effekt exempelvis innebära svårigheter med att införandet av rekommendationerna eller olika förbättringar som rekommendationerna fört med sig.

1.4 Avgränsningar

Vi har valt att göra ett antal begränsningar i vår uppsats då den nya pensionsredovisningen är väldigt omfattande och komplicerad. Utan avgränsningarna skulle pensioner vara ett enormt stort ämne att behandla. Det skulle kräva mycket tid och pengar att behandla rekommendationerna i sin helhet. Med avgränsningarna försöker vi istället att skapa fokus på inom vissa områden.

Den nya pensionsredovisningen behandlar fem typer av ersättning till anställda. De är kortfristiga ersättningar till anställda, ersättningar efter avslutad anställning, övriga långfristiga ersättningar, ersättning vid uppsägning samt aktierelaterade ersättningar.²⁸ Uppsatsen kommer att avgränsas till ersättningar efter avslutad anställning eftersom pensioner räknas till denna typ av ersättning.

Pensionsplaner för ersättning efter avslutad anställning klassificeras antingen som avgiftsbestämda planer eller förmånsbestämda planer.²⁹ Vi har här valt att enbart behandla förmånsbestämda pensionsplaner då redovisningen av dessa har förändrats väsentligt jämfört

²⁵ Janzon, "Hög tid att förbereda", s. 12.

²⁶ Perrin, Towers, "Worldwide Pay and Benefits"(2003), *Pensions: An international Journal*, s.94.

²⁷ Ehlin, "Pensionsredovisning: Snart blir", s. 38.

²⁸ FAR (2005), RR 29 Inledning p. 2a-e.

²⁹ RR 29 p. 25.

mot tidigare normer i Sverige. De avgiftsbestämda pensionsplanerna har inte förändrats i någon större utsträckning och är därför av mindre intresse då vi studerar effekterna av de nya rekommendationerna.

I uppsatsen har vi valt att intervjua företag för att kunna se vilka effekter rekommendationerna har fört med sig. Urvalsprocessen avgränsades till de företag som använt rekommendationen i förtid. Det var företag på A-listan mest omsatta som valdes eftersom noterade företag bara omfattas av kravet att redovisa enligt RR 29/IAS 19.

2

- Metod -

I kapitel två redogörs den metod som använts för att genomföra uppsatsen. Kapitlet inleds med bakgrunden till ämnesvalet och därefter presenteras valet av metod. Vi presenterar även hur insamling av data har skett. Metodkapitlet ska ge läsaren en klar bild av vilket tillvägagångssätt som har använts i uppsatsen för att komma fram till studiens slutsatser. Kapitel två avslutas med uppsatsens fortsatta disposition.

2.1 Bakgrund till ämnesval

Pensioner är ett aktuellt ämne som har varit omdiskuterat under de senaste årtiondena. I dagens samhälle spelar pensioner en allt mer central roll på grund av att befolkningen blir allt äldre. Inom redovisningen har det tidigare inte funnits någon direkt rekommendation om pensioner. Nu står pensionsredovisningen inför stora förändringar vilket gör att ämnet är intressant att studera. RR 29 och IAS 19 är två av de mest komplicerade rekommendationerna som har utgivits och med denna uppsats vill vi öka förståelsen för den nya pensionsredovisningen. Införandet av RR 29/IAS 19 kommer troligen att innebära stora förändringar för pensionsredovisningen samt ha effekter på företagens finansiella rapporter. Då RR 29 och IAS 19 gav företagen möjlighet till tidigare tillämpning fann vi det intressant att studera de tidiga effekterna av rekommendationerna. Genom att studera RR 29/IAS 19 kommer vi även att få kunskap om den pågående harmoniseringen som råder inom EU.

2.2 Vetenskapligtsynsätt

I samhällsvetenskapliga undersökningar finns det två huvudsakliga vetenskapliga synsätt. Det första synsättet är positivism vars syfte är att förklara och generalisera. Det andra synsättet är hermeneutik vars syfte är att tolka och förstå. De olika synsätten ligger till grund för olika metoder. Hermeneutiken ligger till grund för den kvalitativa metoden, medan positivismen ligger till grund för kvantitativ metod.³⁰

³⁰Lundahl, Ulf & Skärvad, Per-Hugo, *Utredningsmetodik för samhällare och ekonomer* (1999), s. 38-43.

Då vi vill beskriva effekterna med övergången till RR 29/IAS 19 lämpar sig det hermeneutiska synsättet sig bäst. Vi vill med vår uppsats både försöka tolka och förstå hur rekommendationen fungera i praktiken. Synsättet passar bra då vi vill förstå hur människor som berörs av införandet av rekommendationerna upplever situationen och vad det betyder för deras handlingar.

Nedan presenteras det tillvägagångssätt som vi har använt oss av för att genomföra uppsatsen.

2.3 Tillvägagångssätt

Metod är det tillvägagångssätt som forskaren använder sig av för att samla in empiri. Den kan ses som ett tillvägagångssätt för att kartlägga verkligheten³¹. Det är viktigt att välja rätt tillvägagångssätt eftersom olika metoder leder fram till olika data. Val av metod bör därför göras med utgångspunkt från den valda frågeställning som skall undersökas.³² I ett tidigt stadium av uppsatsen försökte vi hitta det tillvägagångssätt som bäst passade vårt syfte. Då vårt syfte med uppsatsen är att beskriva de effekter som RR 29/IAS 19 ställde vi oss nedanstående frågor för att komma fram till lämplig metod. Dessa frågor kommer att besvaras under kapitlets gång.

- Vilken strategi ska vi använda för att samla in data om verkligheten?
- Hur går vi tillväga för att studera effekterna av införandet av RR 29/IAS 19?
- Vad vill vi att undersökningens empiri ska innehålla?
- Hur kommer vi fram till den önskade empirin?

2.4 Induktiv eller deduktiv strategi

Den första frågeställningen som vi tog ställning till var; vilken strategi ska vi använda oss av för att samla in data om verkligheten?

Det finns två olika strategier som kan användas för att kartlägga verkligheten. Den första strategin kallas deduktiv som innebär att forskarna går ”från teori till empiri”. Den deduktiva strategin går ut på att forskaren först skaffar sig vissa förväntningar om hur världen ser ut. Därefter går forskaren ut och samlar in empiri för att se om förväntningarna stämmer överens med verkligheten. Forskarens förväntningar bygger på tidigare teorier och empiri. Förväntningar begränsar informationstillgången genom att han bara letar efter information som ger stöd åt de förväntningar som fanns när undersökningen inleddes. Det gör att viktig information kan förbises. Den andra strategin kallas induktiv ansats och innebär att forskaren väljer vägen ”från empiri till teori”. Forskaren går ut och studerar verkligheten utan några förväntningar och förutfattade meningar. Forskarna får på så sätt in data som återger verkligheten korrekt.³³

³¹ Jacobsen, Dag, Ingvar, *Vad, Hur och Varför?* (2000), s. 34.

³² Holme, Magne, Idar & Solvang, Krohn, Bernt, *Forskningsmetodik* (2001), s. 14.

³³ Jacobsen, s. 34-35.

För att kunna studera verkligheten kring tillämpningen av RR 29/IAS 19 använde vi oss av den induktiva strategin. Vi gick ut i verkligheten utan några större förväntningar och samlade in relevant empiri kring rekommendationerna. Empirin fick vi genom att studera ett antal årsredovisningar på A-lista och genom intervjuer med företag och revisorer. Insamlingen av empiri gjorde att vi sedan kunde systematisera den data som vi fått genom att studera verkligheten. Utifrån det kom vi fram till ett antal effekter som införandet av rekommendationen förde med sig. Vi gick på så sätt från empiri till teori.

2.5 Val av metod

Den andra frågeställningen som vi ställdes oss var; hur går vi tillväga för att studera effekterna av införandet av RR 29/IAS 19?

Inom samhällsvetenskapen finns två olika metodangreppssätt, kvalitativ och kvantitativ metod.³⁴ Kvantitativ metod karaktäriseras av ett intresse för det gemensamma istället för det säregna. Metoden går på bredden genom att många enheter undersöks. Undersökningsmetoderna är ofta systematiska och strukturerade, vilket exempelvis kan vara enkäter med fasta svarsalternativ.³⁵ Metoden förutsätter att forskaren har tillräcklig kunskap om fenomenet som studeras och att fenomenet går att strukturera³⁶. Vid användning av kvantitativa metoder finns det få möjligheter att ändra uppläggningsenheten under uppsatsens gång³⁷. Den kvantitativa metoden leder fram till data som kan kvantifieras.

Den kvalitativa metoden kännetecknas av att forskaren går på djupet istället för på bredden. Undersökningsenheterna är få och målet är att skapa en helhetsbild av dem i relation till frågeställningen.³⁸ Fördelarna med metoden är att forskaren får fram detaljerad information om få undersökningsenheter. Det leder till en ökad förståelse för den situation som studeras.³⁹ Kvalitativa metod är mest lämplig då man vill skapa större klarhet i ett oklart fenomen. Den är alltså mest lämplig då forskaren inte vet så mycket om fenomenet som ska undersökas. För att förstå ett fenomen bör forskaren förstå hur människor tolkar verkligheten. Det kan forskaren få fram genom att observera vad människor säger, vilket vanligtvis sker det genom fältarbete eller öppna intervjuer. Den kvalitativa metoden är flexibel vilket innebär att forskaren kan ändra på uppläggningsenheten under arbetets gång⁴⁰

Till kvalitativ metod finns en genrer som kallas för fenomenologi. I centrum för fenomenologin sätts de upplevda erfarenheter om fenomenet som uttrycks genom åsikter, värderingar och uppfattningar. De personliga upplevelserna är utgångspunkten för hur människor beskriver och upplever ett fenomen.⁴¹ För att undersöka hur människor upplever ett fenomen används ofta intervjuer. Forskaren behöver inte själv ha upplevt fenomenet utan

³⁴ Holme, Magne, Idar & Solvang, Krohn, Bernt, *Forskningsmetodik* (2000), s. 13.

³⁵ Holme, (2001), s. 78.

³⁶ Jacobsen, s. 39.

³⁷ Holme, (2001), s. 81.

³⁸ Holme, (2000), s. 88.

³⁹ Patton, Michael Quinn, *Qualitative evaluation and research methods* (1990), s. 14.

⁴⁰ Jacobsen, s. 39 & s. 145.

⁴¹ Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj, *Tolkning och reflektion* (2002), s. 95-97.

kan skapa sin egen förståelse utifrån andras upplevelser. Människornas upplevelser av fenomenet analyseras och jämförs för att identifiera de grundläggande element av upplevelser som är gemensamma för en grupp människor eller hela samhället.⁴² Forskaren försöker se det allmänna i det enskilda fenomenet.⁴³

RR 29/IAS 19 kan ses som ett nytt och oklart fenomen då rekommendationerna är nya och det tidigare inte funnits några liknande regler inom pensionsområdet. En förståelse för dessa kan lättast fås genom att undersöka och analysera de som tillämpar RR 29/IAS 19. För att få en ökad förståelse för detta fenomen valde vi därför att använda oss av en kvalitativ metod. Människor som kommit i kontakt med fenomenet intervjuades, vilket var revisorer och företag som tillämpat någon av rekommendationerna i förtid. Genom intervjuer fick vi deras syn och åsikter, vilket gjorde att vi kunde skapa en helhetsbild av de effekter som rekommendationerna medfört. I vår uppsats är undersökningsenheterna få då det endast är få företag som valt att tillämpa rekommendationerna i förtid. Det innebär att vi kommer gå på djupet istället för på bredden, vilket stödjer den kvalitativa metoden.

Vidare har vi även valt att göra en kvalitativ innehållsanalys av årsredovisningar för några av de företag som tillämpat rekommendationerna i förtid. Innehållsanalys används ofta för att få idéer, uppslag och synpunkter på hur olika frågor ska hanteras i ett textmaterial. Det är vanligt att företagsekonomerna använder sig av sådana analyser i årsredovisningar för att analysera olika fenomen.⁴⁴

De olika kvalitativa metoder, innehållsanalys och intervjuer, som vi använt oss av under uppsatsens gång kommer att presenteras i två olika delstudier.

2.6 Delstudier

Den tredje frågeställningen som vi ställdes inför när vi bestämde tillvägagångssättet var; vad vill vi ha i empirin?

För att få fram effekterna av införandet av RR 29/IAS 19 valde vi att angripa fenomenet utifrån två delstudier. Delstudierna användes för att skapa struktur i uppsatsen och för att underlätta vårt arbete. Den första delstudien är en innehållsanalys av ett antal utvalda årsredovisningar. Den är till för att ge läsaren en översiktlig förståelse om hur företagen redovisar sina pensionsförpliktelser i sina årsredovisningar. Med analysen vill vi visa vilka metoder och antaganden som de utvalda företagen har använt sig av. Redovisar de sina pensionsförpliktelser på ett likartat sätt eller skiljer det sig åt mellan de olika företagen? Innehållsanalysen kommer även att visa vilka övergångseffekter företagen fick vid införandet av RR 29/IAS 19.

Den andra delstudien består av intervjuer med både företag och revisorer. Tyngdpunkten i uppsatsen ligger på denna delstudie. Delstudie fångar upp de kvalitativa egenskaperna genom

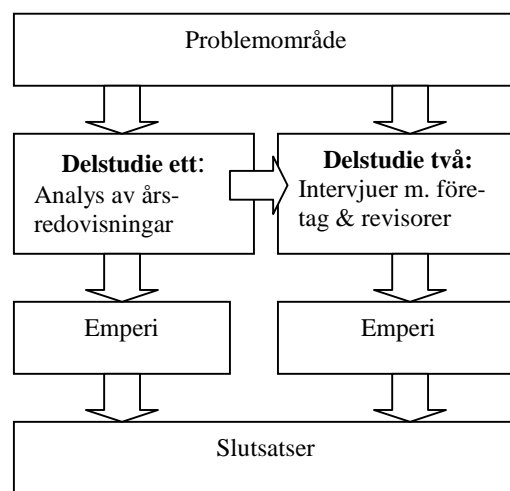
⁴² Patton, s. 68-71.

⁴³ Alvesson, s. 97.

⁴⁴ Lundahl, s. 135.

att intervjuer görs med människor som har kommit i kontakt med RR 29/IAS 19. Intervjuer med företagen valdes för att få deras syn på rekommendationerna. De tillämpar rekommendationerna i praktiken och de kan tydligt se effekterna av införandet. För att få en ytterligare synvinkel av fenomenet valde vi även att intervjua revisorer då de besitter expertkunskap inom området.

Delstudie ett fungerade som en input till delstudie två då den gav oss lämpliga företag att intervjua till delstudie två. Delstudien gav oss även en förståelse för hur pensionsförpliktelser redovisas enligt den nya pensionsredovisningen. De båda delstudierna mynnar ut empiri som används för att dra slutsatser inom ämnet. Relationen mellan delstudierna och empirin presenteras i bild 1.

Figur 1: Modell över uppsatsens metod

I uppsatsen kommer empirin från delstudie två att presenteras i två kapitel. Ett kapitel där vi redogör företagets syn och ett annat kapitel där vi redogör revisorernas syn. Indelningen beror på att delstudien medförde en stor mängd kvalitativ data. Nedan presenteras delstudierna mer ingående.

2.6.1 Delstudie ett: innehållsanalys

Införandet av rekommendationerna medför att utformningen av de finansiella rapporterna kommer förändras. Det beror på att de nya rekommendationerna kräver att företagen ska lämna betydligt mer information om sina pensionsförpliktelser än tidigare. Delstudie ett ska ge läsaren en förståelse för vilken information som företagen lämnar om förmånsbestämda pensionsplaner i sina årsredovisningar. Vad går egentligen att utläsa från ett företags noter vad det gäller pensioner? Går det att jämföra pensionsredovisningen mellan olika företag och vilka effekter har införandet av RR 29/IAS 19 haft på företagen? Det var några frågor som vi fann intressant att analysera. För att kunna besvara frågorna valde vi att göra en innehållsanalys av sju årsredovisningar. Analysen gjordes utifrån de upplysningskrav som finns i rekommendationerna. Vi valde att inte behandla alla punkterna i upplysningskraven

utan fokusera på de begrepp som tas upp i litteraturgenomgången. Innehållsanalysen är en översiktlig analys av företagens årsredovisningar eftersom en fullständig analys skulle ha blivit väldigt omfattande.

Till innehållsanalysen valde vi de företag som valt att tillämpa någon av rekommendationerna i förtid. För RR 29 innebär förtid att företagen började tillämpa rekommendationen år 2003. Den normala tillämpningen för RR 29 är år 2004 men företagen uppmuntrades att tillämpa rekommendationen tidigare. IAS 19 har funnits under flera årtionden vilket har gjort det möjligt för företagen att tillämpa rekommendationen under en längre tid. Från och med år 2005 ska alla noterade företag tillämpa IFRS och därmed IAS 19. Det är viktigt att notera att effekterna av rekommendationerna syns först ett år senare då årsredovisningen kommer ut. Det innebär att effekterna av den normala tillämpningen av RR 29 och IAS 19 syns år 2005 respektive år 2006. För att få fram de tidiga effekterna valde vi därför att analysera årsredovisningarna för år 2003. De var de senaste utgivna årsredovisningarna när vi påbörjade vår uppsats under vårterminen år 2004.

Urvalsprocessen för företagen som tillämpat RR 29/IAS 19 i förtid började då vi valde att gå igenom samtliga 32 företag på A-listan mest omsatta. A-listan mest omsatta valdes eftersom de noterade företagen omfattas av kravet att redovisa enligt RR 29 eller IAS 19. I samtliga årsredovisningar studerade vi koncernredovisningen, redovisningsprinciper och noter för att kunna identifiera de företag som hade valt att tillämpa någon av rekommendationerna i förtid. Det visade sig endast vara ett fåtal företag och de presenteras i nedanstående tabell.

Företag	Bransch	Rekommendation
Holmen	Råvaror	RR 29
Nokia	Telekommunikation	IAS 19
Sandviken	Industriföretag	RR 29/IAS 19
SCA	Råvaror	IAS 19
Skanska	Industriföretag	RR 29
Skf	Industriföretag	RR 29
TeliaSonera	Telekommunikation	IAS 19
Volvo	Industriföretag	RR 29

Figur 2: Företag på A-listan mest omsatta som tillämpade RR 29/IAS 19 i förtid.

På listan fanns ett antal företag som hade valt att tillämpa den amerikanska och engelska motsvarigheten till RR 29/IAS 19 det vill säga FAS 87 respektive FRS 17. Dessa företag togs inte med då regelverken skiljer sig något från RR 29/IAS 19. Urvalet krymptes ytterligare genom att Nokia togs bort eftersom de presenterade sina pensionsförpliktelser i annan valuta. Företaget togs bort för att undvika omräkning av siffrorna i årsredovisningen. Efter denna urvalsprocess återstod sju företag som vi valde att analysera.

Delstudie ett användes som input till delstudie två då de gav oss ett lämpligt urval av företag som kunde ligga till grund för intervjuerna i delstudie två.

2.6.2 Delstudie två: intervjuer

RR 29/IAS 19 är som tidigare nämnts ett nytt och oklart fenomen. För att komma fram till vilka effekter rekommendationerna har medfört valde vi att studerade några människor som upplevt fenomenet. Det gjordes genom intervjuer med både företag och revisorer som har varit i kontakt med rekommendationerna i sitt arbete.

Intervjuerna med företagsrepresentanter och revisorer gjordes för att få två olika infallsvinklar. Revisorerna valdes eftersom de besitter expertkunskap inom ämnet. De kan dra generella slutsatser om effekterna som företagen har haft eller kommer att ha. Intervjuerna med företagen ger det enskilda företagens synvinkel om hur rekommendationerna fungerar i praktiken. Företagen ger även sin syn på vilka effekter som rekommendationen har haft på just deras företag och vad som har varit svårt vid införandet av den nya pensionsredovisningen. Företag som identifierats i delstudie ett användes för att hitta lämpliga företagsrespondenter att intervjua. Fyra företag visade sig intresserade att ställa upp på intervjuer om vilka effekter RR 29 eller IAS 19 haft på deras företag. I samma skede togs även kontakt med de större revisionsbolagen. Via dessa fick vi kontakt med fyra revisorer som besitter expertkunskap inom pensionsområdet. De utvalda revisorerna jobbar med pensionsfrågor varje dag och kunde på så sätt ge oss viktig information.

Intervjuerna med företag och revisorer skedde genom åtta kvalitativa intervjuer. Kvalitativa intervjuerna används för att öka informationsvärdet. De skapar en grund för djupare och mer fullständiga uppfattningar om det fenomen som studeras.⁴⁵ Intervjuerna genomfördes via telefon eftersom avstånden var långa och tiden begränsad för både parter. Fördelarna med telefonintervjuer är att de går snabbt att genomföra. Det negativa är att dock att vi inte får den personliga kontakten som ett personligt besök skulle ha gett oss. Vi förlorade även möjligheten att observera hur intervjupersonen skulle uppträda vid intervjun.⁴⁶ Intervjuerna genomfördes under den tidsperiod då både revisorer och företagsekonomer hade som mest att göra det vill säga under den tid då årsredovisningarna skulle sammanställas. Det kan ha gjort att de kände sig stressade och på så sätt endast lämnade översiktliga svar. Kvalitativa intervjuer har ofta formen som ett vanligt samtal. Forskaren bör inte styra samtalet utan låta intervjupersonerna påverka samtalets utveckling. Ramarna för samtalet kan ges till intervjupersonen för att få fram det forskaren avser att undersöka.⁴⁷ Vi sammanställde därför en intervjumanual som skickades ut i förväg via e-post till intervjupersonerna. Intervjumanualen användes dels för att fånga de faktorer som vi ansåg vara av betydelse för uppsatsen och dels för att ge intervjun en struktur. Intervjumanualen var av semistandardiserad form, vilket innebar att vi på förhand bestämde vissa frågor som sedan gavs till alla respondenter. Svaren var ostrukturerade, vilket gjorde att respondenten kunde formulera sina svar själv. Svaren på frågorna följdes upp med följdfrågor som ”vill du utveckla det mer” osv.⁴⁸ På detta sätt fick vi uttömmande svar och det minskade risken för missförstånd. Intervjuerna spelades in med hjälp av en diktafon, vilket gav oss en bra möjlighet att återge viktiga citat och svar från intervjupersonerna så korrekt som möjligt.

⁴⁵ Holme, (2000), s. 99-101.

⁴⁶ Jacobsen, s. 162 & s. 312.

⁴⁷ Holme, (2000), s. 99-101.

⁴⁸ Lundahl, s. 116.

Under uppsatsens gång ändrade vi dock strukturen på intervjumanualen. Det gjordes eftersom vi upplevde att en del frågor var felformulerade. Kvalitativa undersökningar är dock flexibla under undersöknings- och informationsfasen. Om man under undersökningsfasen upptäcker att frågor är felformulerade eller glömts bort tillåter kvalitativa metoder en korrigering.⁴⁹

Intervjuerna med företagen och revisorerna gav oss en stor mängd data. Det fanns även andra källor som användes i vår uppsats för att samla in data, de beskrivs närmare under nedanstående rubrik.

2.7 Datainsamling

Den fjärde övergripande frågan som vi ställdes inför var, hur kommer vi åt empirin?

Empirin kom vi åt genom att samla in olika former av data från olika källor. Datainsamling kan förekomma i två huvudsakliga former, sekundärdata samt primärdata⁵⁰. I vår uppsats har både formerna använts.

2.7.1 Sekundärdata

Sekundärdata är data och information som redan finns dokumenterat om ett visst fenomen. Det är data som redan finns nerskriven i olika former såsom litteratur, artiklar, årsredovisningar och lagskrifter osv.⁵¹

För att få idéer till vårt eget uppsatsskrivande undersökte vi tidigare uppsatser inom ämnet. De var få då rekommendationerna är nya. För att få en ökad förståelse för ämnet började vi söka relevant litteratur via Lovisa som är en databas för alla bibliotek vid Lunds Universitet. Vi insåg snabbt att det ännu inte fanns några böcker som behandlade RR 29 och IAS 19. De böcker vi fann behandlar redovisning av pensioner i allmänhet. För att hitta lämpliga artiklar använde vi oss av olika databaser som FAR komplett, Elin och Affärsdata. Resultatet av sökningar på databaserna var givande då vi fann en mängd svenska och internationella artiklar. Tidskrifter som såsom Balans och Accounting Horizons var två källor som gav bra information. FARs samlingsvolym är en annan viktig källa i uppsatsen eftersom RR 29 finns med i denna och är en direkt översättning av IAS 19.

Internet är en annan sekundärkälla som vi har använt oss av. Internetsidan www.arsredovisningar.nu gav oss tillgång till företagen på A-listan mest omsatta. Här fann vi företagens årsredovisningar som användes för att få fram de företag som tillämpat rekommendationerna och till innehållsanalysen i delstudie ett. På de större revisionsfirmornas hemsidor hittades även relevant information om rekommendationerna. På Öhrlings PricewaterhouseCoopers hemsida fann vi en bok som behandlar den nya pensionsredovisningen.

⁴⁹ Holme, (2001), s. 80.

⁵⁰ Lundahl, s. 52.

⁵¹ Ibid. s. 131.

2.7.2 Primärdata

Primärdata är material som utredare själva samlar in. Forskaren går direkt till den primära informationskällan genom att samla in upplysningar direkt från personer eller grupper av personer. Insamling av primärdata är skraddarsydd för en speciell problemställning. Genom att använda metoder som intervjuer, observationer eller frågeformulär får utredaren fram primärdata.⁵²

Primärdata i vår uppsats består av intervjuer med olika experter inom pensionsområdet. Det finns två typer av kvalitativa intervjuer, informant- och respondentintervjuer. Den första nämnda innebär att den som intervjuas står utanför det fenomen som studeras men som har stor förståelse om företeelsen. Den sist nämnda innebär intervjuer med personer som är delaktig i det fenomen som studeras.⁵³ I vår uppsats kommer vi att använda oss av både intervjutyperna. Intervjuerna med företagen är respondentintervjuer då de som intervjuas tillämpar rekommendationerna i verkligheten. Intervjuer med kunniga revisorer utgör informantintervjuer eftersom de innehar expertkunskap om RR 29/IAS 19. I intervjuerna använde vi oss av en intervjumanual för få fram relevant primärdata som krävdes för att besvara syftet med uppsatsen. Primärdata var den huvudsakliga källan i delstudie två.

Vid användning av både primär- och sekundärdata är det viktigt att vara kritisk till urvalet av källor. Forskaren bör bland annat vara kritisk till var uppgifterna kommer och vem som samlat in dem.⁵⁴

2.7.3 Källkritik

Källorna till primär- och sekundär data bör kritiskt granskas för att säkerställa att de är äkta, relevanta och trovärdiga. Det är viktigt eftersom källor kan vara vinklade, partiska och ofullständiga.⁵⁵ Källkritiken syftar till för att bestämma om källan mäter det den utger sig för att mäta, om källan är väsentlig för frågeställningen och om källan är fri från olika fel.⁵⁶

För att granska sekundär- och primär källor utgår vi från några av de källkritiska kriterierna; samtidskrav, tendenskritik, beroendekritik och äkthet.⁵⁷ Det första kriteriet, samtidskravet, innebär att källan ska vara aktuell. Vi anser att samtidskravet bör vara uppfyllt då majoriteten av uppsatsens artiklar har utgivits under de senaste åren. Rekommendationen i sig är relativt ny och den bör även uppfylla kravet. Uppsatsen har ständigt uppdaterats då förändringar inom området sker kontinuerligt. Det som talar emot samtidskravet i vår uppsats är våra intervjuer med revisorer och företagsrespondenter som genomfördes vid årsskiftet till 2005. Det gör att vår empiri i vissa fall är skriven i futurum när det nu kan ses som dåtid. Dessutom

⁵² Jacobsen, s. 152.

⁵³ Holme, (2000), s. 104.

⁵⁴ Jacobsen, s. 153.

⁵⁵ Lundahl, s 224-226.

⁵⁶ Eriksson, Torsten, Lars och Wiedersheim-Paul, Finn, *Att utreda, forska och rapportera* (2001), s. 150.

⁵⁷ *Ibid*, s. 151.

har vi använt oss av företag som tillämpade rekommendationen i förtid, vilket innebär att vi använde oss av årsredovisningarna som kom ut år 2004. Orsaken till det var att vi började skriva vår uppsats under år våren 2004 men på grund av olika anledningar så har uppsatsen inte blivit klar förrän nu. Det innebär att studien hade känts mer aktuell om den hade baserats på de årsredovisningarna som utkom år 2005. Vi anser dock att effekterna kommer att vara relativt lika då insamlad information under uppsatsens gång och vårt resultat tyder på detta.

Tendenskritik används för att se om uppgiftslämnaren har något egenintresse i den aktuella frågan. En del av de valda artiklarna är skrivna av revisorer som kan ha haft ett intresse av att framhäva att rekommendationerna är komplexa och svårförståliga för att fler företag ska söka hjälp hos revisionsbolagen. Företagen kan i intervjuerna ha framhävt att rekommendationerna var lättare än vad de egentligen var. Problem och svårigheter är något som ofta upplevs som negativt.

Vid beroendekritik kontrolleras om källor är beroende av varandra. Exempelvis kan beroende uppstå när två författare har hämtat information från samma källa.⁵⁸ Flera av de artiklar som vi har använt oss av bygger på rekommendationerna. Vi upplevde därför att informationen i många artiklar var väldigt lika. Artiklarna var även lika på grund av att författarna till de olika artiklarna refererade till samma källor. Vi upplevde ett visst beroende mellan källorna men anser inte tillförlitligheten av källorna minskar. Anledningen är att RR 29/IAS 19 är ett reglerverk som beskriver hur redovisningen skall utformas. På så sätt kan äktheten i många artiklar kontrolleras genom att kontroller informationen mot rekommendationerna.

Under uppsatsens gång upptäckte vi en del svagheter med vald metod. Vi väljer därför att framföra dessa under kritik mot vald metod.

2.8 Kritik mot vald metod

I uppsatsen använde vi oss av den kvalitativa metoden för att undersöka effekterna med införandet av RR 29/IAS 19. Den kvalitativa metoden kan dock leda till en del problem för användaren. Vi vill med detta kapitel lyfta fram det som har varit kritiskt med vår valda metod.

Ett problem med den kvalitativa metoden är att den ofta är resurskrävande vilket ofta leder till att forskaren måste begränsa undersökningsenheterna. Det var något som vi upplevde då våra kvalitativa intervjuer tog lång tid att förbereda, genomföra och dokumentera. Det gjorde att vi var tvungna att begränsa oss till ett mindre antal intervjurespondenter då uppsatsskrivandet är ett begränsat tidsprojekt. Användningen av få respondenter gör att det kan uppstå ett problem med representativiteten hos enheterna. Forskare bör därför ställa sig frågan om dessa få enheter är representativa för andra enheter. Här kan ett generaliseringsproblem uppstå, det vill säga om resultatet är representativt för andra enheter.⁵⁹ Vi försökte minska vårt generaliseringsproblem genom att angripa RR 29/IAS 19 utifrån två olika håll. Det gjordes

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Jacobsen, s. 143-144.

genom intervjuer med företag och revisorer som bekräftade samma saker och därmed anser vi att vårt resultat är representativt.

Ytterligare kritik mot den kvalitativa metoden är att intervjuerna kan leda till svårtolkad data. Informationsmängden blir ofta riklig vid intervjuer, vilket gör att informationen upplevs som ostrukturerade och komplex. Detta upplevde vi då vi genomförde åtta intervjuer på 30 minuter vardera. Varje intervju utgjorde en väldigt stor mängd data i nerskriven form, vilket gjorde det svårt för oss att ordna upp informationen i lättöverskådliga kategorier. Den rikliga mängden av information gör det inte alltid möjligt för forskaren att ta till sig all kunskap.⁶⁰

Ett ytterligare problem som kan uppkomma i en kvalitativ studie är flexibiliteten. Forskaren dras med känslan att aldrig bli färdiga på grund av att ny information ständigt dyker upp⁶¹. Ny information om RR 29/IAS 19 ges ständigt ut, vilket gjorde att vi ett antal gånger kände att vi aldrig skulle bli klara med vår informationsbehandling. Mängden ny information var något som vi upplevde som betungande under vårt uppsatsskrivande.

Vid kvalitativa intervjuer kan även undersökningseffekten uppstå. Det innebär att undersökningen uppläggnings påverkar resultatet. Forskaren påverkar indirekt hur respondenten upplever fenomenet. Undersökningseffekten kan uppstå vid intervjuer som innehåller känsliga frågor, vilket kan leda till att vissa respondenter inte svarar helt uppriktigt.⁶² I och med att vi studerar två nya rekommendationer kan det vara känsligt för revisorer och företagsrespondenter att lyfta fram sin tankar och åsikter. Det kan ha lett till att de svarat försiktigare i vissa frågor. Vid genomförandet av intervjuerna använde vi oss av en diktafon för att spela in samtalen. Det kan ha lett till att respondenterna blev mer försiktiga i sina uttalande och det var något som respondenter uttryckte. Anledningen var en rädsla att det inspelade materialet skulle kunna användas emot dem vid ett senare tillfälle. De övriga respondenterna kan ha känt likadant och det kan ha påverkat studien på så sett att vi kanske inte har fått fram all viktig information om RR 29/IAS 19.

2.9 Fortsatt disposition

För att skapa förståelse för uppsatsens fortsatta gång väljer vi att presentera uppsatsens fortsatta disposition. Den skapar en överblick och struktur för läsaren om vad de kommande kapitel kommer att handla om.

Kapitel 3: Litteraturgenomgång

I kapitlet presenteras en genomgång av litteraturen för förmånsbestämda pensioner. Inledningsvis görs en kortare presentation av det svenska pensionssystemet och olika pensionsplaner. Sedan ges en översiktlig genomgång av viktiga begrepp, antaganden och beräkningsmetoder som finns i RR 29/IAS 19. Kapitlet avslutas med de övergångsregler som gäller vid införandet av rekommendationerna.

⁶⁰ Ibid, s. 144.

⁶¹ Ibid, s. 145.

⁶² Ibid.

Kapitel 4: Empiri – Innehållsanalys

I kapitel fyra presenteras delstudie ett som är en innehållsanalys av sju årsredovisningar. Utifrån företagets årsredovisningar analyseras olika begrepp och metoder. Den visar även om rekommendationerna har medfört några effekter på företagets finansiella rapporter.

Kapitel 5: Empiri - Företagens syn

I kapitel fem presenteras den första delen av delstudie två. Det är resultatet från de intervjuerna med fyra företagsrespondenter. Kapitlet fångar upp intervjupersonernas upplevelser av införandet av RR 29/IAS 19, vilka svårigheter och effekter som rekommendationen har haft för företagen.

Kapitel 6: Empiri - Revisorernas syn

I kapitel sex presenteras den andra delen av delstudie två. Det är resultatet från intervjuer med fyra revisorer. Under kapitlet lyfts revisorernas åsikter och uppfattningar fram. Revisorerna ger oss en förståelse om vilka svårigheter och effekter som rekommendationerna har haft på företagen.

Kapitel 7: Slutdiskussion

I detta avslutande kapitlet kommer uppsatsens syfte att besvaras. Vi får en slutdiskussion om magisteruppsatsens viktigaste resultat. Kapitlet avslutas med våra reflektioner samt förslag till fortsatt forskning.

3

- Litteraturgenomgång -

Kapitlet inleds med en översiktlig presentation om hur pensionssystemet ser ut i Sverige samt vilka pensionsplaner som finns. Därefter presenteras de tidigare normerna för pensionsredovisning och de väsentliga nyheterna med RR 29/IAS 19. Viktiga begrepp och beräkningsmetoder i rekommendationerna tas sedan upp för att läsaren ska få en grundläggande förståelse för hur den nya pensionsredovisningen fungerar.

3.1 Pensionssystemet i Sverige

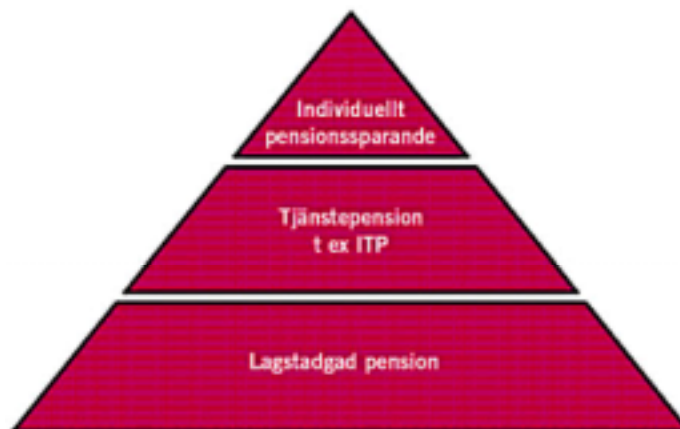
Under 1800-talet betraktades pensioner som en frivillig prestation av arbetsgivaren. Det var ett sätt för arbetsgivaren att tacka den anställda för lång och trogen tjänst. Det gjorde att pension betraktades som en gåva. Allteftersom åren gick blev det en moralisk plikt för arbetsgivaren att ge pension till sina anställda och synen på pension som gåva övergavs.⁶³ Idag är pensioner en form av uppskjuten lön som utbetalas efter avslutad anställning. En grundläggande princip är att företagen redovisar sin pensionskostnad i takt med att pensionsrätten intjänas av de anställda vilket är den tid de anställda utför tjänster åt företaget.⁶⁴

Det svenska pensionssystemet består av tre delar; individuella pensionslösningar, tjänstepension och allmän lagstadgad pension, se figur 3. Den allmänna lagstadgade pensionen basen i pensionssystemet och alla som är folkbokförda i Sverige omfattas av denna. Tjänstepension och individuella pensionslösningar fungerar som komplement till den lagstadgade pensionen. Individuella pensionslösningar är något som den enskilde tecknar individuellt och är en form av eget sparande. Tjänstepension är den pension som anställda erhåller genom kollektivt avtal med sin arbetsgivare. Det är arbetsgivaren som betalar ut tjänstepensionen och den påverkar därför företagets redovisning.⁶⁵

⁶³ Jönsson, Lundmark, Birgitta, *Pensionsavsättningar från resultatmättnings- och finansieringssynpunkt* (1976), s. 26-27.

⁶⁴ Öhrlings PWC s. 11.

⁶⁵ Randquist, Madeleine, *En bok om pensioner* (1998), s. 13-23.

Figur 3: Det svenska pensionssystemet.⁶⁶

Pensioner är ett långsiktigt åtagande och företagen måste därför trygga sina tjänstepensioner för att de ska vara säkra på att det finns pengar att betala ut pension i framtiden. Företaget kan trygga den framtida tjänstepensionen på följande sätt:

- *Pensionsförsäkring i ett försäkringsbolag eller försäkringsförening.* Det förstnämnda alternativet är ett sätt för arbetsgivaren att köpa sig loss från pensionsförpliktelserna genom att de tecknar en pensionsförsäkring. Företaget betalar en premie till en juridisk enhet som övertar ansvaret för pensionsförpliktelserna. Det sistnämnda alternativet är när en grupp bildar en försäkringsförening. Syftet med försäkringsföreningen är att gruppen har fullständig kontroll över sina pensionsmedel och förvaltningen.
- *Skuldföring/kontoavsättning som kombineras med kreditförsäkring.* Detta alternativ innebär att pengarna ligger kvar i företaget istället för att betala en avgift till en separat juridisk enhet. Den sammanlagda pensionsskulden tas då upp som en särskild post i balansräkningen. Det gör att ansvaret för pensionsförpliktelserna ligger kvar i företaget. Hur stor skulden är beräknas av Pensionsregistreringsinstitutet. Pensionsförpliktelserna tryggas dock genom att företaget tecknar en särskild pensionskreditförsäkring hos Försäkringsbolaget Pensionsgaranti, FPG.
- *Pensionsstiftelse.* Det innebär att företaget gör avsättningar till en separat juridisk enhet, själva pensionsförpliktelserna finns dock kvar hos företaget. Avsättningar till pensionsstiftelser görs av arbetsgivaren och det är hos företaget ansvaret ligger att det finns tillräckligt med pengar för att betala ut förpliktelserna i framtiden⁶⁷. Tillgångarna som innehas av en pensionsstiftelsen kallas förvaltningstillgångar.

Rekommendationerna reglerar hur pensioner via en pensionsstiftelse påverkar företagets redovisade pensionsskuld och pensionskostnad. De reglerar dock inte redovisningen i

⁶⁶ PRI Pensionstjänst AB och Pensionsgaranti (2004) *Handbok – FPG/PRI*, s. 8.

⁶⁷ Randquist, s. 34-38.

pensionsstiftelser.⁶⁸ I nästa avsnitt följer en beskrivning av de vanligaste tjänstepensionerna som finns i Sverige. I fortsättningen kommer tjänstepension endast att benämnas som pension.

3.1.2 Pensionsplaner i det privata näringslivet i Sverige

Inom det svenska näringslivet finns det flera olika pensionsplaner. En pensionsplan är formella eller informella förpliktelser⁶⁹. Formella pensionsplaner är en överenskommelse mellan företaget och enskilda anställda, grupper av anställda eller deras representanter. Informella förpliktelser kan uppkomma genom praxis. En pensionsplan kan även vara pensionsersättningar som uppkommer enligt lagkrav eller branschavtal som företaget är skyldig att betala.⁷⁰ De vanligaste förekommande pensionsplanerna i det privata näringslivet i Sverige är:

1. *Svenskt Näringsliv/LOs avtalspension för kollektivanställd* - vilket innebär att företagen betalar en fastställd avgift på ett visst antal procent av utbetald lön till en separat juridisk enhet. Utöver denna avgift har företagen inte något rättsligt eller informell skyldighet att betala ytterligare avgifter som hänför sig till perioden. Det är den anställda som väljer hur premien ska placeras.
2. *Industrins och handelns tilläggs pension, ITP, för tjänstemän* - innefattar olika typer av ersättningar såsom ålderspension, kompletterande ålderspension, familjepension och sjukpension. Den vanligaste är ITP-planens ålderspension och den kan tryggas på olika sätt av företagen. Tryggandet kan antingen ske genom försäkring hos försäkringsbolaget Alecta eller genom avsättning i balansräkningen kombinerat med kreditförsäkring hos FPG eller genom tryggande i pensionsstiftelse kombinerat med en kreditförsäkring hos FPG.
3. *Kompletterande pension för högre tjänstemän*. Denna pensionsplanen är ofta ett komplement till ITP-planen.⁷¹

Pensionsplanerna ska enligt de nya rekommendationerna klassificeras antingen som förmånsbestämd eller avgiftsbestämd. Beroende på hur planerna klassificeras så kommer det att få olika effekter på företagets redovisning.

3.2 Normer för pensionsredovisning

Under flera år har koncernen och den juridiska personen redovisat sina förmånsbestämda pensionsplaner enligt 28 kapitlet Inkomstskattelagen, Tryggandelagen, Finansinspektionens föreskrifter och FARs rekommendation nr. 4 ”Redovisnings av pensionskulld och pensionskostnader”.⁷² FARs rekommendation nr 4, som grundar sig på Tryggandelagen, tar upp redovisningen av pensionsskulder och pensionskostnader för pensioner i ”företagets egen

⁶⁸ Engshagen, ”379, Ny rekommendation: Ersättning till anställda” (2002), *FAR INFO*, nr 12.

⁶⁹ RR 29 Definitioner p. 7.

⁷⁰ Öhrlings PWC s. 8.

⁷¹ *Ibid.*, s. 33-35.

⁷² www.skatteverket.se, ”Ersättningar till anställda, avsnitt 33”.

regi”. Det innebär att den endast behandlar pensioner som inte är tryggade genom pensionsförsäkringar.

I FAR nr 4 finns det inga bestämmelser om hur pensionsförpliktelser ska redovisas i koncerner.⁷³ Koncerner med utländska dotterbolag redovisade tidigare enligt de lokala reglerna i respektive land. De lokala reglerna skilde sig åt avseende beräkningsmetoder, antaganden samt upplysningskrav.⁷⁴ Det ledde till att pensionsförpliktelserna i koncernredovisningen blev ett resultat av olika länders redovisningsprinciper. Det skapade en svår överblick över koncernens totala pensionsförpliktelse och hur dessa var finansierade. Det fanns heller ingen rekommendation från Redovisningsrådet som behandlade pensioner. Det innebär att Sverige fram tills nyligen har saknat en rekommendation som ställt krav på att pensionsförpliktelser skall redovisas på ett enhetligt sätt i koncernen.⁷⁵

Under de senaste årtiondena har det pågått internationalisering av pensionsredovisningen för att minska skillnaderna mellan olika länders redovisningsprinciper. IASB som har drivit denna utveckling framåt har tagit fram en internationellt enhetlig standard för pensioner, IAS 19 ”Employee benefits”. Redovisningsrådet har i linje med den internationella utvecklingen anpassat många av sina rekommendationer efter IASBs standards.⁷⁶ Det medförde Redovisningsrådet år 2002 publicerade en helt ny rekommendation, RR 29 ”Ersättning till anställda” som är en direkt översättning av IAS 19. Företagen började tillämpa RR 29 från och med den 1 januari år 2004. Tidigare tillämpning uppmuntrades dock, vilket innebar en möjlighet att tillämpa rekommendationen redan år 2003.

Anledningen till att Redovisningsrådet valde att införa direktöversättning av IAS 19 var för att underlätta övergången till de internationella redovisningsstandarderna IFRS år 2005.⁷⁷ Rekommendationerna skiljer sig dock på två punkter. Den första är att RR 29 inkluderar årsredovisningslagens upplysningskrav. Den andra är att RR 29 innehåller särskilda regler om för redovisning av förmånsbestämda planer i juridisk person.⁷⁸ Det innebär att olika normer kommer att gälla för förmånsbestämda pensionsplaner i koncernen och juridisk person.

3.2. 1 Vilka företag ska tillämpa RR 29 respektive IAS 19?

För att kunna redogöra vem som ska tillämpa de nya rekommendationerna och vem som ska fortsätta med den gamla pensionsredovisningen är det viktigt att skilja på koncernen och den juridiska personen samt om företaget är noterat eller onoterat.

De företag som började tillämpa RR 29 år 2004 eller tidigare var företag vars värdepapper var noterade eller som genom sin storlek hade ett stort allmänt intresse⁷⁹. Rekommendationen ska

⁷³ FAR (2005) FARs rekommendation nr 4 – Redovisning av pensionsskuld och pensionskostnad, inledning s.1423-1424.

⁷⁴ Ehlin, ”Pensionsredovisning: Snart blir”, s. 38.

⁷⁵ Janzon, ”Hög tid att förbereda”, s. 12.

⁷⁶ Bjuvberg, ”IAS-förordningen och internationaliseringen”.

⁷⁷ Svenberg, ”Ny rekommendation från rådet”, s. 29.

⁷⁸ Öhrlings PWC s. 7

⁷⁹ Ibid.

tillämpas i både koncernredovisningen och den juridiska personen, men som tidigare nämnts innehåller rekommendationen särskilda regler för redovisning av förmånsbestämda pensionsplaner. Det innebär att förmånsbestämda planer endast ska redovisas i koncernen och inte den juridiska personen. Den juridiska personen ska i fortsättningen redovisa i enlighet med de tidigare gällande reglerna i FAR nr 4, Tryggandelagen och Finansinspektionens föreskrifter.⁸⁰ Anledningen till den fortsatta tillämpningen av Tryggandelagen är att den krävs för att företagen skall kunna göra skattemässiga avdrag för pensionskostnader⁸¹. Det medför att redovisningen i den juridiska personen och koncernen kommer att skilja sig åt.

Svenska företag vars väderpapper är noterade på en reglerad marknad inom EU ska, för det räkenskapsår som börjar den förste januari 2005 eller senare, upprätta sin koncernredovisning enligt IFRS. Att noterade företag nu använder IAS 19 i sin koncernredovisning innebär att de inte längre får tillämpa Redovisningsrådet rekommendationer, därmed RR 29.⁸² För juridiska personer är däremot inte helt tillåtet att tillämpa IFRS fullt ut. Den juridiska personen ska följa RR 32 "Redovisning för juridiska personer" vilket innebär att de finansiella rapporterna ska utforma enligt IFRS men med vissa undantag. Undantag görs för sådant som står i strid med lagbestämmelser i ÅRL samt för sådant som kan leda till negativa eller svåröverblickbara skattekonsekvenser. I RR 32 jämkas reglerna om redovisning av förmånsbestämda pensionsplaner vilket innebär att reglerna i IAS 19 inte behöver tillämpas utan kan redovisas enligt tidigare regler.⁸³

För företag vars värdepapper inte är noterade kommer att fortsätta att redovisa enligt Redovisningsrådet rekommendationer. Dessa företag kommer alltså att fortsätta att redovisa enligt RR 29 i den juridiska personen som i såväl koncernredovisningen. De ges dock en möjlighet att upprätta sin koncernredovisning i enlighet med IFRS. I den juridiska personen anser regeringen inte att IFRS ska få tillämpas.⁸⁴

För de företag som måste tillämpa de nya rekommendationerna kommer det att innebära en hel del nyheter. Det beror på att RR 29/IAS 19 skiljer sig väsentligt från tidigare normer.

3.3 Nyheter med RR 29/IAS 19

Rekommendationerna behandlar fem olika typer av ersättning till anställda; kortfristiga ersättningar till anställda, ersättningar efter avslutad anställning, övriga långfristiga ersättningar, ersättningar vid uppsägning och aktierelaterade ersättningar.⁸⁵ Ersättning efter avslutad anställning, där pensioner ingår, är de regler som skiljer sig mest från tidigare regler⁸⁶. Stora förändringar har skett i denna vilket innebär många nyheter. Nedan följer en kortare presentation av de viktigaste förändringarna:

⁸⁰ Edlund, Carina, Kyrö, Jorma et al, "Nyheter inför bokslutet 2004" (2004), *Balans*, nr 11, s.33.

⁸¹ RR 29 p. 159.

⁸² Edlund, "Nyheter inför bokslutet 2004", s. 28-29.

⁸³ www.kpmg.se, "Första årsredovisningen enligt IFRS - vad innebär det för ditt företag", s. 8.

⁸⁴ Edlund, "Nyheter inför bokslutet 2004", s. 28-29.

⁸⁵ RR 29 Inledning p. 2 a-e.

⁸⁶ Edlund, Carina och Kyrö, Jorma, "Nyheter inför bokslutet 2003" (2003), *Balans*, s. 35.

- Koncernens samtliga pensionsutfästelser ska nu redovisas på ett enhetligt sätt. Enligt tidigare regler redovisades utländska dotterbolagens sina pensionsplaner enligt gällande regler i respektive land. Det skapade en svår överblick över koncernens totala pensionsförpliktelse och hur dessa var finansierade eftersom koncernredovisningen bestod av en blandning av olika länders redovisningsprinciper.
- Utifrån pensionsplanernas ekonomiska innebörd ska företagen nu klassificera sina pensionsplaner antingen avgiftsbestämda eller förmånsbestämda. Någon liknade klassificering har tidigare inte funnits inom svensk pensionsredovisning.
- För att beräkna den slutliga pensionsförpliktelsen använder företagen olika antaganden så kallade aktuariella antaganden. I de nya rekommendationerna skall antagandena fastställas och beslutas av det rapporterade företaget. Tidigare rekommenderades företagen att följa de antaganden som Finansinspektionens fastställer. Det innebär att företag nu måste göra sina egna bedömningar av olika faktorer som avgör den slutliga pensionsförpliktelsen.
- För att beräkna storleken på en pensionsförpliktelse kräver rekommendationerna att hänsyn skall tas till den anställdes uppskattad framtida löneökningar fram till dennes pensioneringstidpunkt. Den hänsynen togs inte innan då företaget endast utgick från aktuell lön.
- Det tillåts endast en metod, Projected Unit Credit Method, för att beräkna nuvärdet av pensionsförpliktelsen och de relaterade pensionskostnaderna. Enligt FAR 4 ska beräkningen ske enligt Finansinspektionens föreskrifter.
- Rekommendationerna innehåller utjämningsregler för att motverka kraftiga svängningar i pensionsförpliktelsens storlek och pensionskostnad. Enligt tidigare normer skulle sådana svängningar påverka årets resultat.
- Företagen skall redovisa sina pensionsförpliktelser som avsättningar i balansräkningen. I FAR nr 4 anges att det är ”synnerligen önskvärt” att alla förpliktelser, som inte har täckts av kapital i pensionsstiftelse eller i tecknad pensionsförsäkring, tas upp som en skuld i balansräkningen.
- Upplysningskraven i RR 29/IAS 19 är mycket mer omfattande än vad som krävts enligt tidigare normering.⁸⁷ Tidigare har upplysningskraven angående pensioner inte varit särskilt höga i Sverige⁸⁸.

De olika begreppen som här togs upp kommer att förklaras mer ingående under nedanstående rubriker.

⁸⁷ Jonzon, ”Hög tid att förbereda”, s. 13 och RR 29 Bilaga 5, s.1239.

⁸⁸ Ehlin, ”Pensionsredovisning: Snart blir”, s.38.

3.4 Klassificering av pensionsplaner

Pensionsplaner skall nu klassificeras som antingen avgiftsbestämda planer eller förmånsbestämda pensionsplaner. Klassificeringen sker på grundval av planens ekonomiska innebörd. Vad planerna klassificeras som får en avgörande betydelse för redovisningen av pensionskostnaden och pensionsskulden.⁸⁹

Avgiftsbestämda planer karaktäriseras av att företaget betalar fastställda avgifter till en separat juridisk enhet, till exempel pensions stiftelse. Avgiften är bestämd på förhand och företaget har inte någon rättslig eller informell förpliktelse att betala ytterligare avgifter om den juridiska enheten inte har tillräckliga tillgångar för att betala ut de överenskomna pensionsförpliktelserna.⁹⁰ Ett exempel på en avgiftsbestämd pensionsplan är när arbetsgivaren lovar att bidra med åtta procent av arbetstagarens lön varje år. Inget löfte ges rörande slutliga ersättningen.⁹¹ Vid avgiftsbestämda planer är det den anställda som bär risken att ersättningen blir mindre än förväntat, den så kallade aktuariella risken. Den anställda bär även investeringsrisken, risken att de investerade tillgångarna är otillräckliga för att ge de förväntade ersättningarna. Redovisningen av avgiftsbestämda planer är okomplicerade eftersom företagen vet hur stor förpliktelsen är för den aktuella perioden. Företagen behöver därför inte göra några ytterligare antaganden för att beräkna förpliktelsen eller kostnaden och det kan inte heller uppstå vinster och förluster.⁹² Redovisningen av avgiftsbestämda pensionsplaner kommer inte att förändras jämfört med tidigare normer och praxis⁹³.

För förmånsbestämda pensionsplaner kommer införandet av RR 29/IAS 19 däremot att innebära stora förändringar⁹⁴. Förmånsbestämda pensionsplaner innebär att företaget garanterar den anställda en förmån i framtiden i gengäld för de tjänster han utfört. Det innebär att företaget måste tillskjuta medel som över tiden möter de löften som företaget har lämnat.⁹⁵ Ett exempel på en förmånsbestämd pensionsplan kan vara att ett företag lovar en arbetstagare som pensioneras vid 65 år att motta 2 procent av sin genomsnittliga lön. När ett företag fastställer sina förmånsbestämda planer är det viktigt att fastställa det årliga bidraget som krävs för att möta pensionsförmånerna i framtiden.⁹⁶ För till skillnad från avgiftsbestämda planer är företag med förmånsbestämda planer skyldiga att lämna de överenskomna ersättningarna till både nuvarande och tidigare anställda. Företaget bär således den aktuariella risken och investeringsrisken. För företaget innebär det att förpliktelsen kan komma att öka om utfallet eller den faktiska avkastningen på blir investeringen är sämre än förväntat.⁹⁷ När det gäller redovisningen av förmånsbestämda planer är den komplicerad eftersom företaget inte vet hur stor avgift de ska betala idag för att täcka framtida pensionsutbetalningar⁹⁸. Den

⁸⁹ Öhrlings PWC s. 11.

⁹⁰ RR 29 Definitioner p. 7.

⁹¹ Schroeder, Richard och Myrthle, W.Clark, *Accounting Theor: texts and readings* (1997), s. 617.

⁹² RR 29 p. 25, p. 43.

⁹³ "Om de olika effekterna av övergången till RR 29" (2004), *Pensioner & förmåner*, s. 1.

⁹⁴ Örhling PWC s. 13.

⁹⁵ Cearns, Kathryn, "Accounting for employee benefiits" (1998), *Accountancy*, s.88-90.

⁹⁶ Schroeder, s. 617.

⁹⁷ RR 29 p. 7, p. 27.

⁹⁸ Randquist, s. 84.

är även komplicerad på grund av att den påverkas av osäkra antaganden som dödlighet, diskonteringsräntan, personalomsättning och ersättningsnivå.⁹⁹

I det svenska näringslivet har det uppstått en del problem när företagen skulle klassificera vissa av sina pensionsplaner. Det är framförallt klassificering av ITP-planer som har tryggats genom försäkring hos Alecta som har varit mycket omdiskuterad. Alecta ses formellt som en förmånsbestämd pensionsplan. Det som är speciellt med Alecta är att den omfattar flera arbetsgivare och då ska företaget redovisa sin andel av den förmånsbestämda förpliktelsen. Det har dock inte varit möjligt att redovisa Alecta på detta sättet¹⁰⁰ Det föreligger nämligen förhållanden i Alecta som talar för en klassificering som både avgiftsbestämd plan och som förmånsbestämd plan. År 2003 kom Redovisningsrådet med ett utkast om att den skulle klassificeras som förmånsbestämd plan.¹⁰¹ Den 10 december 2004 gick Föreningen Auktoriserade Revisorer, FAR, ut med ett uttalande om att planen inte är tillräcklig för att klassificeras som förmånsbestämd och att den ska nu redovisas som en avgiftsbestämd plan, i vart fall under år 2004. FARs uttalande grundar sig i att det inte har varit möjligt att redovisa den som förmånsbestämd eftersom det inte har funnits tillräckligt med information.¹⁰² När det gäller år 2005 hoppas man på en förändring så att pensionsplaner i Alecta kan redovisas som förmånsbestämda.¹⁰³ Alecta är själva osäkra på hur ITP-planen i Alecta skall redovisas och de hänvisar till FARs uttalande om redovisning av pensionsförsäkringar i Alecta.¹⁰⁴

I andra fall har klassificeringen inte vållat några större svårigheter. Klassificering av planen för svenskt Näringskliv/LO avtalspension för kollektivtanställda och kompletterande pension för högre tjänstemän ska klassificeras som avgiftsbestämd respektive förmånsbestämda.¹⁰⁵

3.5 Förmånsbestämda planer

Förmånsbestämda planer är mer komplicerade än avgiftsbestämda planer eftersom företagen måste använda sig av en mängd aktuariella antaganden för att beräkna pensionsförpliktelsen och kostnaden. Antagandena kan dessutom medföra att så kallade aktuariella vinster och förluster uppkommer. Förpliktelsen kan komma att regleras i många år efter det att de anställda utfört arbetet. Det är därför nödvändigt att beräkna förpliktelsen till diskonterade värden.¹⁰⁶

En förmånsbestämd plan kan antingen vara ofonderade eller helt eller delvis fonderade. En fonderad pensionsplan innebär att företaget, och ibland anställda, betalar avgifter till en rättsligt fristående juridisk enhet. När en sådan fonderad pensionsplan faller till betalning beror betalningen inte enbart på den juridiska enhetens finansiella ställning och avkastning utan även företagets förmåga att täcka underskott i enhetens tillgångar. Företaget bär därför

⁹⁹ Schroeder, s. 618.

¹⁰⁰ "Om de olika effekterna av övergången till RR 29", s. 2.

¹⁰¹ Svenberg, "Ny rekommendation från rådet", s. 31.

¹⁰² "Om de olika effekterna av övergången till RR 29", s. 2.

¹⁰³ www.far-komplett.se, "Två nya uttalanden och ett tredje på väg".

¹⁰⁴ "FAR och flyg" (2005), Balans, s. 6.

¹⁰⁵ Öhrlings PWC s. 33-35.

¹⁰⁶ RR 29 p. 48.

den huvudsakliga aktuariella risken samt investeringsrisken som är förenade med planen. Detta gör att den kostnaden som redovisas som en förmånsbestämd plan inte nödvändigtvis stämmer överens med den avgift som betalats för perioden.¹⁰⁷

För att komma fram till den slutliga kostnaden för en förmånsbestämd plan anger rekommendationerna ett antal arbetssteg som ska genomföras för varje förmånsbestämd pensionsplan. Beräkningen av värdet innefattar följande arbetssteg:

Steg 1. För att kunna göra en tillförlitlig beräkning av den pension som de anställda har intjänat i utbyte mot sina tjänster under innehavande och tidigare perioder ska företaget använda sig av aktuariella metoder. Företaget måste då fastställa hur stor ersättning som faller på innevarande och tidigare perioder. Det krävs även att företaget gör bedömningar av olika antaganden såsom de anställdas livslängd, personalomsättning och diskonteringsräntan då de påverkar ersättningen.

Steg 2. Beloppet ska sedan diskonteras genom att använda metoden Projected Unit Credit Method, PUCM.

Steg 3. Beräkna det verkliga värdet av eventuella förvaltningstillgångar, vilket exempelvis är tillgångar som företaget eventuellt innehar i pensionsstiftelser.

Steg 4. Beräkna det totala beloppet för aktuariella vinster och förluster och hur stor del som skall redovisas. Dessa vinster och förluster kan uppstå när nuvärdet av en förmånsbestämd förpliktelse ökar eller minskar.

Steg 5. Om en plan har inrättats eller ändrats ska företaget fastställa den kostnad avseende tjänstgöring under tidigare perioder.

Steg 6. Om en plan har reducerats eller reglerats ska företaget beräkna den vinst eller förlust som uppstår.¹⁰⁸

I praktiken anlitas oftast en aktuarie för att hjälpa företagen att fastställa olika antaganden och för att beräkna den slutliga pensionsförpliktelsen.¹⁰⁹ I arbetsgången ovan presenterades ett antal viktiga begrepp som är av betydelse för beräkningen av pensionsförpliktelsen. De kräver en vidare förklaring och de kommer att förklaras under kapitlets gång.

3.5.1 Projected Unit Credit Method

För att kunna fastställa nuvärdet av den förmånsbestämda pensionsförpliktelsen och relaterade pensionskostnader ska företaget använda sig av beräkningsmetoden Projected Unit Credit

¹⁰⁷ Öhrlings PWC, s. 13 & RR 29 p. 49.

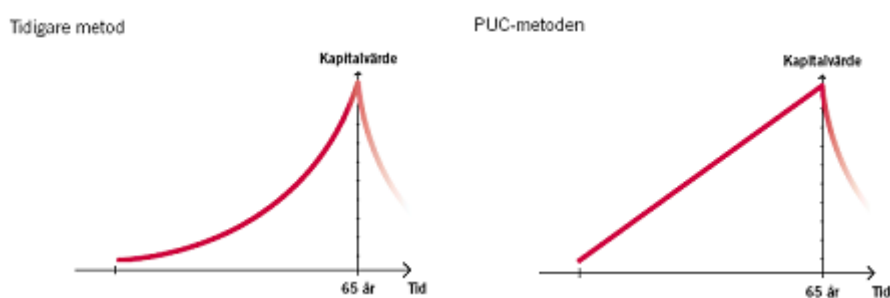
¹⁰⁸ Cearns, "Accounting for employee benefit", s. 88-90.

¹⁰⁹ Öhrlings PWC s. 22-23.

Method¹¹⁰. Metoden kräver även att företaget beräknar de relaterade kostnaderna avseende tjänstgöring under innevarande period samt tidigare perioder.

Enligt den nya beräkningsmetoden ger den anställdas tjänstgöringstid upphov till olika tjänstgöringsperioder som löper mellan den tidpunkt som först ger upphov till en kostnad enligt planen och beräknad tidpunkt för avgång med pension. Varje tjänstgöringsperiod ger upphov till en ytterligare enhet av den slutliga pensionsförpliktelsen. Varje enhet nuvärdesberäknas separat för att bygga upp den slutliga förpliktelsen på balansdagen.¹¹¹

Det belopp som framräknas enligt PUCM beräknas med hjälp av ett antal aktuariella antaganden. De är långsiktiga antaganden om bland annat framtida löneökningar, diskonteringsränta, inflation och bedömda personalavgångar.¹¹² En viktig nyhet är att företagen ska använda antaganden om löneutvecklingen samt slutlönen och inte som tidigare basera sina beräkningar på lönen vid beräkningstillfället. Det gör att avsättningarna som periodiseras nu blir linjära och inte som tidigare små i början och stora i slutet.¹¹³ PUCM leder därmed till att pensionskostnaden för varje individ fördelas jämnt över tiden¹¹⁴. Bilden nedan illustrerar hur avsättningarna ser ut enligt den tidigare metoden jämfört med den nya metoden.

Figur 4: Tidigare metod jämfört med PUCM¹¹⁵

Inom koncernen ska PUCM tillämpas för varje pensionsplan i varje företag. De aktuariella antaganden som används för att beräkna pensionsförpliktelser baseras på det enskilda dotterbolagets unika situation.¹¹⁶ I följande kapitel beskrivs de aktuariella antaganden som företagen använder för att beräkna pensionsskulden och kostnaden mer ingående.

3.5.2 Aktuariella antaganden

Den slutliga kostnaden för förmånsbestämda planer är osäker, då företaget redan idag ska bestämma den slutliga pensionsskulden. För att beräkningen av pensionsskulden och

¹¹⁰ Janzon, "Hög tid att förbereda", s. 13.

¹¹¹ RR 29 p. 66-70.

¹¹² Handbok – FPG/PRI, s. 44.

¹¹³ "Om de olika effekterna av övergången till RR 29", s. 1.

¹¹⁴ Janzon, "Hög tid att förbereda", s. 13.

¹¹⁵ Handbok – FPG/PRI, s. 44.

¹¹⁶ www.deloitte.com, "Redovisning av pensioner".

kostnaden ska bli så korrekt som möjligt måste företaget ta hänsyn till de så kallade aktuariella antagandena vid varje balansdag.

Tidigare använde svenska företag sig av de aktuariella antaganden som meddelas av Finansinspektionen för att beräkna pensionsskulden. Införandet av RR 29/IAS 19 innebär nu att det rapporterade företaget själv ska fastställa och besluta en mängd aktuariella antaganden.¹¹⁷ De ska vara företagets bästa bedömning av de faktorer som avgör den slutliga kostnaden¹¹⁸. De aktuariella antagandena ska vara neutrala och ömsesidigt förenliga. De ska vara neutrala i den mening att antagandena inte är oförsiktiga eller överdrivet försiktiga. Ömsesidigt förenliga är antagandena när de återspeglar det ekonomiska sambandet mellan faktorer såsom inflation, löneökningstakt, avkastning på förvaltningstillgångar och diskonteringsränta.¹¹⁹

Det är viktigt att företagen är medvetna om att relativt små förändringar av de aktuariella antagandena kan medföra stora förändringar i företagets pensionskostnader. Företagen bör därför utforma en strikt policy som används vid beslut om aktuariella antaganden.¹²⁰ De aktuariella antagandena delas in i antingen demografiska eller finansiella antaganden.

3.5.2.1 Demografiska antaganden

Demografiska antaganden behandlar antaganden om framtida egenskaper hos nuvarande, tidigare anställda och deras anhöriga som är berättigade till ersättningar. De demografiska antagandena är antaganden om;

- anställdas livslängd, både under och efter anställning,
- personalomsättning samt omfattningen av arbetsförmåga och förtidspensionering,
- andel deltagare i planen som har anhöriga som kommer att vara berättigade till ersättningar och
- utnyttjandet av sjukvård för de som omfattas av planen.¹²¹

De demografiska antagandena förklaras inte ingående i rekommendationerna medan de finansiella antagandena förklaras mer.

3.5.2.2 Finansiella antaganden

De finansiella antagandena är diskonteringsräntan, framtida löne- och ersättnings nivåer, sjukvårdsersättningar och den förväntade avkastningen på förvaltningstillgångar.

¹¹⁷ Janzon, "Hög tid att förbereda", s. 13.

¹¹⁸ RR 29 p. 75.

¹¹⁹ RR 29 p. 76-77.

¹²⁰ Öhrlings PWC s. 23.

¹²¹ RR 29 p. 75.

Dessa antaganden ska baseras på marknadens förväntningar på balansdagen.¹²² Det innebär att de finansiella antagandena kan variera mellan olika bokslutstillfälle och skapa stora förändringar i företagets pensionskostnader.¹²³ Nedan förklaras några av de finansiella antagandena som kommer att belysas något mer i uppsatsen.

Diskonteringsräntan är ett aktuariellt antagande som är av större betydelse för företagen. Den återspeglar pengarnas tidsvärde samt effekten av den uppskattade tidfördelningen av betalningarna av ersättningarna. Diskonteringsräntan är den räntesatsen som används för att diskontera pensionsförpliktelse till beräkningstidpunkten. I första hand ska diskonteringsräntan fastställas till den marknadsmässiga avkastningen på förstklassiga företagsobligationer. I de länder där det inte finns en fungerande ränta för förstklassiga företagsobligationer används marknadsräntan för statsobligationer istället. I Sverige finns det ingen sådan fungerande marknad, därför används därför marknadsräntan på statsobligationer. Löptiden på obligationerna ska vara förenliga med den uppskattade löptiden för pensionsförpliktelserna.¹²⁴ Små variationer i diskonteringsräntan innebär stora variationer i pensionsförpliktelsen värde. Väljer företaget en högre diskonteringsränta innebär det en lägre pensionsskuld och en lägre innebär diskonteringsränta innebär att en högre skuld redovisas.¹²⁵

Framtida löneökningar är ett som tidigare sagt ett nytt aktuariellt antagande som företagen ska ta ställning till¹²⁶. De nya rekommendationerna tar sikte på den slutförpliktelse företaget antas ha mot den anställde vid pensionsavgången. Det leder till att företagen måste ta hänsyn till förväntade ökning av förpliktelsen till följd av framtida löneökningar.¹²⁷ Antagandet ska göras med hänsyn till faktorer som inflation, tjänstetid och befordran. Hänsyn ska även tas till andra relevanta faktorer såsom utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden.¹²⁸

Förväntad avkastning på förvaltningstillgångar ska fastställas när företaget innehar tillgångar i en pensionsstiftelse, såsom aktier och räntebärande värdepapper. Antagandet baseras på marknadens förväntningar vid periodens början på avkastning under den relaterade förpliktelsens hela löptid.¹²⁹

I debatten om RR 29/IAS 19 har det framkommit oro för att företagen medvetet kommer att välja antaganden som gör att aktuariella vinster och förluster uppkommer. Det har dock visat sig att sådana inslag kommer vara mycket begränsade eftersom de antagandena som företaget använder vid beräkningen av pensionsskulden kommer att revideras av företagets revisorer.¹³⁰

¹²² RR 29 p. 75, p. 79.

¹²³ Öhrlings PWC s. 23.

¹²⁴ RR 29 p. 80-82

¹²⁵ Nilsson, Björn, "Vad är rätt värdering för pensionsutfästelser?" (2005), *Balans*, s. 50.

¹²⁶ Janzon, "Hög tid att förbereda", s. 13.

¹²⁷ Öhrlings PWC s. 38.

¹²⁸ RR 29 p. 86.

¹²⁹ Öhrlings PWC s. 23.

¹³⁰ www.sponsorab.se, "Nya redovisningsregler för pensionsåtaganden".

Företaget ska ompröva de gjorda antagandena kontinuerligt. Ändras ett antagande från en beräkning till en annan kan så kallade aktuariella vinster och förluster uppstå.¹³¹

3.5.3 Aktuariella vinster och förluster

Aktuariella vinster och förluster kan uppkomma genom ökning eller minskning av nuvärdet av en förmånsbestämd förpliktelse. De är effekterna av skillnaderna mellan tidigare aktuariella antaganden och vad som faktiskt har inträffat och effekten av ändringar av aktuariella antaganden¹³². Uppkomsten av aktuariella vinster och förluster kan bland annat ha följande orsaker:

- Överraskande höga eller låga tal för personalomsättning, förtidspensionering, livslängd eller löneökning.
- Effekter av förändringar i uppskattningar om framtida pensionsavgångar, förtidspensionering, livslängd eller löneökning.
- Effekter av ändringar av diskonteringsräntan.
- Skillnader mellan den verkliga och den förväntade avkastningen på förvaltningstillgångar.

De aktuariella vinsterna och förlusterna kan på lång sikt komma att utjämnas varandra. Uppskattningarna av pensionsförpliktelser bör därför uppfattas som en spännvidd kring de bästa uppfattningarna. De aktuariella vinster och förluster som faller utanför denna spännvidd är endast de som företaget behöver redovisa.¹³³

3.5.4 Aktuariella metoder

Företaget kan välja mellan olika systematiska metoder för att redovisa aktuariella vinster och förluster. Företaget måste ha en enhetlig redovisningsprincip för sina aktuariella vinster och förluster i koncernen. Vilken princip företaget väljer att tillämpa skall framgå av årsredovisningen.¹³⁴

Eftersom pensionsförpliktelser är långsiktiga åtaganden så finns det i rekommendationerna en så kallad ”korridorregel”. Den innehåller en utjämningsmetod för hur aktuariella vinster och förluster kan redovisas. Syftet med regeln är att den skall jämna ut kraftiga svängningar som kan uppkomma i resultatet på kortsikt. Utgångspunkten med korridoren är att de aktuariella vinster och förlusterna på långsikt ska ta ut varandra. Företaget behöver därför bara redovisa de aktuariella vinster och förluster som överstiger ett visst gränsvärde.¹³⁵ Företaget ska för varje förmånsbestämd plan beräkna och tillämpa dessa gränsvärden. Korridorrens gränsvärde

¹³¹ Edlund, ”Nyheter inför bokslutet 2004”, s. 33.

¹³² www.deloitte.se, ”Ändringar i IAS 19 ”Ersättningar till anställda”.

¹³³ RR 29 p. 96-97.

¹³⁴ Öhrlings PWC s. 25

¹³⁵ Edlund, ”Nyheter inför bokslutet 2004”, s. 33.

beräknas genom att jämföra om nettobeloppet av ackumulerade oredovisade aktuariella vinster och förluster vid årets ingång översteg det största av;

- 10 procent av nuvärdet av den förmånsbestämda förpliktelsen, före avdrag för förvaltningstillgångar, vid ingången av året och
- 10 procent av det verkliga värdet av eventuella förvaltningstillgångar vid ingången av året.¹³⁶

De aktuariella vinster och förluster som faller inom korridorens gränsvärde behöver inte redovisas. Rekommendationerna innehåller ett minimikrav för hur stor andel av aktuariella vinster och förluster som ska redovisas intäkt eller kostnad. Det som ska redovisas är den andel som faller utanför det 10 procentiga gränsvärdet dividerat med den förväntade genomsnittliga återstående tjänstgöringen för de anställda som omfattas av planen. Den framräknade summan redovisas under nästkommande period¹³⁷. Den andel som faller innanför gränsvärdet får, men behöver inte, företaget redovisa.¹³⁸ Det innebär att det kan finnas stora aktuariella vinster och förluster som inte redovisas i balans- och resultaträkningen.

Reglerna om korridoren är omdiskuterade och en del anser att det är kontroversiellt att som minimikrav inte redovisar hela den aktuella förpliktelsen, utan endast den del som faller utanför korridoren. Vanligtvis brukar en skuld redovisas till det belopp som den uppgår till på balansdagen. Det har gått så långt att IASB nu överväger ifall de ska ta bort reglerna kring korridoren.¹³⁹

Företag kan även välja andra systematiska metoder om de leder till snabbare redovisning av aktuariella vinster och förluster. Om ett företag väljer en annan systematisk metod måste den tillämpas konsekvent från period till period.¹⁴⁰ För företaget innebär det bland annat att de kan välja att redovisa alla aktuariella vinster och förluster i sin helhet direkt i resultaträkningen den period de uppkommer. Det gör att företaget visar alla vinster och förluster fullt ut i balansräkningen. IASB anser dock att metoden inte är idealisk, men den ger mer transparent information än vad korridoren ger.¹⁴¹

I december 2004 ändrades IAS 19 vilket medförde en ytterligare metod för att redovisa aktuariella vinster och förluster. Den nya metoden innebär att företagen kan välja att redovisa aktuariella vinster och förluster direkt mot eget kapital under den period de uppkommer.¹⁴² Det innebär att det nu finns tre metoder för aktuariella vinster och förluster. Den nya metoden kommer först att börja gälla år 2006 men tidigare tillämpning uppmuntras¹⁴³.

¹³⁶ RR 29 p 94.

¹³⁷ Edlund, "Nyheter inför bokslutet 2004", s. 33.

¹³⁸ RR 29 p. 94-97.

¹³⁹ Engshagen, "379, Ny rekommendation: Ersättning", nr 12.

¹⁴⁰ RR 29 p. 95.

¹⁴¹ McGeachin, Anne "Financial Reporting: Amendments to IAS 19 – Plans pension" (2004), *Accountancy*, s. 82.

¹⁴² www.deloitte.se, "Ändringar i IAS 19 "Ersättningar till anställda".

¹⁴³ McGeachin, Anne "Financial Reporting: Amendments to IAS 19 – Pension polish" (2005) *Accountancy*, s. 98.

3.6 Redovisning i balans- och resultaträkning

Företagets förmånsbestämda pensionsförpliktelser påverkar balans- och resultaträkningen på olika sätt. Det finns en grundläggande princip i rekommendationerna för när företaget skall ta upp pensioner som en kostnad och en skuld. Principen lyder att företaget ska redovisa;

- en pensionsskuld ska redovisas när anställda har utfört tjänster i utbyte mot ersättningar som skall utgå i framtiden.
- en kostnad ska redovisas när företaget förbrukar de ekonomiska fördelar som uppstår genom de tjänster som anställda utfört i utbyte mot ersättningar.¹⁴⁴

Rekommendationen kräver flera komplicerade beräkningar för att komma fram till vilket belopp som ska redovisas i balans- respektive resultaträkningen. Nedan sker en översiktlig presentation av de poster som ingår i beräkningen av pensionsskulden och pensionskostnad.

3.6.1 Redovisning av pensionsskuld i balansräkning

I koncernens balansräkning redovisas nettot av följande poster;

	Nuvärdet av förpliktelsen på balansdagen
+/-	Oredovisade aktuariella vinster eller förluster
-	Oredovisade kostnader avseende tjänstgöring under tidigare perioder
-	Verkliga värdet på balansdagen av eventuella förvaltningstillgångar
=	Positivt belopp leder till en skuld <i>eller</i>
=	Negativt belopp leder till en tillgång

Figur 5: Beräkning av pensionsskuld eller pensionstillgång.¹⁴⁵

Nuvärdet av förpliktelsen på balansdagen är vad som krävs för att reglera en förpliktelse som har sitt ursprung från anställdas tjänstgöring under innehavande period och tidigare perioder. Företaget använder sig av PUCM för att fastställa nuvärdet av sina förpliktelser.¹⁴⁶

De *oredovisade aktuariella vinsterna eller förlusterna* är de sammanlagda aktuariella vinster och förluster som ännu inte har redovisats i balans- och resultaträkningen. Det är oftast väldigt stora belopp som fluktuerar i storlek mellan åren beroende på hur de faktiska antagandena skiljer sig från de förväntade. I denna post ligger den ingående balansen av de oredovisade vinster eller förlusterna från året innan, årets aktuariella vinster eller förluster som är värderade på balansdagen samt de aktuariella vinster eller förluster som skall redovisas i resultaträkningen enligt reglerna om korridoren.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Cearns, "Accounting for employee benefit", s. 88-90.

¹⁴⁵ RR 29 p. 54.

¹⁴⁶ Öhrlings PWC s. 14 & RR 29 p. 66.

¹⁴⁷ Öhrlings PWC s. 25-29.

När företaget inför en ny förmånsbestämd plan eller ändrar ersättningarna i en befintlig plan uppstår *kostnader avseende tjänstgöring under tidigare perioder*. Ändringarna sker i utbyte med den anställdes arbete fram tills ersättningarna blivit oantastbara. Det leder till att dessa kostnader fördelas över den tiden fram till dess att ersättningarna blivit oantastbara, trots att kostnaden avser tjänstgöring under tidigare perioder.¹⁴⁸

Det verkliga värdet på förvaltningstillgångar är det belopp till vilket tillgångarna, som exempelvis innehas av pensionsstiftelse, skulle kunna överlätas mellan kunniga parter som är oberoende av varandra.¹⁴⁹

Om nettot av ovanstående poster blir positivt redovisas en skuld som avsättningar i balansräkningen. En förklarande not ska även lämnas i årsredovisningen. Om nettot blir negativt skall däremot en tillgång redovisas i balansräkningen. En tillgång kan uppstå om en pensionsplan visar ett överskott i sin finansiering eller när aktuariella vinster redovisas.¹⁵⁰ I de fall då en tillgång uppstår skall en begränsningsregel tillämpas som innebär att tillgången begränsas till det belopp som kan återvinnas genom återbetalningar eller genom reducerade framtida avgifter¹⁵¹.

Enligt tidigare reglering i FAR nr 4 krävdes inte att en skuld skulle redovisas i balansräkningen men det angavs att det var ”synnerligen önskvärt” att alla förpliktelser skuldföres. Förpliktelser som inte redovisades som skuld och som heller inte täckts av kapital i pensionsstiftelse skulle istället tas upp inom linjen som ansvarsförbindelser.¹⁵² Att förpliktelserna redovisades som en ansvarsförbindelse innebar att information lämnades om pensionsförpliktelsernas belopp men de räknades inte med och påverkade därför inte företagets finansiella ställning.¹⁵³

¹⁴⁸ RR 29 p. 99.

¹⁴⁹ Öhrlings PWC s. 15.

¹⁵⁰ RR 29 p.54, p. 61.

¹⁵¹ Edlund, ”Nyheter inför bokslutet 2004”, s. 33.

¹⁵² FAR (2005) FARs rekommendation nr 4 – Redovisning av pensionskund och pensionskostnad, s. 1423-1424.

¹⁵³ Olsson, Jan och Skärvad, *Företagsekonomi* 99 (2000), s. 314.

3.6.2 Redovisning av pensionskostnad i resultaträkningen

De förmånsbestämda planerna ger effekter på koncernens resultaträkning och av rekommendationen framgår det att det är summan av nedanstående poster som ska redovisas.

	Kostnader avseende tjänstgöring under innehavande period
	Räntekostnader
	Förväntade avkastningen på eventuella förvaltningstillgångar
+/-	Aktuariella vinster och förluster
	Kostnader avseende tjänstgöring under tidigare perioder
+/-	Effekterna av eventuella reduceringar eller regleringar
=	Positivt belopp leder till att en intäkt redovisas <i>eller</i>
=	Negativt belopp leder till att en kostnad redovisas

Figur 6: Beräkning av pensionskostnad eller pensionsintäkt.¹⁵⁴

Ökningen av nuvärdet av den förmånsbestämda förpliktelsen som har sitt ursprung från de tjänster som erhålls av de anställda under året representeras i *kostnader avseende tjänstgöring under innehavande period*.¹⁵⁵

Räntekostnader är den ökning under perioden av nuvärdet av en förmånsbestämd förpliktelse som uppstår till följd av att ersättningarna är en period närmare utbetalning. För att beräkna räntekostnaden använder man sig av diskonteringsräntan i början av perioden och multiplicerar denna med nuvärdet av den förmånsbestämda förpliktelsen under perioden. Hänsyn tas även till väsentliga förändringar i förpliktelsen.¹⁵⁶

Den förväntade avkastningen på förvaltningstillgångar inverkar på den kostnad som redovisas i resultaträkningen. Den framräknas genom att multipliceras den antagna avkastningen med det genomsnittliga verkliga värdet på förvaltningstillgångarna under året. Skillnaden mellan den förväntade och den verkliga avkastningen på förvaltningstillgångarna utgör aktuariell vinst eller förlust.

De aktuariella vinsterna och förlusterna skall tas upp i den mån de redovisas. För företag som tillämpar korridoren innebär det att de endast ska ta upp det värde som faller utanför korridoren fördelat över de anställdas genomsnittliga återstående tjänstgöringstid. Detta gör att årets pensionskostnad endast påverkas i liten omfattning av de aktuariella vinsterna och förlusterna¹⁵⁷. Företagen kan välja någon annan aktuariell metod än korridoren vilket innebär en snabbare redovisning av aktuariella vinster och förluster. Företagens pensionskostnad kommer då att öka väsentligt.

Effekterna av eventuella reduceringar eller regleringar innebär att företaget redovisar den vinst eller förlust som reduceringen eller regleringen medför när den inträffar. En reducering

¹⁵⁴ RR 29 p. 63.

¹⁵⁵ Öhrlings PWC s. 16.

¹⁵⁶ Öhrlings PWC s. 16 & RR 29 p. 84.

¹⁵⁷ Ibid. s. 29.

uppstår när ett företag förbinder sig att göra en väsentlig minskning av antalet anställda som omfattas av en plan. En reglering inträffar när en klumpsumma betalas kontant till dem som omfattas av planen i utbyte mot deras rätt till vissa ersättningar.¹⁵⁸

Företaget skall redovisas nettot av ovanstående belopp som kostnad eller som intäkt.¹⁵⁹ Det framgår inte av rekommendationerna var i koncernens resultaträkning som ovanstående poster ska redovisas. Företaget ska dock lämna upplysningar om i vilka poster i resultaträkningen som ovanstående delposter redovisats.¹⁶⁰

Utöver de effekterna som uppstår i balans- och resultaträkningar så kommer det även att uppstå effekter vid byte av redovisningsprincip.

3.7 Övergångsregler vid byte av redovisningsprincip

Vid införandet av RR 29 och IAS 19 gällde särskilda övergångsregler. För de företag som valde att tillämpa RR 29 i förtid underlättades övergången till IAS 19 i och med att rekommendationerna till stor del överensstämmer med varandra. Det bör emellertid observeras att reglerna vid övergången till IAS 19 år 2005 kommer att skilja sig åt från övergångsreglerna i RR 29 till följd av att särskilda regler kommer att gälla vid den generella övergången till IFRS.¹⁶¹

3.7.1 Övergångsregler till RR 29

Vid övergången till RR 29 tillämpade företagen de generella övergångsreglerna i RR 5 ”Redovisning av byte av redovisningsprincip”. Undantag gjordes för de förmånsbestämda pensionsplanerna som istället skulle tillämpa de särskilda övergångsreglerna i RR 29. Reglerna i RR 29 anger att företagen skall beräkna en ingångsskuld för sina förmånsbestämda planer när de börjar tillämpa rekommendationen, vilket är den 1 januari år 2003 för de företag som tillämpat rekommendationerna i förtid. Det görs genom att beräkna:

	Nuvärdet av pensionsförpliktelsen
-	Verkliga värdet av eventuella förvaltningstillgångar
-	Eventuella kostnader avseende tjänstgöring under tidigare perioder som skall redovisas under senare perioder
=	Ingångsskuld

Figur 7: Beräkning av ingångsskuld vid övergången till RR 29.¹⁶²

¹⁵⁸ Öhrlings PWC s. 16.

¹⁵⁹ RR 29 p. 63.

¹⁶⁰ Edlund, ”Nyheter inför bokslutet 2004”, s. 33.

¹⁶¹ Svenberg, ”Ny rekommendation från rådet”, s. 30.

¹⁶² RR 29 p. 161.

Den framräknade ingångsskulden avviker normalt från den pensionsskuld företaget visar i sin balansräkning den 31 december året innan. Om ingångsskulden är större än den tidigare redovisade skulden kan företagen välja mellan två metoder.

1. Ökningen redovisas direkt mot eget kapital, på så sätt får ökningen inte någon effekt på resultatet.
2. Ökningen fördelas linjärt över maximalt fem år och då redovisas de årliga ökningarna över resultaträkningen.

Om ingångsskulden är mindre än den tidigare skulden skall minskningen redovisas enligt reglerna i RR 5. Det innebär att minskningen redovisas direkt mot eget kapital. Bytet av redovisningsprincip får då ingen inverkan på resultatet.¹⁶³

Vid övergången till RR 29 ställs inga krav på att företagen skall räkna om några jämförelseår. Det innebär att företagens tidigare jämförelseår kommer att presenteras enligt tidigare redovisningsprinciperna.¹⁶⁴ Det leder i sin tur till att företagen får en bristande kontinuitet i jämförelseåren för pensionsskuld och pensionskostnad under ett antal år framöver¹⁶⁵.

3.7.2 Övergångsregler till IAS 19

Övergångsreglerna i RR 29 och IAS 19 överensstämmer med varandra, vilket underlättar övergången till IAS 19.¹⁶⁶ Vid den generella övergången till IFRS år 2005 skall dessa dock inte övergångsreglerna i IAS 19 gälla. Det beror på att generella regler skall gälla vid övergången till IFRS och inte de övergångsregler som anges i de enskilda rekommendationerna. Den regel som istället skall gälla vid den generella övergången är IFRS 1 "First-time Adoption of International Financial Reporting Standards". Den fastställer hur företag ska redovisa övergången från de nationella redovisningsreglerna till IFRS för första gången¹⁶⁷. Syftet IFRS 1 är att skapa en hög kvalitetsnivå i den finansiella rapporteringen genom ökad transparens och jämförbarheten. IFRS 1 är en lämplig startpunkt för redovisning enligt IFRS och den tillämpas för att kostnad inte skall överstiga nyttan för företagen.¹⁶⁸

Företagen skall enligt IFRS 1 upprätta en öppningsbalans vid övergångsdatumet. Öppningsbalansen är början på den kommande redovisningen enligt rekommendationerna i IFRS. Den kräver att företagen tar fram information om minst ett jämförelsetal som är anpassat till de nya reglerna. För företag som slutar sitt kalenderår den 31 december var därför övergångsdatumet den 1 januari 2004. Skulle företaget däremot välja att ha två jämförelseår kommer talen för 2003 att påverkas.¹⁶⁹ IASB kräver att företagen har minst ett jämförelsetal oavsett hur många de tidigare har haft. Tidigare krävde även IASB att företagen med två

¹⁶³ Ibid., s. 29 & RR 29 p. 160-162.

¹⁶⁴ Svenberg, "Ny rekommendation från rådet", s. 29.

¹⁶⁵ Öhrlings PWC s. 32.

¹⁶⁶ Svenberg, "Ny rekommendation från rådet", s. 29.

¹⁶⁷ www.deloitte.com, "Redovisning av övergången".

¹⁶⁸ Jermakowics, Eva, "IASB issues a standard on first-time adoption of International Financial Reporting Standards"(2003), *Bank Accounting and Finance*, s. 47.

¹⁶⁹ Svenberg, "Att tänka på inför övergången", s. 11.

jämförelsetal skulle räkna om dessa till IFRS men det är nu ändrat till endast ett. Det innebär en stor lättnad för många företag då de nu slipper det merarbete som annars skulle uppkomma vid införandet av IAS 19.¹⁷⁰

IFRS 1 kräver retroaktiv tillämpning av alla rekommendationer som gällde vid tidpunkten för övergången. Det innebär bland annat att tillgångar eller skulder som redovisats enligt de nationella reglerna men som inte uppfyller kraven för att redovisas enligt IFRS inte får tas med i öppningsbalansen. Omvänt kan det innebära att skulder och tillgångar som inte redovisats tidigare men som nu uppfyller kravet för att redovisas enligt IFRS skall tas med i öppningsbalansen. Värderingen av tillgångar och skulder kan även avvika från dem som tidigare redovisats. Till följd av detta så kan det egna kapitalet i öppningsbalansen komma att skilja sig från det tidigare redovisade egna kapitalet. Denna skillnad påverkar ett företags förmögenhet och ska redovisas direkt mot eget kapital och inte över resultaträkningen.¹⁷¹ Reglerna för övergången till IAS 19 tillåter inte en linjär fördelning på fem år, vilket är tillåtet enligt övergångsreglerna i RR 29.¹⁷²

IFRS 1 innehåller ett antal undantagsregler från den retroaktiva tillämpningen. De är till för att minska den börda som kan uppstå vid den retroaktiva tillämpningen, det vill säga att kostnaderna överstiger nyttan för företagen.¹⁷³ En av undantagsreglerna gäller för IAS 19 och den tillkom efter att IASB gjort bedömningen av att huvudregeln skulle innebära oskäligen kostnader för de företag som har valt att tillämpa korridoren. Enligt undantagsregeln ska företagen vid ingången av det första jämförelseåret beräkna sin pensionsskuld enligt IAS 19. Vidare innebär regeln att inga aktuariella vinster och förluster får varar orealiserade i ingångsbalansräkningen. Det påverkar de företag som har valt att tillämpa korridoren för aktuariella vinster och förluster innan övergången till IFRS. Korridoren innebär som tidigare nämnts att det som faller inom ett visst gränsvärde inte behöver redovisas det vill säga att den innehåller en orealiserad del. Den del som tidigare inte har redovisats ska då korrigeras i öppningsbalansen.¹⁷⁴ Det innebär att de företag som har tillämpat korridoren enligt tidigare normer måste återställa dessa och det görs genom att korridorerna nollställs. Om ett företag inte väljer att tillämpa undantagsregeln så måste de återställa alla förmånsbestämda pensionsplaner från början.¹⁷⁵

3.8 Avslutning

RR 29/IAS 19 innehåller många nyheter och rekommendationerna ställer betydligt större krav på företagen jämfört mot tidigare normer. Rekommendationerna innebär många komplicerade beräkningar och nya arbetsmoment som kommer leda till förändringar för företagen och deras finansiella rapporter. I slutändan kommer förhoppningsvis resultatet av dessa komplicerade

¹⁷⁰ Rundfelt, Rolf, "Ändrad redovisning av pensioner" (2003), *Balans*, s. 44.

¹⁷¹ Svenberg, "Att tänka på inför övergången", s. 12.

¹⁷² Svenberg, "Ny rekommendation från rådet", s. 31.

¹⁷³ McDonnell, John, "IFRS means companies can no longer delay tough decisions" (2003), *Accountancy Ireland*, s.12.

¹⁷⁴ Svenberg, "Ny rekommendation från rådet", s. 30.

¹⁷⁵ www.iasplus.com, "Standards: IFRS".

rekommendationer leda till ökad transparens och ökad jämförbarhet avseende pensionskostnader och pensionsskulder i företagens årsredovisningar.

Hur ser den nya pensionsredovisningen ut för några av de svenska företag som tillämpat rekommendationen i förtid? I följande kapitel kommer vi analysera innehållet i sju årsredovisningar för att se vilka effekter rekommendationerna har haft på företagens notapparat.

4

- Empiri -

Innehållsanalys

I kapitlet kommer innehållet i sju årsredovisningar att analyseras utifrån några centrala begrepp och metoder som presenterades i litteraturgenomgången. Syftet med innehållsanalysen är att ge en översiktlig bild av vad företagen lämnar för information om sina förmånsbestämda pensionsplaner i årsredovisningarna. Med analysen vill vi visa vilka aktuariella metoder och antaganden som används av företagen. Kapitlet avslutas med de övergångseffekterna som RR 29/IAS 19 har haft på företagens finansiella rapporter.

4.1 Företag som tillämpade RR 29/IAS 19 i förtid

Genomgången av A-listan mest omsatt visade att det endast var ett fåtal företag som hade valt att tillämpa RR 29 eller IAS 19 i förtid. De var framförallt tre branscher som var framträdande och det var råvaru-, industri- och telekombranschen. Företagen är mer eller mindre verksamma internationellt och personalen är en stor kostnad för dessa företag. I tabellen nedan presenteras de företag som analyseras i delstudien samt vilket år de började tillämpa RR 29 eller IAS 19.

Företag	Bransch	Fr.o.m. år
Holmen	Råvaror	2003
Sandvik	Industriföretag	2003
SCA	Råvaror	1999
Skf	Industriföretag	2003
Skanska	Industriföretag	2003
TeliaSonera	Telekommunikation	1999
Volvo	Industriföretag	2003

Figur 8 : Företag på A-listan mest omsatta som användes till innehållsanalysen.

Utifrån ovanstående företags årsredovisningar kommer vi att undersöka hur företagen redovisar sina förmånsbestämda pensionsplaner. De nya rekommendationerna ställer betydligt

större krav på företagen då de ska lämna betydligt mer information om sina pensionsförpliktelser än tidigare. Vad är det för information som företagen lämnar i sina upplysningar? Vilka metoder har de valt att tillämpa och vilka antagande har de gjort? Går det att utläsa om införandet har fört med sig någon finansiell övergångseffekt?

Vi vill här påminna läsaren, om vad som tidigare sagts i metoden, att innehållsanalysen främst fungerade som en urvalsprocess för hitta företag som skulle kunna intervjuas i delstudie två samt för att skapa en förståelse för vilken information som lämnas i notapparaten. Vi kommer därför endast att göra en översiktlig analys av informationen i årsredovisningarna.

4.2 Ökade upplysningskrav

En stor förändring som RR 29/IAS 19 medför är det ökade kravet på upplysningar i de finansiella rapporterna. Företagen skall nu visa hur pensionsförpliktelserna påverkar den finansiella ställningen på ett tydligt sätt. Rekommendationerna kommer att förbättra öppenheten av pensioner eftersom det krävs en analys av kostnaderna för ersättningarna i balansräkningen och resultaträkningen, redovisning av förändringar i balansräkningen samt en sammanfattning av de huvudsakliga aktuariella antagandena.¹⁷⁶

När upplysningskraven ökar är det viktigt att koncernerna uppdaterar sina redovisningsmanualer för att kunna redovisa sina pensioner på ett enhetligt sätt. Manualerna bör innehålla en beskrivning av redovisningsprinciperna, särskilt utformade rapportblanketter och rapportinstruktioner. Det kommer även att krävas en samordning av informationen från aktuarier i olika länder, så att informationen ställs upp på ett enhetligt sätt som är förenligt med rekommendationerna.¹⁷⁷ Det kommer troligtvis att ta tid och det är därför viktigt att företagen förbereder sig i god tid.

Federation des Experts Comptables European, FEE, har i en undersökning valt att studera 47 företag som har tillämpat IAS 19 i Europa. Den visar att en del företag lämnar mer information än vad som krävs, medan andra företag inte lämnar tillräcklig information. Enligt FEE kan det bero på de olikheter som finns i de olika ländernas pensionssystem. Undersökningen tyder på att det finns en osäkerhet kring den nya pensionsredovisningen då företagen inte riktigt vet hur mycket information som bör lämnas. En orsak till att företagen lämnar mer information än vad som krävs kan bero på att företagen vill skapa en bättre helhetsbild av sina pensionsförpliktelser.¹⁷⁸

Vad är det då för information som företagen skall lämna för sina förmånsbestämda pensionsplaner i de finansiella rapporterna? Det kommer vi att titta närmare under kapitlets gång.

¹⁷⁶ Anonymous, "IASC tackles benefits"(1998), *Journal of Accountancy*, s. 25-27.

¹⁷⁷ www.pwc.se, "Nya redovisningsregler för ersättningar och pensioner till anställda".

¹⁷⁸ "IAS 19: Could do better" (2001), *Accountancy*, s. 1.

4.3 Upplysningskrav för förmånsbestämda planer

I företagens årsredovisningar skall företagen bland annat lämna upplysningar om följande;

- Vilken redovisningsprincip som företaget har använt sig av för aktuariella vinster och förluster.
- En allmän beskrivning av den aktuella typen av plan.
- En specifikation som visar årets kostnad för pensionsåtaganden och för de poster som används i resultaträkningen för att beräkna fram pensionskostnaden.
- Den faktiska avkastningen för förvaltningstillgångar.
- En specifikation som visar hur de tillgångar och skulder som redovisas i balansräkningen beräknats.
- En avstämning som visar rörelserna under perioden i den nettoskuld eller tillgång som redovisas i balansräkningen
- De viktigaste aktuariella antagandena som använts på balansdagen.¹⁷⁹

Några av ovanstående upplysningspunkter kommer att tas upp i följande underrubriker och vi tittar även närmare om de utvalda företagen har lämnat upplysningsinformationen i sina årsredovisningar.

4.3.1 Redovisningsprincip för aktuariella vinster och förluster

Företagen ska ange vilken redovisningsprincip de använder för att redovisa aktuariella vinster och förluster.¹⁸⁰ Det finns som tidigare nämnts tre principer för aktuariella vinster och förluster men det var bara två av dessa som var tillämpningsbara under år 2003, vilket är samma år som de utvalda årsredovisningarna. Den tredje principen gick först och tillämpa år 2004, vilket innebär att ingen av de undersökta företagen kan ha tillämpat denna.

Vilka principer fick företagen lova att tillämpa under år 2003? Den första principen är korridoren som medför att en del av de aktuariella vinster och förlusterna inte påverkar resultatet. Den andra principen innebär att alla aktuariella vinster och förluster tas upp i sin helhet direkt i resultaträkningen under den period de uppkommer.

Genomgången av de sju årsredovisningarna visade att alla företagen väljer samma princip för redovisningen av sina aktuariella vinster och förluster, nämligen korridoren. Det innebär att företagen inte redovisar pensionsskulden fullt ut utan endast det belopp som faller utanför

¹⁷⁹ Öhrlings PWC s. 17 & RR 29 p. 125a-h.

¹⁸⁰ RR 29 p. 125a.

korridorens gränsvärde fördelat på de anställdas genomsnittliga återstående anställningstid. I årsredovisningarna går det inte att utläsa varför företagen har valt att tillämpa korridoren men det är heller inget krav enligt rekommendationerna. Vi tror att det finns några bakomliggande anledningar till att företagen har valt just att tillämpa korridoren. Den första anledningen är att de olika principerna leder till helt olika effekter på den finansiella ställningen. Uppkommer det stora aktuariella vinster och förluster under en period så blir slagen mindre i resultatet vid tillämpningen av korridoren i jämförelse med den andra principen som ta upp hela beloppet på en gång. Slagen blir alltså betydligt kraftigare med den andra principen. Det ligger i företagets natur att redovisa ett så bra resultat som möjligt och korridoren lämpar sig därför bättre. En ytterligare anledning till att korridoren väljs är att den avspeglar pensionsförpliktelseernas långsiktiga karaktär eftersom metoden bygger på att de kortsiktiga aktuariella vinsterna och förlusterna ska ta ut varandra på långsikt.

4.3.2 Allmän beskrivning av pensionsplanen

Företaget ska lämna en allmän beskrivning av den aktuella pensionsplanen. Enligt rekommendationen innebär det endast att företaget ska lämna information om hur planerna särskiljer sig. Det kan exempelvis vara vilka pensionsplaner som utgår med överenskomna belopp och vilka planer som baseras på slutlönen. Det krävs inte några ytterligare detaljer för att beskriva pensionsplanerna.¹⁸¹

Samtliga företag lämnar en allmän beskrivning av sina förmånsförpliktelser. Den allmänna informationen varierar mellan företagen, vissa företag väljer att lämna mer detaljerad information medan det är svårt att hitta vad som är den allmänna informationen i andra. Skanska och TeliaSonera lämnar upplysningar om att sina förmånsbestämda pensionsplaner baseras på slutlönen. De övriga företagen har valt att basera sina förmånsbestämda pensionsplaner på både slutlönen och tjänstetid. I Volvos årsredovisning kan vi inte utläsa vad de har baserat sina förmånsbestämda pensionsförpliktelser. En anledning till det kan vara att företaget kanske inte har valt att ta det exemplet som rekommendationen anger. Upplysningskravet uttrycks något luddigt i rekommendationerna och en allmän beskrivning kan därför tolkas på många sätt.

Innehar företagen mer än en förmånsbestämd plan kan upplysningarna lämnas i form av totalsummor eller separat för varje plan eller någon annan lämplig gruppering. För att särskilja grupperingar är det lämpligt att företaget exempelvis använder sig av planernas geografiska läge eller planernas risk i fall de är olika.¹⁸²

Majoriteten av företagen väljer att presentera i vilka länder de har väsentliga förmånsbestämda pensionsplaner. Volvo och SKF presenterar beloppsmässiga tal på hur stora förpliktelseerna är i olika geografiska områden. De övriga företagen väljer inte att presentera hur deras pensionsförpliktelser är fördelade mellan olika geografiska områden utan presenteras istället en total summa för företagets förmånsbestämda pensionsplaner. Öppenheten blir betydligt bättre när företagen presenterar pensionsförpliktelseerna enligt

¹⁸¹ RR 29 p. 125a, 126.

¹⁸² RR 29 p. 127.

geografiska områden. Detta ger läsaren en bättre bild om hur koncernen pensionsförpliktelser är fördelade.

4.3.3 Specifikation av tillgångar och skulder i balansräkningen

En specifikation skall lämnas i noten om de beräknade pensionstillgångar och skulder som redovisats i balansräkningen. Specifikationen innebär att företagets skall lämna information om nedanstående poster.

Nuvärdet av den förmånsbestämda förpliktelser
ofonderade fonderade förpliktelser
helt fonderade förpliktelser
delvis fonderade förpliktelser
Verkliga värdet av eventuella förvaltningstillgångar
Nettot av oredovisade aktuariella vinster och förluster
Oredovisade kostnader avseende tjänstgöring under tidigare år
Oredovisade eventuella tillgångar på grund av begränsningsregeln
Eventuell rättighet till ersättningar i form av tillgång
Övriga belopp som redovisas i balansräkningen

Pensionsskuld

Figur 9: Specifikation av posterna i pensionsskulden som skall lämnas i noten.¹⁸³

Nuvärdet av den förmånsbestämda förpliktelsen på balansdagen skall delas upp i ofonderade och helt eller delvis fonderade förpliktelser. Att pensionsförpliktelser är ofonderade innebär att pensionsmedel tas löpande ur verksamheten¹⁸⁴. Att en pensions förpliktelse är helt eller delvis fonderad innebär att företaget lämnat medel till en juridisk enhet som är rättsligt skild från företaget, exempelvis en pensionsstiftelse.

Företagen presenterar sin pensionsskuld på ett mer eller mindre tydligt sätt. Holmen väjer att presentera sin pensionsskuld enligt ovanstående tabell, vilket innebär att man som läsare snabbt ser respektive post och hur stora de är. De övriga företagen väjer att presentera samtliga poster av den totala pensionsskulden i flera olika tabeller. Det gör det svårare att få en direkt uppfattning om vad som utgör pensionsskulden.

Innehållsanalysen visar att Sandvik och SCA lämnar tydliga upplysningar om hur sina pensionsplaner är fonderade. Det går lätt att utläsa vilka planer som är ofonderade, helt och delvis fonderade. I de övrig årsredovisningarna är det inte lika lätt att utläsa. I Volvos årsredovisning visas de ofonderade förpliktelser mindre tydligt och läsaren får göra egna uträkningar för att komma fram till denna. I Holmens årsredovisning är det också svårt att utläsa dessa.

¹⁸³ RR 29 p. 125c.

¹⁸⁴ Randquist, s.103.

De utvalda företagen har alla redovisat pensionsskulderna under posten avsättningar. För att kunna få fram skulden för de förmånsbestämda pensionsplanerna måste noterna studeras. När noterna studeras närmre så märker man snabbt att det är väldigt komplicerat att få förstå pensionsskulden, den är nämligen uppdelad i flera olika tabeller. För att kunna förstå alla dessa tabeller krävs att läsaren besitter stora kunskaper inom ämnet.

4.3.4 Specifikation av årets pensionskostnad

Företagen ska lämna upplysningar om årets totala pensionskostnad och de poster som ingår i denna. Bilden nedan visar vilka poster som ingår i årets pensionskostnad.

Kostnaden avseende tjänstgöring under innevarande perioder.
Räntekostnad
Förväntad avkastning på förvaltningstillgångar.
Förväntad avkastning på sådant rätt till ersättning som redovisats som en tillgång
Aktuariella vinster och förluster.
Kostnaden avseende tjänstgöring under tidigare perioder
Effekterna av eventuella reduceringar och regleringar

= Årets pensionskostnad

Figur 10: specifikation av årets pensionskostnad i noten¹⁸⁵

Det är alltså precis samma poster som används för att beräkna fram årets pensionskostnad som ska redovisas i resultat räkningen, se kapitel 3.6.2. Företagen visar årets pensionskostnad genom att använda denna uppställning, vilket medför att det är lätt att utläsa årets kostnad. Företagen följer denna modell men i vissa fall har vi påträffat andra poster som rekommendationerna inte tar upp. En av dessa är att företagen drar av ”medel som de anställda har tillskjutit till pensionsstiftelse” från kostnaden avseende tjänstgöring. I Volvos årsredovisning hittar vi även en kostnad för ”förmåner i samband med uppsägningar” som lagts till i årets pensionskostnad.

4.3.5 Viktigaste aktuariella antaganden

Företagen skall lämna upplysningar om de viktigaste aktuariella antagandena som använts på balansdagen. Uppgifterna om de aktuariella antaganden ska lämnas i absoluta termer, exempelvis som en procentsats. Företagen får inte enbart lämna skillnaden mellan olika procentsatser eller andra faktorer.¹⁸⁶

¹⁸⁵ RR 29 p. 125f.

¹⁸⁶ RR 29 p. 125h.

Analysen av årsredovisningarna visar att samtliga företag har lämnat upplysningar om de aktuariella som viktade medelvärden. Samtliga företag har valt att ta upp diskonteringsräntan, förväntad avkastning på förvaltningstillgångar och förväntad löneökningstakt. Det tyder på att dessa tre antaganden är de viktigaste för företagen.

Vissa företag väljer att lämna ytterligare information om antagandena såsom en presentation av hur antagandena ser ut i olika geografiska områden. Det är intressant eftersom de aktuariella antagandena varierar efter de ekonomiska förhållandena i respektive land. Vissa företag visar även hur antagandena såg ut i början av året och på balansdagen. Det gör att man som läsare får en uppfattning hur stor förändringen har varit under året och om stora eller små aktuariella förluster kommer att uppstå. Två företag som lämnar fyllig information om sina aktuariella antaganden är Volvo och Skanska. De presenterar sina aktuariella antaganden efter geografiska områden och hur stora antagandena var i början och slutet av året.

Årsredovisningarna visar att det endast förekommer små skillnader mellan företagens aktuariella antaganden, det handlar om decimala skillnader. Det är dock viktigt att poängtera att små skillnader i aktuariella antaganden leder stora förändringar i företagets pensionskostnader. Det är företagen själva som bestämmer de aktuariella antagandena. För att få en förståelse om vilken nivå de aktuariella antagandena ligger på så har vi tagit fram ett genomsnitt av de vanligaste förekommande antagandena.

Aktuariella antaganden	procentsats
Diskonteringsräntan	5.5
Förvaltningstillgångar	6.6
Förväntad löneökning	3.5

Figur 11: De vanligaste aktuariella antagandena.

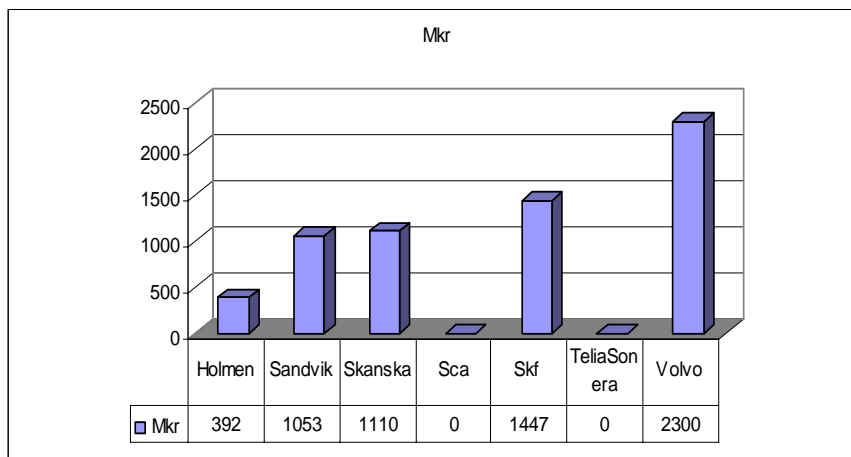
Utöver de ökade upplysningskraven som RR 29/IAS 19 har fört med sig så har rekommendationerna haft andra effekter på de finansiella rapporterna. En av dessa är att företagen har fått en övergångseffekt vid införandet av den nya pensionsredovisningen.

4.4 Effekter vid byte av redovisningsprincip

Övergången från tidigare redovisningsprinciper till RR 29/IAS 19 kan medföra effekter på företagets balans- och resultaträkning. Det beror på att företagen vid övergången skall beräkna en ingångsskuld som jämförs med den tidigare redovisade skulden. Om ingångsskulden blir större kan företaget välja mellan två alternativ för att redovisa ökningen. Det första alternativet innebär att ökningen tas direkt mot eget kapital och kommer då påverka balansräkningen. Det andra alternativet innebär att företagen fördelar ökningen över femår och då kommer resultaträkningen att belastas.

Vid övergången till RR 29/IAS 19 har majoriteten av de utvalda företagen fått en negativ övergångseffekt. Det innebär att företagen har fått en ökning av sin pensionsskuld vid byte av redovisningsprincip. Samtliga företag har valt att hantera ökningen genom en

engångsjustering mot eget kapital. Enligt stapeldiagrammet nedan har företagens engångsjusteringar bidragit till en minskning av deras eget kapital på mellan 392-2300 miljoner kronor.

Figur 12: Effekten på eget kapital vid övergången till RR 29/IAS 19

Diagrammet visar att SCA och TeliaSonera inte har någon övergångseffekt i årsredovisningen för år 2003. Det beror på att de valde att tillämpa IAS 19 redan år 1999 och övergångseffekten belastade därmed de finansiella rapporterna under detta år. Intervjuer med SCA och TeliaSoneras visar att även de har fått övergångseffekter vid införandet av rekommendationerna. SCA fick vid övergången till IAS 19 en mindre ökning av sin pensionsskuld som justerades mot eget kapital. Övergångseffekten för TeliaSonera medförde istället att pensionsskulden blev 600 miljoner kronor lägre. Mer information om SCA och TeliaSoneras övergångseffekter presenteras i kapitel fem.

En slutsats vi kan dra utifrån årsredovisningarna är att alla företagen har fått en förändring av sin pensionsskuld som en övergångseffekt. Alla företagen utom ett fick en ökning av sin pensionsskuld som justerades mot get kapital. Det innebär att alla företagen fick effekten i balansräkningen. Ingen av företagen har valt att redovisa ökningen linjärt över fem år.

4.5 Jämförbarhet och transparens

Ett av syftena med RR 29/IAS 19 är att transparensen och jämförbarheten avseende pensionskostnad och pensionsskuld ska öka mellan olika årsredovisningar.¹⁸⁷

Vi jämförde därför de sju utvalda företagens årsredovisningar för att se om de nya upplysningarna möjliggör jämförbarhet mellan företagen. Det räcker inte enbart med att gå in i balans- och resultaträkning för att få fram pensionskostnaden och skulden utan noterna måste studeras. Det visade sig pensionskostnaden var relativt lätt att utläsa från noterna.

¹⁸⁷ "Om de olika effekterna av övergången till RR 29", s. 3.

Däremot var det betydligt svårare att utläsa pensionsskulden eftersom företagen presenterar denna i flera tabeller och på olika sätt i noterna. Vi anser trots detta att det är möjligt för en läsare att jämföra pensionskostnaderna och pensionsskulderna mellan olika företagen men bara om man har studerat noterna noggrant.

I och med att företagen nu ger betydligt mer information än tidigare så har det medfört att transparensen har ökat. Vi kan dock se skillnader i transparensen mellan de olika företagen som tillämpar RR 29/IAS 19. Vissa företag ger betydligt mer detaljerade information och det medför att öppenheten blir bättre i dessa företag. Eftersom rekommendationerna är mycket komplicerade så anser vi att det är positivt att företagen lämnar rikligt med information då det underlättar förståelsen för koncernens pensionsförpliktelser. Det företag som vi tycker utmärker sig särskilt i detta avseende är Volvo, de lämnar väldigt bra och riklig information. En anledning till att vissa företag lämnar mer information om sina pensionsförpliktelser kan vara att pensionsskulden utgör en stor post av företagets totala skuldsättning. Det kan även bero på att företagen har som policy att lämna mer information för att kunna presentera en så transparent årsredovisning som möjligt.

4.6 Avslutning

Innehållsanalysen visar att de flesta företagen har lämnat mer information än vad som krävs enligt rekommendationerna. Det kan bero på att företagen känner sig osäkra på hur mycket information som skall lämnas enligt de nya rekommendationerna. Företagen kan även ha lämnat rikligt med information i sina noter för att öka öppenheten och för att underlätta förståelsen av pensionsförpliktelserna för sina externa intressenter.

Efter att ha analyserat ett flertal årsredovisningar vill vi påpeka att informationen i noterna är komplicerad och kräver ett stort ekonomiskt kunnande. Den innehåller ett stort antal komplicerade antagande och beräkningar. Upplysningarna kan även uppfattas som svåra då pensioner i sig är ett komplicerat ämne.

I nästa kapitel kommer vi att presentera resultatet av fyra företagsintervjuer. De fyra företagen har analyserats i innehållsanalysen och intervjuerna kommer nu att leda till en djupare förståelse för hur dessa företag har upplevt införandet av den nya pensionsredovisningen.

5

- Empiri -

Företagens syn

I kapitlet kommer vi att redovisa den empiri som intervjuerna med företagen har fört med sig. Kapitlet tar upp varför företagen har valt att tillämpa rekommendationen i förtid. Vidare ger företagen sin syn på vad som har varit svårt i rekommendationerna. Slutligen redogörs de effekter som RR 29/IAS 19 har haft för företagen. Kapitlet ska ge läsaren en förståelse om hur införandet har fungerat praktiken och vilka effekter som RR 29/IAS 19 har fört med sig för företagen.

5.1 Medverkande företag

För att få fram företagens syn har vi intervjuat fyra företag som har valt att tillämpa rekommendationerna i förtid. De som har medverkat i delstudien är Ivan Wedin från Holmen, Henrik Denker från SCA, Lars-Göran från TeliaSonera samt Ulrika Kärrman från Volvo. Nedan presenteras hur företagen gick tillväga när de införde rekommendationerna. Svårigheter och effekter med rekommendationerna tas även upp.

5.2 Tidigare tillämpning

SCA började redovisa enligt IAS 19 redan år 1999 och de var ett av de första företagen i Sverige som började redovisa pensioner enligt rekommendationen. Tillämpningen skedde frivilligt på företagsledningens initiativ. En drivande orsak till införande var att få mer samstämmighet i rapporteringen av pensioner. SCA har verksamhet i många länder och såg det som en fördel att införa rekommendationen tidigare. På så sätt kunde SCA få mer information om vilka pensionsplaner som fanns i koncernen. De ville även få bättre jämförbarhet och transparens av koncernens samtliga pensionsförpliktelser.

TeliaSonera började även tillämpa IAS 19 år 1999. Anledningen var att företaget under 1999 hade ett projekt, där tanken var att de skulle gå samman med Telenor i Norge. De letade efter en gemensam redovisningsgrund för de både företagen. I Norge redovisade Telenor enligt

norska GAAP som har stora likheter med IFRS. Det blev då naturligt för företagen att redovisa sina pensionsförpliktelser enligt IAS 19. I början av december samma år sprack affären med Telenor. Revisorerna i TeliaSonera bad om tillstånd att ändå få gå över till IFRS eftersom de skulle börsnoteras nästkommande år.

Volvo började tillämpa IAS 19 år 2003. De införde rekommendationen i förtid eftersom de trodde att de skulle behöva två jämförelseår vid införandet av IFRS år 2005 på grund av att de är noterade i USA. Volvo kunde genom den tidigare tillämpningen få samma redovisning år 2003, 2004 och 2005. Det visade sig senare att Volvo inte behövde använda sig av två jämförelseår för alla IFRS-värden då kravet på två jämförelseår ändrades till ett. Företaget kommer nu att bara använda sig av ett jämförelseår vid övergången till IFRS. Det ursprungliga kravet på två jämförelseår var dock Volvos grundläggande anledningen till införandet av IAS 19 i förtid. I efterhand ser Kärrman det som en fördel att de införde rekommendationen redan år 2003. Hade de infört den senare hade det blivit jobbigt då Volvo har haft mycket jobb med att införa de andra IFRS-reglerna som började gälla år 2005. Det var en fördel för Volvo att ha sina pensionsförpliktelser på plats tidigt eftersom rekommendationen krävt mycket arbete.

Holmen valde precis som Volvo att tillämpa RR 29 år 2003. Holmen hade ett underskott och ansåg därmed att det inte fanns någon anledning för dem att vänta ytterligare ett år. Det var svårare för Holmen att vänta än att börja tillämpa rekommendationen. Hade Holmen väntat med införandet hade de ändå fått ha med informationen om pensionsförpliktelserna utanför deras balans- och resultaträkning. De ansåg att företaget inte kunde ha så stora belopp utan kommentera det i de finansiella rapporterna.

5.3 Förberedelse av införandet

När företagen ska implementera rekommendationerna krävs att de så fort som möjligt börjar planera. Det är viktigt att företagen studerar och utvärderar innehållet i RR 29/IAS 19 för att identifiera kärnfrågorna och överraskningar som rekommendationerna kan föra med sig. Efter detta kan införandet av rekommendationerna påbörjas men det kräver ofta hjälp av utomstående experter.¹⁸⁸ De undersökta företagen lade ner olika mycket tid för att förbereda övergången till rekommendationerna och deras behov av experthjälp varierade även.

”Det var ett enormt arbete som lades ner för att få ihop hela det här.”

Henrik Denker, SCA

SCA lade ner mycket arbete för att förbereda övergången. De tog hjälp av externa konsulter som hjälpte företaget genom hela processen. Personalavdelningen och redovisningsavdelningen gjorde tillsammans med de externa konsulterna en gemensam insats för att få ihop allt. Personalavdelningens medverkan grundade sig i att de var insatta i vilka pensionsplaner som fanns i företaget. Redovisningsavdelningen var med eftersom det var de som skulle redovisa

¹⁸⁸ Jonzon, ”Hög tid att förbereda”, s. 14.

pensionsplanerna. I samband med implementeringen hölls ett antal utbildningar för berörda personer i koncernen.

TeliaSonera behövde ingen omfattande hjälp eftersom de tidigare hade använt sig av FAS 87 som är den amerikanska motsvarigheten till RR 29/IAS 19. Det underlättade för företaget och de behövde endast hjälp med att räkna om alla siffror. Det var framförallt jämförelseåren som *TeliaSonera* hade svårt för att beräkna. De hade en del frågor till sina revisorer men de var inte många som var insatta i regelverket på den tiden. *TeliaSonera* fick själv försöka läsa in regelverket och tolka hur det skulle fungera enligt de svenska förhållandena.

Volvo lade ner mycket tid för att förbereda övergången och började redan året innan att läsa in sig på rekommendationen och hur den hanterar pensionsförpliktelser. De började även med att kartlägga de pensionsplaner som företaget hade. Förberedelsen skedde genom att de skickade ut e-post med frågor till alla dotterbolag som hade pensionsskulder. På så sätt fick *Volvo* en bild av alla pensionsförpliktelser som fanns i företaget.

För *Holmen* krävdes inga större förberedelser vid införandet. Företaget hade bara några få pensionsplaner i Sverige och några stiftelser utomlands som krävde jobb. I övrigt upplevde de införandet som relativt lätt.

”RR 29/IAS 19 är ingen stor sak för oss. Vi har få verksamheter i få länder.”

Ivan Wedin, *Holmen*

5.4 Svårigheter med införandet

Den största svårigheten som *TeliaSonera* upplevde var att det fanns lite kunskap när de införde regelverket redan år 1999. Det var mycket som *TeliaSonera* fick uppfinna själv. Företaget visste exempelvis inte vad som skulle stå i den svenska årsredovisningen. Det fanns inte någon svensk version av IAS 19 på den tiden. *TeliaSonera* upplevde därför en del tolkningssvårigheter. Det försökte ställa frågor i alla riktningar bland annat till Redovisningsrådet och till andra instanser.

”På den tidpunkten var det få som vågade eller kunde svara. Redovisningsrådet var inte alls pigg på att svara eftersom de inte hade gått ut med RR 29 än.”

Lars-Göran Eiderstrand, *TeliaSonera*

TeliaSonera fick därför göra många tolkningar själv. Oklarheten ledde till att de fick redovisa sina pensioner på flera olika sätt. Företaget visste inte heller vilken information som skulle stå i den svenska årsredovisningen. En annan svårighet som företaget upplevde var att räkna tillbaka fem år i tiden, något som rekommendationen krävde tidigare. För att kunna göra det var de tvungna att hitta all grunddata igen, något som var krävande.

För SCA var svårigheterna vid införandet att få ihop det hela. Det är ett stort projekt när företaget börjar med något som är helt nytt. Företaget måste utbilda personalen så att alla förstår och kan rapportera rätt.

Volvo har vid införandet av rekommendationerna upplevt störst svårigheter vid inventeringen och klassificeringen. Det var svårt för företaget att hitta alla pensionsförpliktelser samt att avgöra om de var förmånsbestämda eller inte. Vissa pensionsplaner var självklara medan andra var svårare att avgöra. Volvo har däremot inte upplevt beräkningarna som svåra då företaget har fått hjälp aktuarier. Det svåra var vad som skulle beräknas och sedan tala om för bolagen hur de skulle redovisa detta.

Holmen upplevde inte några större svårigheter vid införandet av rekommendationen. Det som tog mest tid var att tolka upplysningskraven i noterna. I övrigt har det gått smidigt för Holmen eftersom de har få enheter. Företaget har bara enheter i Storbritannien och Sverige. Detta gör att Holmen har en väldigt okomplicerad bild av sina pensioner

5.5 Inventering av pensionsplaner

Vid införandet av RR 29/IAS 19 är det viktigt att företaget på ett tidigt stadium inventerar alla former av ersättningsförmåner till anställda som finns i hela koncernen. Inventeringen innebär att alla dotterbolag måste hitta och gå igenom sina pensionsförpliktelser i minsta detalj.¹⁸⁹ Det kräver att olika yrkesgrupper samordnas eftersom inventeringen måste ske i den lokala miljön i varje dotterbolag. I varje dotterbolag måste företaget involvera lokala team bestående av exempelvis HR-ansvariga och redovisningsansvariga, aktuarier och revisorer för att kunna kartlägga effekterna av rekommendationen i den lokala miljön. Det måste även finnas en central arbetsgrupp, med motsvarande kompetenser, som kan samordna och samanställa detta på koncernnivå.¹⁹⁰

På SCA gjorde personalavdelningen en grundläggande undersökning om vilka pensionsplaner de hade. Företaget använde sig av ett frågeformulär som gick genom hela koncernen. Där respektive affärsgrupp fick i uppdrag att avläsa sina enheter och sedan rapportera tillbaka vilka pensionsplaner enheten hade.

Volvo gjorde på ett liknande sätt då de också använde sig av ett frågeformulär som skickades ut till alla dotterbolag. De gick in och tittade på vad varje dotterbolag hade rapporterat i pensionsskulder och huruvida de var förmånsbestämda pensionsplaner. Volvo tittade även på de bolagen som hade många anställda för att undersöka om de hade pensionsförpliktelser som gick under RR 29/IAS 19. Därefter skickades frågeformuläret ut där de frågade vad dotterbolagen hade för typ av förmåner till de anställda, både vad det gäller pensioner men även andra typer av förmåner. Genom svaren fick Volvo veta vilka typer av planer som fanns i koncernen. Volvo upptäckte vid inventeringen att vissa länder inte hade tagit upp alla pensionsskulder.

¹⁸⁹ Jonzon, "Hög tid att förbereda", s. 15.

¹⁹⁰ www.pwc.com, "Nya redovisningsregler för ersättningar och pensioner till anställda".

”De flesta visste vi om men vi hittade ett par stycken som inte var redovisade. Men i stort sätt låg det mesta i balansräkningen. [...] Vissa planer låg som en pensionssskuld som inte var förmånsbestämda, så vi hittade även sådant som inte skulle redovisas enligt IAS 19 ”

Ulrika Kärman, Volvo

Att Volvo hittade planer som tidigare inte redovisats berodde på att de lokala reglerna inte krävde att dessa togs upp i balansräkningen. Volvo upplevde inventeringen som jobbig då det var krävande att hitta alla pensionsförpliktelser samt att avgöra hur de skulle klassificeras.

TeliaSonera har inte gjort någon särskild inventering av sina pensionsförpliktelser.

”Om man sköter sin pensionsredovisning i den svenska redovisningen då ska man veta vilka planer man har.”

Lars-Göran Eiderstrand, TeliaSonera

Eiderstrand menar att när företaget kan sin pensionssskuldredovisning bör de veta exakt vilka pensionsplaner de har. Han är fascinerad av hur många föreläsare och konsulter som vill sälja dessa tjänster då de anser att det är enormt arbete att gå igenom alla pensionsplaner.

Holmen gjorde även ett utskick till sina enheter vid inventeringen. *Holmen* är ett litet företag och de kände att inventeringen inte innebar några problem. De kände att de redan hade bra koll, genom bra dokumentation sedan tidigare. Inventeringen i dotterbolaget i Storbritannien var något svårare för *Holmen*. Generellt sätt innebar inventeringen inte några större svårigheter för *Holmen*.

5.6 Klassificering av pensionsplaner

I samband med inventeringen ska samtliga pensionsplaner i koncernen klassificeras som antingen avgiftsbestämda eller förmånsbestämda. Klassificeringen av pensionsplaner försvåras av att olika länder har olika lagstiftning, skattesystem och förekomsten av statligt subventionerade ersättningar med mera. I de enskilda länderna kan det förekomma svåra gränsdragningsfrågor angående klassificeringen som förmånsbestämd eller avgiftsbestämd pensionsplan. Expertis kan i många fall behövas för att avgöra frågan.¹⁹¹

Volvo upplevde klassificeringen som lätt i vissa fall medan den i andra fall var svår. Vissa pensionsplaner har varit självklara då företaget direkt har kunnat konstatera vad det är för typ. I Sverige och USA var klassificeringen lättare för *Volvo*. I USA tillämpas en liknade variant av rekommendationerna, vilket gjorde att företaget sedan tidigare visste vad de hade för planer där. Svårigheten låg i de länder där företaget hittade pensionsplaner som tidigare inte redovisats på grund av att de lokala reglerna inte krävde det men som nu ska tas upp enligt RR 29/IAS 19. I vissa fall kunde dotterbolag inte själva klassificera dessa pensionsplaner. *Volvo* har då fått läsa igenom hur planen ser ut och utifrån det bedöma typen av plan. Ibland

¹⁹¹ Jonzon, ”Hög tid att förbereda”, s. 15.

klarade de av klassificeringen själv men ibland tog de hjälp av revisorer. Korea var ett av de länder där klassificeringen var något svårare.

För *Holmen*, *SCA* och *TeliaSonera* har klassificeringen inte inneburit några större problem. De förmånsbestämda planerna har dock varit svårare än de avgiftsbestämda. Ett gemensamt problem har varit klassificeringen av ITP-planen som är försäkrad i *Alecta*.

”Vi har ju problem med Alecta. Den är dåligt skött. Det är väl det som vi har kvar.”

Ivan Wedin, *Holmen*

Wedin tror att *Alecta* kommer komma in på något sätt men tiden måste mogna. Han påpekar dock att det kommer att bli komplicerat när den väl ska in.

”Det enda stora problemet som har varit är om Alecta ska klassificeras som förmånsbestämd eller avgiftsbestämd.”

Lars-Göran Eiderstrand, *TeliaSonera*

Det har hela tiden kommit olika uttalanden om redovisning av dessa planer som skiljer sig åt gång på gång. Den 10 december 2004 kom ett uttalande från FAR om att *Alecta* är förmånsbestämd och att företagen inte ska räkna på den i år. Eiderstrand är överraskande över att det är FAR gör uttalandet och inte Redovisningsrådet. FAR har kommit fram till att det material som *Alecta* har tagit fram är av så dålig kvalitet att det inte skulle ge rättvisande bild om företagen räknade på det. Därför uttalade sig FAR om att företagen inte behöver räkna på det som de har betalat under 2004. Det kommer att redovisas nästa år om *Alecta* har tagit fram ett bättre grundmaterial. Eiderstrand tror inte att *Alecta* kommer att lyckas med det.

5.7 Projected Unit Credit Method

Rekommendationerna tillåter endast en metod för att beräkna nuvärdet av pensionsförpliktelser och relaterade pensionskostnader.¹⁹² Företagen har i de flesta fallen tagit hjälp av aktuarier för beräkningen av PUCM.

”Vi kände nog direkt att det här kan vi inte göra själva utan det är bättre att vi anlitar företag som kan det.”

Ulrika Kärman, *Volvo*

Volvo har anlitat aktuariefirmor för beräkningarna eftersom de kände att det var något de inte skulle klara av själva. Det har egentligen inte varit några problem för dem så fort de hittade en aktuarie som kunde hjälpa oss med beräkningarna.

För *SCA* har PUCM inte vållat några problem då de också har tagit hjälp av aktuarier. Det är de lokala aktuarierna som gör beräkningarna och de har särskilda system för att hantera beräkningarna enligt rekommendationerna.

¹⁹² Jonzon, ”Hög tid att förbereda”, s. 13.

TeliaSonera har inte haft några svårigheter med metoden. De ser det bara som ett annat sätt att räkna på. Metoden vållar inga problem om företaget har ordning och reda på alla sina pensioner och vet vad det är man ska räkna på. Det är snarare ett administrativt problem om företaget inte har denna ordning. Har företaget ordning och reda är det bara att skicka filerna till en aktuarie som sedan beräknar pensionsskulden enligt de nya rekommendationerna.

5.8 Aktuariella antaganden

En nyhet är att de aktuariella antagandena skall fastställas och beslutas av företaget. Tidigare användes de antagandena som meddelades av Finansinspektionen¹⁹³. De aktuariella antagandena delas som tidigare nämnts in i demografiska och finansiella antaganden. Dessa innehåller antagandena om t.ex. diskonteringsränta, inflation, framtida löneökningar och förväntad avkastning på förvaltningstillgångar.¹⁹⁴

Ingen av de intervjuade företagen har haft några större problem med de aktuariella antagandena. Det kan bero på att de flesta företagen har tagit hjälp av aktuarier och att det finns regelverk om hur företaget skall sätta dessa antaganden. Det har dock framkommit att det läggs ner mer vikt på att fastställa vissa antaganden.

SCA anser att de har hittat en bra metodik för hur de ska sätta sina finansiella antaganden. Antaganden sätts centralt och används av alla dotterbolagen för att få en konsekvent användning av de finansiella antagandena. De baseras i stort sätt på marknadsläget på balansdagen. Företaget lägger inte ner mer tid på att ta fram något särskilt finansiellt antagande. Diskonteringsräntan är det viktigaste antagandet men företaget har inga problem att fastställa den. Det beror på att den följer marknadsutvecklingen och de räntor som finns på marknaden. De demografiska antagandena sätts av dotterbolagen själva tillsammans med aktuarier. De grundas på de lokala förhållandena som råder i respektive land utifrån nationell statistik eller utifrån speciell statistik framtagen av SCA själva.

TeliaSonera upplevde inga problem med de aktuariella antagandena. Det finns regelverk hur företagen ska sätta de aktuariella antagandena. Företaget har vid bestämning av inflationen jobbat med samma långsiktiga antagande som Riksbanken. Antaganden om framtida löneökningar gör Eiderstrand tillsammans med personalavdelningen. Detta antagande bör ligga en bit ovan för inflationen. *TeliaSonera* har en pensionsstiftelse och måste därför göra antaganden om den förväntad avkastning på förvaltningstillgångarna. Det gör de genom ALM studier (Asset Liability Management). Metoden innebär i korthet att företaget matchar skuldsidan med tillgångssidan, därefter sätter företaget ett avkastningskrav på stiftelsen. Pensionsstiftelsen måste placeras på ett sådant sätt att avkastningskravet uppnås. Vid bestämningen av diskonteringsräntan tittar de på ett antal statslånepapper. För dessa beräknas en löptid som motsvarar löptiden på deras pensionsskuld. Därtill läggs två riskandelar för att skapa den räntan som hade funnits på en väl fungerande andrahandsmarknad för

¹⁹³ Jonzon, "Hög tid att förbereda", s. 15.

¹⁹⁴ RR 29 p.6.

företagsobligationer. Eiderstrand fastställer diskonteringsräntan tillsammans med finansavdelningen. De går ut på marknaden och tittar på avkastningskurvor som finns för liknande företag. Diskonteringsräntan ska ligga ett visst antal punkter ovanför statslåneräntan. Sammanfattningsvis menar han att;

”Det kommer att ta några år innan företagen och revisorerna kommer in i tankegången om hur företagen ska gå tillväga och får en känsla för hur antagandena påverkar pensionsskulden.”

Lars-Göran Eiderstrand, TeliaSonera

Volvo har inte upplevt några större problem med de aktuariella antagandena. De upplever dock att det har varit svårt att veta om de ligger på rätt nivå med sina antaganden. Det antagande som företaget lägger störst vikt vid är diskonteringsräntan. Den vållar också störst problem för Volvo. Den är svårast att fastställa eftersom den mest påverkar hur pensionsskulden kommer att se ut. Diskonteringsräntan jämförs med en högkvalitativ företagsobligation med samma löptid. Det är inte alltid lätt att hitta en motsvarande obligation med samma löptid. Volvo får då beräkna och se vad som verkar vettigt. Volvo vill sätta sina antagande så sent som möjligt innan årsskiftet. Det är ibland svårt att sätta de sent eftersom det krävs att företaget har beräknat innan vad de tror att antagandet kommer att ligga på vid årsskiftet. Volvo har tagit hjälp av aktuarier vid de generella antagandena som bland annat inflationen. I övrigt sköter Volvo sina antaganden själv. Löneökningen tas om hand av personalavdelningen. Avkastning på förvaltningstillgångar är inte svår då Volvo får hjälp av dem som sköter deras förvaltningstillgångar.

Holmen har inte heller haft några problem med de aktuariella antagandena. Företaget har lagt något större vikt vid de finansiella antagandena. Det är viktigt att alla antagande undersöks och värderas. Stora företag är ofta vana vid att jobba med sådana antaganden. Holmen får hjälp av aktuarier som ger företaget olika riktlinjer och utifrån de bestämmer Holmen hur antagandena ska sättas. Det är viktigt att företaget tänker sig för när de ska bestämma de aktuariella antagandena. De måste leva med antagandena en lite längre period framöver.

5.9 Korridoren

Aktuariella vinster och förluster uppstår när de aktuariella antagandena förändrar sig och skiljer sig från tidigare antaganden. Korridoren är till för att jämna ut de effekter som de aktuariella vinsterna och förlusterna kan föra med sig. Den gör att volatiliteten minskar genom att företagen jämnar ut effekterna över tiden.¹⁹⁵ Det som faller utför korridoren ska amorteras över den förväntade återstående tjänstgöringen för de anställda som omfattas av planen. Resultatet påverkas inte om företaget håller sig innanför korridorens ram. Det är först när de går utanför korridoren som företaget måste amortera en intäkt eller kostnaden.

SCA använder sig av korridoren och de anser inte att den innebär några svårigheter för företaget. Företaget införde IAS 19 redan år 1999 och sedan dess har en del förhållanden

¹⁹⁵ Cearns, “Accounting for employee benefit”, s. 88-90.

förändrats. På grund av fall i räntan och tillgångarnas värde har företaget hamnat utanför korridorens tio procenten. Denker anser att värderingen av pensionsskuld innehåller många osäkerhetsmoment. Det finns många antaganden i beräkningen som gör att den slutliga pensionsskulden som företaget får fram inte kommer vara 100 % korrekt rätt i slutändan. I och med denna osäkerhet är det bra att företagen har en viss buffert som fångar upp de aktuariella vinster och förluster som kan uppstå. Denker anser att tiden för amortering av de belopp som faller utanför korridoren borde kortas ner. SCA har en amorteringstid på 10 år i sina planer. Han anser att den borde ligga på 5 år istället eftersom företaget skulle hamna inför korridoren snabbare när de väl har hamnat utanför.

TeliaSonera tillämpar korridoren och de anser inte att det finns några svårigheter vid tillämpningen av denna.

”Jag tycker att korridoren är bra om den kompletteras med en fyllig notapparat där man visar öppet vilka aktuariella vinster och förluster företaget har så att de inte gömmer undan det.”

Lars-Göran Eidersrand, TeliaSonera

Eiderstrand menar att notapparaten bör visa öppet de aktuariella vinster och förluster som finns. Om företaget inte visar vad som ligger i korridoren är det svårt att se om företaget jobbar med rätt antaganden och hur stora de aktuella vinsterna och förlusterna är. TeliaSoneras anser sig ha en fyllig notapparat som innehåller information som inte krävs av företaget. Eiderstrand anser att andra svenska företag som inte tillämpar RR 29/IAS 19 inte visar lika mycket i sin notapparat som TeliaSonera. Det kan göra det svårt att avläsa hur redovisningen av pensioner har gått till när inte allt tagits med. Han menar att de medvetet inte tagit med allting för att man som läsare inte ska kunna få ihop allting.

Volvo har också valt att tillämpa korridoren. De upplevde inga svårigheter vid tillämpningen av denna. De har tagit hjälp av aktuariefirmor för att beräkna korridoren. Aktuarierna är tydliga med att förklara om hur korridoren ser ut och hur mycket som faller utanför korridoren och hur den ska avskrivas. Kärrman tycker att korridoren har en positiv funktion.

”Korridoren ger ett jämnare resultat över åren. Eftersom en pensionsskuld är långsiktig känns det mer riktigt att smeta ut förändringarna under åren.”

Ulrika Kärrman, Volvo

Det innebär att om företaget har en aktuariell vinst ett år och en aktuariell förlust ett annat år så kan de komma att ta ut varandra på långsikt. På så sätt får företaget inte så stora slag i resultaträkningen, vilket de annars hade fått om korridoren inte hade funnits. Korridoren är ett sätt att anpassa sig till skuldens långsiktiga karaktär.

Holmen har i likhet med de andra företagen valt att tillämpa korridoren och de har inte heller upplevt några svårigheter vid tillämpningen. Wedin anser att även om korridoren är långsiktig så är det kanske bättre att bokföra allt på en gång.

För stora företag kan användningen av korridoren medföra att mycket stora belopp hamnar utanför redovisningen.

Iwan Wedin, Holmen

Det gör att företagen inte visar allt och att ett stort belopp kan vara oredovisat. Wedin anser att om företagen ska ta upp pensionskulden så borde de göra det fullt ut.

5.10 Enhetlighet

De nya rekommendationerna kräver att företagen beräknar och beskriver de ekonomiska konsekvenserna av företagets pensionsförpliktelser på ett enhetligt sätt.¹⁹⁶ Hur har företagen upplevt processen att redovisa på ett enhetligt sätt?

”Vi har inte upplevt det problematiskt att redovisa på enhetligt sätt, anledningen till detta är troligen att vi bara har två enheter.”

Lars-Göran Eiderstrand, TeliaSonera

TeliaSonera har bara två enheter i utlandet som har förmånsbestämda pensionsplaner, de övriga har avgiftsbestämda. Dotterbolagen ska rapportera sina pensionsförpliktelser på ett särskilt sätt som innebär att alla rapporterar lika. Det betyder att det går att summera redovisningen i hela koncernen. Enhetligheten leder dock till ett merarbete för *TeliaSonera* eftersom de måste redovisa enligt nationell- och internationella redovisningsprinciper.

Holmen har också få enheter och dessa har mest avgiftsbestämda planer. Det är därför enkelt att redovisa pensionsförpliktelserna på ett enhetligt sätt i företaget.

SCA har utarbetat en standard mall och en standard metodik för rapporteringen. Den ligger med i koncernens konsolideringssystem som en blankett som dotterbolagen ska fylla i. Det är ett standarformat med de uppgifter som ska finnas med för att skapa enhetlighet. *SCA* har fått in en bra rutin eftersom de har använt den ett antal år. I början förekom svårigheter med rapporteringen eftersom dotterbolagen använde sig av sina lokala aktuarier som gjorde värderingen om uppgifterna på lite olika sätt.

Volvo anser inte att det har varit problematiskt att redovisa sina pensionsplaner enhetligt. Kravet på enhetlighet leder dock till merarbete trots att de får hjälp av experter. Det beror på att enhetligheten innebär ett ytterligare moment jämfört mot tidigare. Företaget har haft genomsamma aktuariefirmor i Sverige och USA, vilket har ökat möjligheterna till enhetliga beräkningar och liknande aktuariella antaganden mellan dotterbolagen. För de övriga länderna begär *Volvo* att de skickar in sina aktuariella antaganden och vad de anser vara viktigt i respektive land. *Volvo* godkänner sedan dessa för att se att de får enhetlighet mellan länderna. Det är ofta diskonteringsräntan och löneökningar som skiljer sig mellan länderna. De bolag som ligger i samma länder bör därför ha samma antaganden.

¹⁹⁶ Janzon, ”Hög tid att förbereda”, s. 12.

5.11 Effekter

Utöver de nya metoder och antaganden som RR 29/IAS 19 fört med sig kommer införandet av rekommendationerna medföra olika effekter för företagen. Vid övergången till RR 29/IAS 19 kan det uppstå en övergångseffekt som kan medföra att en betydande engångsjustering måste göras mot eget kapital. Utöver övergångseffekterna kommer de nya pensionsrekommendationerna medföra andra positiva och negativa effekter i jämförelse med tidigare normer.

5.11.1 Övergångseffekter

Vid övergångsåret till RR 29/IAS 19 ska företagen beräkna om ingångsskulden är större än den tidigare redovisade skulden. Om den ingående skulden är större kan företaget antingen välja att redovisas ökningen direkt mot eget kapital eller skriva av ökningen över maximalt fem år. Företag som valt att tillämpa rekommendationerna i förtid kan även få en övergångseffekt vid övergången till IFRS 2005, då generella övergångsregler kommer att gälla.

SCA fick vid övergången till IAS 19 en ökning av sin pensionsskuld. Ökningen av skulden justerades mot eget kapital. Det var en marginell effekt som SCA fick vid övergångstidpunkten. Effekterna för de företag som nu gått över är betydligt större jämfört med SCA som hann gå över innan tillgångar föll.

Innan införandet av IAS 19 använde sig *TeliaSonera* av den amerikanska standarden FAS 87 vid beräkningen av sina pensionsförpliktelser. Reglerna i FAS 87 och IAS 19 är relativt lika, vilket innebar att företaget kunde fortsätta med samma beräkningar då de övergick till IAS 19. Övergången till IAS 19 ledde därför inte till någon engångseffekt på *TeliaSonera*s resultat- och balansräkning. Företaget fick övergångseffekten år 1994 då de började tillämpa FAS 87. Övergången medförde att pensionsskulden blev 600 miljoner kronor lägre än den svenska skulden.

Volvo fick en övergångseffekt vid införandet av RR 29 som redovisades år 2003. Företaget gjorde då en engångsjustering mot eget kapital på 2,3 miljarder kronor. Det innebar en ökning av pensionsskulden och en minskning av eget kapital med samma belopp. Övergångseffekten var resultatet av skillnaden mellan RR 29 och tidigare redovisning. *Volvo* fick en ny effekt år 2004 på grund av att de fick byta övergångsdatum till IFRS. Det övergångsdatum som var tänkt från början var år 2003 men det ändrades senare till år 2004. Ändringen berodde på att kravet på två jämförelseår ändrades till ett vid övergången till IFRS. Effekten av övergången till IAS 19 blev att företaget tvingades nollställa sina korridorer det vill säga de aktuariella vinster och förluster som har uppkommit tidigare. Det medför att *Volvo* fick en effekt igen som togs mot eget kapital.

Under år 2003 införde *Holmen* RR 29 och det medförde en övergångseffekt på 392 miljoner kronor som togs över eget kapital. Övergången till IAS 19 2005 kommer inte att innebära

några större effekter för Holmen. De kommer att använda de allmänna övergångsreglerna vid övergången till IFRS. Den enda effekten som Holmen kommer att få är att korridoren måste nollställas, vilket kommer att påverka eget kapital.

5.11.2 Negativa effekter

Enligt företagen har de nya rekommendationerna fört med sig få negativa effekter. Generellt anser företagen att rekommendationerna är något komplicerad. Det beror framförallt på att pensioner är ett svårt och komplicerat ämne. Det har gjort att det både har tagit tid och varit svårt för företagen att sätta sig in i rekommendationerna. Nya rekommendationer innebär alltid svårheter innan företaget har kommit in i själva metodiken. De nya rekommendationer har inneburit mycket administrativt arbete, det är dock något som företagen får räkna med när det blir nya regelverk.

En negativ effekt som *SCA* och *Volvo* belyser är att rekommendationerna innebär ett merarbete och därmed ökade kostnader för företagen. Det beror på att dotterbolagen runt om i världen måste fortsätta att redovisa enligt de lokala reglerna eftersom IAS 19 inte gäller ur skattehänseende. Den nya IFRS-värderingen kommer att innebära att företagen får göra dubbla värderingar, en värdering enligt lokala regler och sedan en enligt metodiken i IAS 19. I Sverige kommer de enskilda företagen att redovisa sina pensioner legalt enligt FAR 4 medan koncernen kommer att följa IAS 19. I andra länder ser det likadant ut och det innebär ett dubbelarbete då bolagen måste redovisa pensionsskulden på två olika sätt.

Företagen anser att RR 29/IAS 19 har skapat mycket jobb för multinationella företag med många utländska dotterbolag. Holmen anser att små företag ofta har en okomplicerad bild av sina pensionsförpliktelser. Större företag har oftast en mer komplicerad bild eftersom de har verksamheter i många olika länder samt att företaget har många pensionsplaner.

De negativa effekterna leder dock fram till positiva effekter, trots ökade kostnader och merarbete har företagen fått koll på vilka pensionsförpliktelser som finns i koncernen. Utöver denna så leder införandet av rekommendationen fram till ett flertal positiva effekter.

5.11.3 Positiva effekter

Företagen upplever att RR 29/IAS har medfört flera positiva effekter. Redovisningen av pensioner är som tidigare nämnts ett komplicerat ämne. Rekommendationerna har medfört att pensionsredovisningen har blivit lättare att förstå eftersom alla koncerner nu redovisar på samma sätt.

Företagen anser att den största positiva effekten är att pensioner nu ska redovisas på ett enhetligt sätt i hela koncernen. Tidigare redovisade dotterbolagen i enlighet med de lokala redovisningsnormerna vilket lede till att koncernens årsredovisning bestod av en blandning av redovisningsprinciper. De nya rekommendationerna gör det lättare för företagen och externa intressenter att förstå pensionsredovisning i internationella företag, då man nu endast behöver

förstå en redovisningsrekommendation. Enhetligheten möjliggör därför bättre jämförelser av pensionsskulder mellan företag i olika länder. En sådan jämförelse av pensionsskulderna var inte möjligt tidigare på grund av att företagen beräknade de på olika sätt. Jämförbarheten är alltså en annan positiv effekt som företagen har upplevt på grund av införandet av de nya rekommendationerna. Wedin på Holmen ställer sig dock något tveksam till jämförbarheten. Han menar att företagen är så pass olika och att pensioner inte är något man jämför. Ska företag jämföras så gör man det på andra sätt.

En annan positiv effekt är att de nya rekommendationerna ger en bättre bild av företagens pensionsförpliktelser. Företagen ska nu lämna omfattande upplysningar jämfört mot tidigare regler.

”I svenska regler kan det nästan stå noll i vissa årsredovisningar. Det finns inga regler som kräver att företagen måste tala om massa saker.”

Lars-Göran Eiderstrand, TeliaSonera

De nya rekommendationerna kräver att företagen beskriver sina pensioner på ett utförligt sätt i notapparaten. Det gör att transparensen och medvetenheten om företagets pensionsskuld och pensionskostnader kommer att öka betydligt. Pensionsredovisningen har även blivit mer stringent det vill säga att pensionsförpliktelserna är lättare att följa.

Denker på SCA ser en ytterligare positiv effekt av att den totala pensionsituationen belyses, det blir mer transparent av vad företaget har för pensionsförpliktelser inom koncernen.

Volvo och *TeliaSonera* lyfter fram korridorrens funktion som stötdämpare som en positiv effekt av införandet. Stötdämparen fångar de svängningar som företaget kan få när marknadsvärdet går upp och ner. Tidigare slog svängningarna rakt in över resultatet. Korridoren periodiseras istället kostnaderna, vilket gör att de snabba slagen undviks. Det är positivt eftersom pensionslöftena är långsiktiga. Det är inte imorgon som pensionsförpliktelserna ska betalas ut utan det är kanske ett löfte som ska betalas om 60 år.

Holmen, *Volvo* och *SCA* tycker att rekommendationerna har medfört bättre kontroll över pensionsförpliktelserna. *Volvo* anser att de har fått ordning och reda på sina pensionsförpliktelser. De har en klart bättre uppfattning om vad koncernen har för olika pensionsförpliktelser och hur pensionsskulden ser ut i de olika dotterbolagen.

5.12 Avslutning

Företagen är överlag positivt inställda till den nya pensionsredovisningen. Den mest positiva effekten är att koncerner nu kan redovisa sina pensionsförpliktelser på ett enhetligt sätt. Andra positiva effekter är att företagen har fått ökad kontroll, transparens samt jämförbarhet. Tillämpningen av de nya rekommendationerna har upplevts som något svårare hos multinationella företag med dotterbolag i många länder. Det är även i dessa företag som klassificeringen och inventeringen har varit tidskrävande. Vid övergången till rekommendationerna har de flesta företagen fått en övergångseffekt på flera miljoner som har

tagits mot eget kapital. Företagen upplever det negativt att företagen måste göra dubbla värderingar eftersom den juridiska enheten kommer att fortsätta att redovisa enligt de lokala reglerna. Företagen anser att det kommer att ta tid innan företagen och revisorerna kommer in i metodiken som finns kring RR 29/IAS 19. Företagen har tagit stor hjälp av revisorer och aktuarier för att sätta antaganden och göra olika beräkningar. Revisorernas syn på införandet av rekommendationerna är också intressant och kommer att presenteras i det följande kapitlet.

6

- Empiri -

Revisorernas syn

I kapitlet presenteras resultatet som framkom under intervjuer med revisorer. Kapitlet lyfter fram revisorernas åsikter och reflektioner om rekommendationerna. Revisorernas syn ger läsaren en bild av vilka svårigheter företagen har upplevt samt vilka effekter RR 29/IAS 19 har fått på pensionsredovisningen.

6.1 Medverkande revisorer

Revisorernas syn baseras på telefonintervjuer med revisorer från olika revisionsbolag. De medverkande revisorerna är Mikael Kahn från Ernst & Young, Fredrik Walméus från Deloitte och Claes Jonzon från Öhrlings PricewaterhouseCoopers. Per Lundgren som arbetar med aktuariell service på Öhrlings PricewaterhouseCoopers har även medverkat i en telefonintervju. Ovanstående personer är väl insatta i rekommendationerna då de jobbar med RR 29/IAS 19 dagligen. Flera av revisorerna har medverkat i den pågående debatten kring RR 19/IAS 19 i olika tidskrifter. Bland annat har Per Lundgren och Claes Jonzon har medverkat i skriften "Hur redovisas pensioner" som ges ut av Öhrlings PricewaterhouseCoopers. Claes Jonzon har även medverkat i olika artiklar i Balans som finns med i uppsatsen.

Revisorerna har lämnat sin syn på olika begrepp och metoder i rekommendationerna. De tar upp vilka svårigheter som företagen har haft samt vilka effekter som införandet av RR 29/IAS 19 har haft för företagen.

6.2 Svårigheter vid införandet

Revisorerna anser att tillämpning av nya rekommendationer alltid är svårt. RR 29/IAS 19 har dock inneburit särskilda svårigheter då det är en helt ny systematik, ett helt nytt sätt att tänka på som företagen inte är vana vid. Rekommendationerna är dessutom mycket omfattande då de innehåller många sidor. Reglerna om förmånsbestämd och avgiftsbestämda pensionsplaner är dessutom ganska komplexa. Vid införandet kan det ha inneburit stora problem för

företagen. Företagen har inte tidigare haft den kompetens som rekommendationerna kräver. Det har medfört att det har varit tidskrävande för företagen att sätta sig in i reglerna och få en förståelse för dem.

Det har varit svårt för företagen att koordinera införandet av rekommendationerna, då det är ett stort projekt. Janzon menar att det inte räcker med att företaget har en kunnig person på koncernnivå. Frågor om vilka pensionsförpliktelser dotterbolagen har måste ställas på lokal nivå. I vissa fall har det varit svårt för de lokala dotterbolagen att förstå vad en förmånsbestämd respektive avgiftsbestämd plan är. De förstår inte vilken information huvudkontoret vill ha, vilket försvårat processen då företagen måste gå igenom alla sina förpliktelser och sedan klassificera de.

Revisorerna anser generellt att pensioner är något som företagen inte har bra kontroll på. Det har därför varit svårt och tidskrävande för företagen att inventera och klassificera samtliga pensionsplaner som finns inom en koncern. Extra svårt har det varit att inventera pensionsplanerna för företag med många dotterbolag i många olika länder.

Lundgren och Janzon menar att den största svårigheten är att företagen inte förstår själva beräkningstekniken. Det är helt andra beräkningar än vad vi tidigare använt oss av i Sverige. Företagen har problem att förstå metoden för redovisning av aktuariella vinster och förluster, då den är komplex. En ytterligare svårighet som Janzon belyser är att företaget för första gången ska ansvara för att fastställa en mängd olika aktuariella antaganden. Företagen har ju inte gjort detta tidigare och han tror att det kommer att vålla problem.

6.3 Inventering av pensionsplaner

Inventeringen har inneburit en del svårigheter för företagen enligt revisorerna. Informationen som krävs enligt de nya rekommendationerna har företagen inte samlat in tidigare. Det har i många fall visat sig att företagen har en rätt dålig samlad bild av koncernens pensionsförpliktelser. Inventeringen har varit svårast för multinationella företag som har många dotterbolag i olika länder.

”Har företaget dotterbolag i ett tjugo eller trettiotal länder och man misstänker att det finns individuella avtal i varje land så har inventeringen varit svår men nyttig.”

Mikael Kahn, Ernst & Young

Inventeringen har varit svår eftersom företagen har tvingas att gå igenom alla sina pensionsförpliktelser. Den har dock varit nyttig för företagen eftersom den har lett till att de har fått bättre kontroll på sina pensionsförpliktelser. För företagen har inventering varit en omfattande process som i många fall har tagit lång tid.

Walméus har sett att mindre företag som driver global verksamhet gör lite mer på egen hand och köper inte så mycket externa tjänster. Dessa företagen har haft svårigheter med inventeringen.

Under inventeringen har det i vissa fall varit svårt att hitta alla pensionsplaner samt att förstå vad det är för typer av planer företaget har. Företag kan ha individuella planer som är svåra att förstå och som det inte finns någon generell lösning på. Walméus ger exempel på hur nya pensionsförpliktelser har hittats vid inventeringen.

”Det kan ju finnas gamla försäljningschefer eller verkställande direktörer som av någon anledning har fått ett förmånligt villkor till sin pension för att de skulle stanna kvar i företaget. De har då helt plötsligt dragit fram något ur byrålådan som säger att han rätt att få en viss procent av sin slutlön när de går i pension. Ingen hade någon aning om det men det finns ett bindande avtal med den förra verkställande ledningen i koncernen.”

Fredrik Walméus, Deloitte

6.4 Klassificering av pensionsplaner

Majoriteten av revisorerna anser att företagen har haft svårigheter vid klassificeringen. Det beror på att det har varit svårt att se om en pensionsplan har varit förmånsbestämd, avgiftsbestämd eller en kombination av planerna.

Janzon och Kahn lyfter fram att företagen har upplevt gränsdragningsproblem i vissa länder när det gäller förmånsbestämda eller avgiftsbestämda planer. I rekommendationerna står det endast principiellt vad som är skillnaden mellan dessa två planer men de är inte konkretiserad. Rekommendationerna beskriver inte exakt hur företagen ska se på de olika planerna i olika länder. Utifrån den ekonomiska innebörden i respektive pensionsplan får företaget själva bestämma detta. Företaget gör det genom att bryta ner varje bryta ner varje pensionsplan i olika moment och se om hela planen är mest förmånsbestämd eller avgiftsbestämd eller både och.

”Det finns olika förmånstyper som är hybrider mellan avgiftsbestämda och förmånsbestämda planer, där har företagen svårt att sätta ner foten på beslut om planen är den ena eller den andra.”

Claes Janzon, Öhrlings PWC

Kahn menar att det är framförallt Sverige, Finland och Holland har haft stora svårigheter. Det beror på att pensionsplanerna i de olika länderna inte är konstruerade efter rekommendationen.

”Företagen lever med en plan som man sedan ska trycka in i en rekommendation som överhuvudtaget inte är anpassad efter ITP-planen eller Tell-planen i Finland. Då blir det naturligtvis tillämpningsproblem.”

Mikael Kahn, Ernst & Young

Lundgren menar däremot att klassificeringen har inneburit förhållandevis små problem. Klassificeringen i avgiftsbestämda och förmånsbestämda planer är två nya begrepp men de är

inte svårbegripliga. Klassificeringen i sig är inte svår utan problematiken ligger i att en pensionsplan kan klassificeras på ett visst sätt och ändå redovisas på ett andra sättet.

Wahlméus anser att klassificeringen för minde börsnoterade företag har inneburit en del bekymmer. De stora företagen har också haft problem men på ett annat sätt. Stora företag har betydligt mer kompetens och resurser att göra klassificeringen själva än mindre företag. De stora företagen har dock ofta mer svårtolkade avtal medan de mindre något enklare där det dessutom ofta finns uttalande om hur företagen ska tolka och redovisa dessa.

6.5 Aktuariella antaganden

De aktuariella antagandena har orsakat en del problem för företagen. Den främsta anledningen till det är att företagen nu ska fastställa dessa antaganden själv. Janzon anser att fastställandet av antagandena har varit svårt och att det dessutom kräver det en extra arbetsinsats för att styra upp hur antagandena ska fastställas.

Lundgren menar att företagen har bemött hanteringen av de aktuariella antagandena på olika sätt. Den tid som läggs ner på antagandena är olika från företag till företag. Det verkar vara en fråga om metalitet hos de ansvariga tjänstemännen. För att kunna fastställa antagandena har vissa företag har diskuterat hur läget är i Sverige och hur det brukar vara. I andra företag görs det utredningar om vad de ska anta. De går in och tittar i gamla register på hur till exempel avgångsintensiteten och löneutvecklingen sett ut. De företag som tar det på fullaste allvar är i synnerlighet i de företag som har pensionstillgångar. De gör stora utredningar om vilken förväntad avkastning de kan få på sina tillgångar.

Walméus menar att företagen inte vill sticka ut för mycket med sina aktuariella antaganden. De jämför sina antagande med andra företag för att inte ha för höga eller för låga tal.

Enligt revisorerna lägger företagen mest vikt på de antagande som får störst genomslagskraft på pensionskulden. Det är framförallt antaganden om diskonteringsränta och avkastningen på förvaltningstillgångar som företagen lägger mest vikt på.

”Diskonteringsräntan är den man är mest intresserad av.”

Per Lundgren, Öhrlings PWC

Enligt Lundgren beror det på att diskonteringsräntan är den parameter som ger störst effekt. Företaget får en väldig multipel effekt om företaget använder olika diskonteringsräntor. Visa företag gör känslighetsberäkningar som visar olika resultat vid olika antagna diskonteringsräntor, på så sätt kan företagen komma fram till det bästa alternativet.

Kahn tycker inte att de aktuariella antagandena har vållat några problem, i alla fall inte om vi håller oss till Sverige. Diskonteringsränta kan lätt utläsas från räntekurvan. För antaganden om livslängden finns det bra statistik om dödstalen i Sverige. Inflationen är även ett antagande som är lätta att få fram då denna information är fri. Det har alltså inte varit några större

problem vid fastställandet av de aktuariella antagandena då mycket bygger på statistik och räntekurvor.

Walméus håller inte med Kahn och menar att de flesta företag har tagit hjälp av aktuarier eller annan kvalificerad hjälp för att beräkna sina aktuariella antaganden. Att de allra flesta tagit professionell hjälp för att göra sina antaganden tyder på att antagandena ändå har vållat problem för företagen eftersom de har behövt hjälp för att göra dem.

6.6 Korridoren

Revisorernas syn på korridoren är att den fungerar som en utjämningsmekanism för de aktuariella vinster och förluster som kan uppstå. Tillämpningen av korridoren innebär att rörligheten i pensionsskulderna minskar.

”Korridoren är bra och den innebär att företaget får mindre svängningar i pensionsskulderna utan att behöva redovisa dem.”

Per Lundgren, Öhrlings PWC

Revisorerna anser att många företag upplever korridoren som positiv. Företagen får mindre risk på kost sikt. Tillämpningen av korridoren är valfri men revisorerna tror att majoriteten kommer att utnyttja denna trots att det finns alternativa metoder som innebär snabbare redovisning av aktuariella vinster och förluster. Har företaget börjat tillämpa korridoren ska de använda den tills att den aktuariella vinsten och förlusten försvinner.

Walméus anser att korridoren har inneburit två problem. För det första är korridoren ett pedagogiskt problem, vilket innebär att det är svårt att förstå vad det är för något. För det andra upplevs det som ett problem att hålla koll på korridoren.

”Det är väldigt få företag som har kompetensen att räkna på sina pensionsförpliktelser och räkna fram en korridor. De flesta har löst detta genom att de har fått hjälp av en aktuariefirma.”

Fredrik Walméus, Deloitte

Det är framförallt med de förmånsbestämda pensionsplanerna som företagen har behövt hjälp med. Generellt sätt så tycker Walméus att företagen har tagit konsekvensen av en besvärlig rekommendation och köpt hjälp för att hantera och hålla koll på sina korridorer. Janzon delar Walméus synpunkter och menar att korridoren inte är ett problem för företagen eftersom de själva inte räknar gör beräkningarna. Han menar att;

”...det serveras på en silverbricka från aktuarien i aktuarierapporten hur mycket som ska periodiseras innanför och utanför korridoren.”

Claes Janzon, Öhrlings PWC

Revisorerna har olika personliga åsikter om korridoren. Kahn anser att korridoren är rätt bra men att den är något krånglig. Han anser att det bör finnas någon form av

utjämningsmekanism för aktuariella vinster och förluster annars får företaget en mycket rörlig skuld.

Walméus är lite kluven i sina åsikter om korridoren. Tankemässigt är korridoren ganska tilltalande samtidigt som man måste studera noterna för att få reda på hur stor pensionsskulden egentligen är. Korridoren innebär att en del av pensionsskulden blir oredovisad.

Janzon är också kluven i sina åsikter om korridoren. Vissa företag kommer att få stora oredovisade vinster eller förluster. En del tycker inte att det ger en rättvisande bild av pensionsskulden medan det finns andra som tycker att det är positivt med en utjämningsmekanism eftersom pensioner är långsiktiga åtaganden.

Lundgren menar att användningen av korridoren är bra. Han anser dock inte att den ger en rättvisande bild av pensionsskulden eftersom företaget inte behöver redovisa det som faller innanför korridoren. Dessutom ska det belopp som faller utanför korridoren amorteras med den förväntade återstående livslängden.

Korridoren har varit väldigt omdebatterad. Det har förekommit en del diskussioner om att reglerna om korridoren ska ändras eller försvinna. Kahn menar att korridoren kommer att ersättas av en annan modell, troligen någon form av mellanresultaträkning. Den kommer även att fungera som en utjämningsmekanism. Diskussionerna om att korridoren ska försvinna är endast spekulationer menar Janzon och Walméus.

6.7 Enhetlighet

Att företagen skall redovisa på ett enhetligt sätt upplever revisorerna som en av de mest positiva effekterna av RR 29/IAS 19. För företagen innebär det att de får en enhetlig princip för redovisning av pensioner inom koncernen och dessutom tillämpar de konkurrerande bolagen samma princip. Har det då funnits några problem för företagen att redovisa på ett enhetligt sätt?

”Det problematiska är inte att redovisa det på ett enhetligt sätt [...]. Det problematiska är resan dit, att hitta allting och redovisa det på ett enhetligt sätt.”

Fredrik Walméus, Deloitte

Att redovisa på ett enhetligt sätt har krävt en hel del arbete för företagen. Här lyfter revisorerna även fram att den enhetliga redovisningen har varit en större utmaning för de multinationella företagen med många dotterbolag i många olika länder. Denna enlighet har företagen inte haft innan år 2004 då företagen redovisade efter de lokala reglerna i respektive dotterbolags land.

I slutändan har det hårda arbetet som ligger bakom den enhetliga redovisning lett till andra effekter. Janzon beskriver de så här;

”Att redovisningen sker på ett enhetligt sätt ökar jämförbarheten och ger därmed en bättre bild av pensionsredovisningen.”

Claes Janzon, Öhrlings PWC

Övergången till att redovisa på ett mer enhetligt sätt har inneburit ett flertal effekter för företagen, de finansiella rapporterna samt de kvalitativa egenskaperna. Effekterna presenteras mer ingående i följande stycke.

6.8 Effekter

Införandet av rekommendationerna kommer att leda till effekter på koncernredovisning. Hur stor effekt rekommendationerna kommer att ha beror bland annat på vilka pensionsplaner som finns i företaget och vilka aktuariella antaganden som görs¹⁹⁷.

”De företag som har större procentuell andel förmånsbestämda planer påverkas mer än dem som bara har avgiftsbestämda planer.”

Claes Janzon, Öhrlings PWC

De företag som har stor andel avgiftsbestämda pensionsplaner påverkas inte så mycket eftersom dessa planer inte behöver omvärderas enligt de nya reglerna. I vissa länder finns det av tradition mer förmånsbestämda planer. Internationellt sätt kommer länder som USA, Storbritannien, Tyskland och Sverige påverkas mest av rekommendationerna eftersom de har mycket förmånsbestämda planer. Länder som Danmark och Italien påverkas lite då de har mest avgiftsbestämda planer.

Vid övergången till rekommendationerna kan det även uppstå en finansiell övergångseffekt. Utöver övergångseffekterna kommer rekommendationerna även att föra med sig andra negativa och positiva effekter jämfört med tidigare redovisning.

6.8.1 Övergångseffekter

Övergångseffekterna beror, som tidigare nämnts, på att det finns både övergångsregler som företagen måste följa när de börjar tillämpa RR 29/IAS 19 och vid den generella övergången till IFRS 2005. Vilken övergångseffekt företagen kommer få vid övergången till RR 29/ IAS 19 beror på hur vilken metod de tillämpar.

”Om de tar det direkt då smäller det med en gång. Då får man ett stort engångsbelopp i förhållande till femårs periodiseringen.”

Mikael Kahn, Ernst & Young

Kahn anser att det är något tidigt att säga vad effekterna kommer att bli men att han tror att de flesta företag kommer att välja periodiseringen. De andra revisorerna delar inte hans åsikt om

¹⁹⁷ Öhrlings PWC s. 8.

detta. De företag som Walméus har jobbat med har alla valt samma övergångsregler och tagit allt på en gång mot eget kapital. Företagen har tagit effekten direkt, de har inte smetat ut några över eller underskott över en period.

Walméus anser att det är viktigt att skilja på övergångsreglerna i RR 29 och IAS 19. De är inte samma och det kommer därför att uppstå skillnader. Företagen kan även få en övergångseffekt när de går över från RR 29 till IAS 19. Det beror på att första gången företaget tillämpar IFRS i koncernen skall de antingen räkna om pensionerna från tidernas begynnelse eller räkna om korridoren. För företag som implementerade rekommendationerna i förtid och som hade en ackumulerad korridor från tidigare år innebar det att de fick nollställa korridoren. De fick därmed en övergångseffekt då företagen bytte från RR 29 till IAS 19.

”Våra kunder som har följt RR 29 i förtid de tycker att de redan redovisar på samma sätt som IAS 19 och varför ska de få en effekt.”

Fredrik Walméus, Deloitte

Walméus menar att det finns ett pedagogiskt problem här. Kunderna som har tillämpat rekommendationen i förtid förstår inte varför de ska få en övergångseffekt när det ska börja tillämpa IAS 19 när rekommendationerna i stort sätt är likadana. De företag som tillämpar rekommendationerna i förtid kommer alltså att få effekter. De företag som väljer att tillämpa RR 29 från och med 2004 får samma övergångstidpunkt som om man går över till IFRS 2005 kommer inte att få några skillnader. Kahn anser också att de företag som har börjat tillämpa RR 29 i förtid kan komma att få en liten effekt vid den generella övergången till IFRS. Det beror på att företagen får återlägga beloppen i korridoren och räkna om öppningsbalansen för 2005.

Janzon har gått igenom företagen på börsen för att se vilken effekt övergången har haft. Det visade att det var fler företag som fick en negativ effekt på eget kapital än vad det var som fick en positiv effekt. Mer exakt var det 13 företag fick en negativ effekt på eget kapital vid övergångstidpunkten, fyra företag fick en positiv effekt medan de övriga inte fick någon effekt alls. De flesta fick alltså en negativ effekt på eget kapital.

6.8.2 Negativa effekter

Revisorerna kan inte se några stora negativa effekter av införandet av RR 29/IAS 19. Men utifrån intervjuerna kan vi ändå fastställa några mindre negativa aspekter som införandet har inneburit.

En negativ effekt som har framkommit är att de nya rekommendationerna för med sig medarbete för företagen. Det beror på att företagen nu ska redovisa sina pensionsförpliktelser på ett annat sätt jämfört mot tidigare normer. Företagen tvingas nu att gå igenom och kartlägga alla sina pensionsförpliktelser i koncernen. Företagen ska dessutom fastställa en mängd antaganden själv. Allt detta innebär ett merarbete för företagen. Merarbetet resulterar i slutändan till en positiv effekt då företagen får ökad kontroll över sina pensionsförpliktelser i koncernen.

En annan negativ effekten är att de nya rekommendationerna anses vara ett besvärligt sätt att hålla koll på sina pensioner jämfört mot tidigare. Korridoren och olika beräkningar anses komplicerade och kräver ofta experthjälp av både revisorer och aktuarier.

Janzon och Walméus framhäver att korridorens hantering av aktuariella vinster och förluster som en negativ effekt av införandet av RR 29/IAS 19. Metoden är inte i enlighet med de senaste rekommendationerna på redovisningsområdet. Många av de nya redovisningsrekommendationerna föreskriver en marknadsvärdering av tillgångar och skulder. Exempelvis ska skogstillgångar och finansiella instrument redovisas till verkligt värde. Enligt RR 29/IAS 19 blir det ingen riktig marknadsvärdering av pensionskulden. Företaget gör visserligen en marknadsvärdering av pensionskulden men det är inte den summan som företaget redovisar. Företaget har orealiserade aktuariella vinster eller förluster som inte träffar resultaträkningen direkt utan först med mycket lång eftersläppning.

En annan negativ effekt som lyfts fram är att det nu finns tre metoder för aktuariella vinster och förluster i RR 29/IAS 19. Teoretiskt sätt är det negativt att det finns tre valmöjligheter i rekommendationerna eftersom det påverkar jämförbarheten negativt. Janzon tror dock att de flesta företagen kommer att tillämpa korridoren och därmed kommer jämförbarheten ändå att bli stor.

Enligt Lundgren upplever företagen en negativ effekt av att koncernredovisningen inte längre blir summan av dotterbolagens redovisningar. Det beror på att respektive dotterföretag fortfarande redovisar sin bokföring enligt respektive lands redovisningsprincip. När RR 29/IAS19 tillämpas räknar företagen på ett särskilt sätt som endast redovisas i koncernboksluten och inte i de enskilda dotterbolagen. Det har upplevts negativt eftersom i andra sammanhang är koncernredovisning ofta summan av dotterbolagens redovisningar.

Den sista negativa effekten som framkommit ur intervjuerna är att införandet av RR 29/IAS 19 medför att notapparaten blir komplicerad. Företagen ska nu uppge betydligt mer detaljerad information om sina pensionsplaner jämfört mot tidigare normer. Enligt Lundgren upplever finansanalytiker den nya pensionsredovisningen som svår. Nu räcker det inte med att endast gå in i balansräkningen utan nu måste även notapparaten studeras noga för att förstå pensionskuldens storlek.

De negativa effekterna som RR 29/IAS 19 har fört med sig har i slutändan resulterat till olika positiv effekt. Enligt revisorerna är de positiva effekterna betydligt större än de negativa effekterna.

6.8.3 Positiva effekter

Enligt revisorerna kommer införandet av RR 29/IAS 19 att föra med sig flera positiva effekter på den nya pensionsredovisningen jämfört med tidigare normer. Rekommendationerna har medfört att företagen blivit mer intresserade av sina pensionsförpliktelser. Alla pensionsförpliktelser ska redovisas enligt de nya rekommendationerna. Företagen har därför

tvingats göra noggranna inventeringar av sina pensionsplaner och hur de ska behandla dessa. Resultatet av detta har därför lett till att många företag för första gången vet vilka erbjudande de lämnar till sina anställda, vilka pensioner har de och vilka har de inte. Den positiva effekten av detta är att företagen har fått en förbättrad kontroll över sina pensionsplaner.

Revisorerna anser att den mest positiva effekten med införandet av RR 29/IAS 19 är att de kräver att samtliga pensionsutfästelser i koncernen ska redovisas på ett enhetligt sätt. Avgiftsbestämda och förmånsbestämda pensionsplaner redovisas nu på samma sätt i alla berörda företag. I och med att företagen använder samma regler så ökar möjligheterna till jämförbarhet. Jämförbarhet är en positiv effekt av enhetligheten och den kommer att öka på olika nivåer; mellan olika koncerner, olika dotterbolag samt mellan olika länders verksamheter. Enhetligheten leder också till att företagen får en bättre bild av pensionsredovisningen eftersom alla dotterbolag inom koncernen redovisar på samma sätt.

Ökad transparens i årsredovisningarna är en ytterligare positiv effekt som framkommit genom intervjuerna. Det grundar sig i att upplysningskraven har utökats väsentligt. Det ökade informationskravet ger en bättre bild av pensionsförpliktelserna. För läsare och intressenter innebär den ökade informationen att de får ett bättre beslutsunderlag. Janzon anser att finansanalytiker kan ta hjälp av upplysningarna för att se hur pensionsplanerna är finansierade och hur stora underskott eller överskott är. Tidigare var det mer komplicerat för analytikerna.

”En del finansanalytiker som jag har träffat ansåg att koncernens pensionsförpliktelser var en black box, de kunde inte se om den redovisade pensionsskulden eller pensionskostnaden gav en rättvisande bild eller inte”.

Claes, Jonzon, Öhrlings PWC

Att analytikerna upplevde pensionsförpliktelserna som en ”back box” beror på att de gamla reglerna inte innehöll några direkta upplysningars krav. Det gjorde det oerhört svårt för analytiker att analysera koncerners pensionsförpliktelser. Men med införandet av RR 29/IAS 19 och de ökade upplysningskraven blir det betydligt lättare för finansanalytiker att analysera ett företag.

Att korridoren fungerar som en utjämningsmekanism anser revisorerna är en positiv effekt av införandet. Det som upplevs som positivt är att stora slag i pensionskostnaderna och pensionsskulderna kan dämpas genom reglerna om korridoren. Istället för att hela den aktuariella vinsten eller förlusten påverkar resultatet på en gång så kan den istället amortera över tiden. Korridoren leder på så sätt till mindre svängningar i pensionsskulden.

Walméus lyfter även fram att det har skett en positiv utveckling hos de företag som har tillämpat rekommendationerna i förtid. Företagen har sett över sina pensionsförpliktelser och hittat andra pensions lösningar som är bättre än de gamla. Några svenska företag har till exempel bildat pensionsstiftelser.

6.8.3.1 Positiva effekter på de kvalitativa egenskaperna

Revisorerna anser att införandet av RR 29/IAS 19 kommer att påverka de kvalitativa egenskaperna i redovisningen positivt. Informationen i årsredovisningarna är viktig då de användas för att fatta ekonomiska och framtida beslut. Redovisningsinformationen ska kunna användas för att förutsäga, jämföra och för att kunna bedöma olika ekonomiska förhållanden. De viktigaste kvalitativa egenskaper är relevans, tillförlitlighet och jämförbarhet.¹⁹⁸

Informationen är relevant då den tar upp historiska händelser, bedömning av nuvarande förhållande eller uppskattningar om framtiden. Att informationen är framåtblickande och tillbakablickande är viktigt när man ska fatta olika beslut.¹⁹⁹ Revisorerna anser att relevansen kommer att öka i och med att rekommendationerna ställer hårdare krav på pensionsredovisningen. Det är framförallt de ökade upplysningskraven som finns i RR 29/IAS 19 som kommer att leda till ökad relevans i redovisningsinformationen. Företagen blir nu tvungna att lämna betydligt mer information i årsredovisningarna jämfört med tidigare normer då det knappt fanns några upplysningskrav. Detta gör att möjligheterna till att göra en kvalitativ bedömning ökar.

Tillförlitligheten innebär att informationen i de finansiella rapporterna inte skall innehålla några felaktigheter eller vara vinklad på något sätt. Informationen skall spegla vad företaget avser att mäta samt att informationen skall vara fullständig.²⁰⁰ En av revisorerna lyfter fram att relevansen hänger ihop med tillförlitligheten i och med en läsare ska kunna förlita sig på innehållet årsredovisningarna. Tillförlitligheten kommer att öka på grund av de nya upplysningskraven. Även fast företaget inte redovisar alla aktuariella vinster och förluster omedelbart, läsaren kan ändå se exakt hur det går för pensionsplanerna och vilka oredovisade förluster och vinster som finns.

Revisorerna anser även att tillförlitligheten av den redovisade pensionsförpliktelsen kommer bli bättre eftersom företaget måste hitta alla pensionsplaner och klassificera dem. Det går inte längre att gömma undan några pensionsplaner eftersom företagen måste redovisa och klassificera alla pensionsplaner i hela koncernen.

Enligt Lundgren ökar även tillförlitligheten av att företaget måste anlita utomstående försäkringsmatematiker för att göra beräkningarna. Lundgren menar att det är positivt att företaget inte längre kan sitta och göra beräkningarna själv. Han lyfter även fram att tillförlitligheten inte är riktigt bra nu i heller då aktuarierna räknar på olika sätt.

”Två aktuarier räknar inte samma. Det är tråkigt.”

Per lundgren, Öhrlings PWC

Aktuarierna har olika system vilket gör att två aktuarier inte räknar samma. Generellt sätt anser Lundgren dock att tillförlitligheten har blivit mycket bättre.

¹⁹⁸ Artsberg, *Redovisningsteori, policy och praxis* (2003), s. 74-76.

¹⁹⁹ *Ibid.*, s. 169-170.

²⁰⁰ *Ibid.*, s. 171-172.

Walméus lyfter fram en annan nackdel med tillförlitligheten. Rekommendationerna innehåller ett stort inslag av uppskattningar och bedömningar som ligger långt fram i framtiden. Det är svårt att göra hundra procentigt tillförlitliga antaganden.

Revisorerna är överens om att jämförbarheten kommer att öka i och med införandet av rekommendationerna. Att redovisningsinformationen går att jämföra är viktigt för att kunna fatta olika beslut. Jämförbarheten bör kunna göras över tiden i samma företag och mellan olika företag²⁰¹. RR 29/IAS 19 leder till ökad jämförbarhet eftersom företagen tillämpar samma redovisningsprincip för pensionsplaner världen över. Jämförbarheten kommer att öka mellan företag, mellan företagets olika divisioner samt mellan olika länders verksamheter. Tidigare var det inte möjligt att göra sådana jämförelser eftersom dotterbolag använd sig av respektive lands lokala redovisningsprinciper.

6.9 Avslutning

Revisorerna är positiva till den nya pensionsredovisningen och delar för det mesta samma åsikter om olika begrepp, metoder och beräkningar. Intervjuerna med revisorerna visar att införandet har fört med sig en del svårigheter och effekter.

Revisorerna tycker att rekommendationen har medfört mest positiva effekter för företagen. Några av dessa är ökad kontroll över företagets pensionsförpliktelser, ökad jämförbarhet och ökad transparens. Några negativa effekter framkom också från intervjuerna även om de inte var något som revisorerna poängterade bokstavligen. RR 29/IAS 19 upplevs som väldigt komplicerade med många svåra beräkningar och antaganden. Många företag har löst svårigheterna med rekommendationerna genom att anlita experthjälp, både revisorer och aktuarier. Revisorerna anser att det kommer att ta några år innan företagen är riktigt insatta i rekommendationerna och känner sig bekväm med den nya pensionsredovisningen.

²⁰¹ Ibid., s. 173.

- Slutdiskussion -

I slutdiskussionen sammanfattas de viktigaste effekterna som införandet av RR 29/IAS 19 har fört med sig. Avslutningsvis kommer vi att ta upp reflektioner angående studiens slutsatser och förslag till fortsatt forskning.

7.1 Inledning

Nyligen implementerades den internationella redovisningsrekommendationen för förmånsbestämda pensioner i Sverige och den har medfört flera förändringar för företagen. Utvecklingen inom redovisningsområdet går ständigt framåt och flera förändringar kommer att ske framöver då IASB ständigt arbetar för att utveckla ett gemensamt redovisningsspråk världen över. IAS 19 hör till ett av IASBs långsiktiga mål och det finns en del skillnader att minimera innan harmonisering har åstadkommits. Vårt bidrag kommer förhoppningsvis att leda till en ökad förståelse för RR 29/IAS 19 genom den empiri som insamlats under uppsatsens gång.

7.2 Syftet besvaras

Uppsatsens syfte är att undersöka vilka effekter som införandet av RR 29/IAS 19 har haft på de företag som tillämpat rekommendationerna i förtid.

Utifrån insamlad teori och empiri kan vi tydligt se att rekommendationerna har fört med sig flera effekter för företagen men även för revisorer och övriga intressenter. Effekterna grundar sig främst i att det tidigare inte funnits någon direkt rekommendation för hur koncerner ska redovisa sina förmånsbestämda pensioner. I den resterande delen av uppsatsen kommer syftet att besvaras.

7.3 Effekter av RR 29/IAS 19

Vår studie visar att alla företag har fått effekter vid övergången till RR 29/IAS 19. Effekterna har dock varit mer kännbara för multinationella företag med många dotterbolag runt om i

världen samt för företag med en stor andel förmånsbestämda planer. Vissa länder har av tradition mer förmånsbestämda planer än andra länder. Företag med pensionsplaner i dessa länder har därför fått betydligt större effekter vid övergången.

Effekterna av införandet av RR 29/IAS 19 är många och i nedanstående underrubriker kommer vi att lyfta fram de viktigaste. Majoriteten av effekterna är positiva medan ett fåtal är negativa.

7.3.1 Övergångseffekt

Vid övergången till den nya pensionsredovisningen har alla företagen i studien fått en finansiell övergångseffekt. Alla företag utom ett har fått en ökning av sin pensionsskuld som legat mellan 392-2300 miljoner kronor. Ökningen har företagen valt att justera mot eget kapital. Övergångseffekterna är enorma och de visar tydligt att det funnits stora pensionsförpliktelser som legat utanför resultat- och balansräkningen

År 2005 kommer företagen att få en ytterligare övergångseffekt när särskilda regler ska följas vid den generella övergången till IFRS. Vid denna övergång får företagen inte ha några oredovisade aktuariella vinster och förluster. Det innebär att alla företag som har tillämpat korridoren måste nollställa den vid övergången. Företagen upplever det negativt eftersom de redan redovisar i enlighet med den nya pensionsredovisningen.

7.3.2 Ökad enhetlighet

Den största effekten av införandet av RR 29/IAS 19 är att den har lett till ökad enhetlighet. Det beror på att företagen nu skall beskriva och beräkna koncernens pensionspliktigheter på ett enhetligt sätt. Det har i sin tur lett till en mer rättvisande bild av koncernens pensionsförpliktelser jämfört mot tidigare då den bestod av en blandning av olika länders redovisningsprinciper. Förståelsen för pensionsredovisning har underlättats världen över av enhetligheten, man behöver nu endast förstå en redovisningsprincip. Enligheten har dessutom lett till att företagen utvecklat nya rutiner för den interna rapportering och redovisning för att dotterbolagen skall kunna redovisa på samma sätt.

7.3.3 Kräver inventering av koncernens pensionsplaner

RR 29/IAS 19 har fört med sig att företagen måste inventera alla pensionsplaner i koncernen. Företagen har därför tvingats att gå igenom alla sina pensionsplaner i minsta detalj, vilket har upplevts som ett tidskrävande projekt i stora koncerner. Företagen har vid inventeringen använt sig av ett frågeformulär som skickats ut till varje dotterbolag. Frågeformuläret har i vissa fall vållat problem eftersom kunskapen om RR 29/IAS 19 endast funnits på koncernnivå och inte ute på de lokala dotterbolagen. Det har naturligtvis försvårat inventeringsprocessen. Inventeringen har även försvårats i de koncerner som haft en komplicerad bild av sina

pensionsförpliktelser. Det är ofta koncerner med en stor andel förmånsbestämda pensionsplaner i olika dotterbolag världen över.

Inventeringen har lett till att vissa företag har funnit förmånsbestämda pensionsplaner som tidigare inte tagits upp men som skall redovisas enligt de nya reglerna. I få fall har företagen även hittat pensionsplaner som inte längre skall redovisas. Upptäckterna kan ha lett till en ökning eller minskning av pensionsskulden vid övergången till RR 29/IAS 19. Det kan vara en förklarande orsak till varför företagen i vår studie har fått en ökning av sina pensionsskulder.

7.3.4 Nytt klassificeringssystem

Den nya pensionsredovisningen har fört med sig ett nytt klassificeringssystem som tidigare inte funnits inom svensk pensionsredovisning. Överlag har företagen klarat av klassificeringen relativt bra men det har funnits en del svårigheter. Gränsdragningsproblem har funnits i de pensionsplaner som innehåller både avgifts- och förmånsbestämda komponenter. I Sverige är Alecta ett exempel på en sådan pensionsplan. Den har vållat stora problem för företagen och i vår studie lyfter de fram kritik mot Alecta då de ännu inte kommit med någon bra lösning på hur planen ska klassificeras.

Företagen har haft svårt för att anpassa olika länders pensionsplaner till det nya klassificeringssystemet i RR 29/IAS 19. Det beror främst på att pensionsplaner inte konstruerade efter RR 29/IAS 19 utan enligt de lokala reglerna. Svårigheterna och problemen med klassificeringen hade kunnat minimeras genom att rekommendationerna gav fler konkreta exempel på avgifts- respektive förmånsbestämd pensionsplaner. Nu har företagen istället fått köpa in experthjälp för att lösa sina klassificeringsproblem.

7.3.5 Nya utjämningsmetoder

Införandet av RR 29/IAS 19 har fört med sig nya utjämningsmetoder för aktuariella vinster och förluster. Företagen i studien väljer att använda den frivilliga korridoren för sina aktuariella vinster och förluster. Korridoren upplevs som en positiv utjämningsmetod då den sprider ut effekterna av de aktuariella vinster och förlusterna över flera år. Den speglar pensionsskuldens långsiktiga karaktär på ett bättre sätt jämfört med de andra metoderna. Korridoren leder i jämförelse med de andra metoderna till mindre slag i resultaträkningen när stora aktuariella vinster och förluster uppstår.

Kritik riktats mot korridoren eftersom den anses minska den rättvisande bilden. Det beror på att företagen inte behöver redovisa det belopp som faller innanför korridoren. Stora belopp kan därför komma att hamna utanför redovisningen eftersom pensionsskulden inte redovisas fullt ut. För läsaren av en finansiell rapport blir det svårt att uppfatta hur stora belopp som ligger inför korridoren. Den rättvisande bilden blir bättre om företagen tillämpar någon av de andra metoderna, de visar de aktuariella vinsterna och förlusterna fullt ut.

Det har även riktats kritik mot att finns tre olika metoderna för att redovisa aktuariella vinster och förluster. IASB har som mål att minimera alternativen i de internationella redovisningsstandarderna för att kunna öka jämförbarheten i de finansiella rapporterna. Det kan då uppfattas som negativt att de så sent som år 2004 införde en ytterligare metod i RR 29/IAS 19. Vi anser att jämförbarheten kan försämrans genom att det finns flera metoder i en rekommendation. I detta fall kommer troligtvis inte jämförbarheten att påverkas eftersom de flesta företagen väljer att tillämpa korridoren.

7.3.6 Bättre intern kontroll

Koncernerna upplever förbättrad intern kontroll över sina pensionsförpliktelser eftersom de har varit tvungna att inventerar och klassificerar alla sina pensionsförpliktelser. Genomgången har varit nyttig eftersom den har lett till ordning och reda av koncernens pensionsförpliktelser. Nu kan företagen på ett lättare sätt överblicka de pensionsförpliktelser som finns i koncernen. Förutsättningarna för kontroll och uppföljning har därför även förbättras i och med införandet av RR 29/IAS 19. Den förbättrade interna kontrollen grundar sig även i att företagen nu skall redovisa på ett enhetligt sätt och inte enligt de lokala reglerna i respektive dotterbolag. Blandningen av olika redovisningsprinciper gjorde det svårt för koncernen att hålla koll på sina pensionsförpliktelser.

7.3.7 Ökad transparens

Den nya pensionsredovisningen ställer hårdare krav på att företagen skall beskriva sina pensioner på ett utförligt sätt i notapparaten. Mängden information har ökat väsentligt i notapparaten sedan rekommendationerna infördes, vilket har lett att den totala pensionssituationen belyses på ett bättre sätt. Det har resulterat i att transparensen och medvetenheten om företagens pensionsskuld och pensionskostnader har ökat. Nu kan externa intressenter bilda sig en egen uppfattning om hur stor tung pensionsposten är i relation till företagets totala skuldsättning. Tidigare var informationen i de svenska årsredovisningar nästa obefintlig vilket gjorde att transparensen var låg. Pensionsförpliktelserna sågs tidigare som en "black box" eftersom informationen i noten inte gav någon rättvisande bild av koncernens pensionsförpliktelser.

7.3.8 Ökad jämförbarhet

Vår studie visar att jämförbarheten har ökat betydligt i och med att företagen tillämpar samma redovisningsprincip för pensioner världen över. Det är en positiv effekt för både företagen och externa intressenter som för första gången kan jämföra pensionsförpliktelserna mellan olika företag i olika länder samt mellan olika dotterbolag. En sådan jämförelse har inte varit möjligt tidigare då koncernens pensionsredovisning var en blandning av olika länders redovisningsprinciper. Den ökade jämförbarheten har även sin grund i att företagen tvingas lämna betydligt mer information i sina finansiella rapporter. Det ökar möjligheten till ett

bättre beslutsunderlag för de externa intressenterna då de kan jämföra pensionsförpliktelser övertiden i ett företag och mellan olika företag.

7.3.9 Ökat merarbete

Företagen upplever ett ökat merarbete som en negativ effekt av införandet av RR 29/IAS 19. I uppstartsfasen upplevdes det särskilt eftersom företagen tvingades att gå igenom och kartlägga alla sina pensionsförpliktelser. RR 29/IAS 19 innebär dessutom många nya arbetsmoment för företagen. De ansvarar nu för flera komplicerade beräkningar, fastställandet av en mängd aktuariella antaganden samt ökade upplysningskrav. Extra arbetsinsatser måste sättas in för att företagen skall kunna klar av de nya momenten.

Rekommendationerna för även med sig ett dubbelarbete eftersom koncernen och den juridiska personen skall redovisa sina pensionsförpliktelser enligt olika regler. IASB kräver endast att koncernen redovisar sina förmånsbestämda förpliktelser i enlighet med RR 29/IAS 19 medan den juridiska personen undantas. Det grundar sig i att de nya rekommendationerna inte gäller ur skattehänseende för den juridiska personen. Skillnaderna leder till dubbelarbete eftersom företagen måste redovisa på två olika sätt, koncernen i enlighet med de nya reglerna och den juridiska personen i enlighet med de lokala reglerna.

7.3.10 Kräver experthjälp

Många företag har tvingats ta hjälp av revisorer och aktuarier vid införandet av RR 29/IAS 19. Det grundar sig i att rekommendationerna har upplevts väldigt komplicerade eftersom de innehåller en helt ny systematik med många komplicerade beräkningsmetoder. Företagen har därför fått söka experthjälp både för att kunna bygga upp en förståelse för rekommendationerna samt för att kunna beräkna enligt de nya metoderna. Vår studie visar att företagen framförallt har tagit hjälp av experter vid beräkningen av PUCM och korridoren då de inte besitter den rätta kunskapen för att räkna fram dessa själv. En del företagen har även använt experthjälp vid fastställandet av sina aktuariella antaganden. Sammanfattningsvis kan man säga att många företag har sett experthjälp som en enkel lösning på den nya komplicerade pensionsredovisningen. I framtiden kommer företagen att bli mer vana att redovisa enligt den nya metodiken och behovet att experthjälp kommer troligen att minska.

7.4 Reflektioner

Att slutföra denna magisteruppsats har varit en lång resa. Under resans gång har vi stött på en del problem som i vissa fall har fått oss att inse att vi borde ha lagt upp vår uppsats på ett annat sätt. För oss har det varit ett problem att bara förstå RR 29/IAS 19 som av väldigt komplicerad i sin natur. Vi hade troligen kunnat underlätta detta problem genom kontinuerlig kontakt med en revisor som hade kunnat hjälpa oss med de delar vi upplevde som extra svåra.

Tidsaspekten för uppsatsen blev längre än väntat, vi påbörjade vår uppsats under våren 2004 och färdigställde den först i början av januari 2006. Det är en brist i vår uppsats eftersom en del av insamlad data i vissa fall kan kännas något oaktuell. Denna brist har vi försökt minska genom att vi ständigt har uppdaterat litteraturen med mer aktuell information. Uppdateringen stödjer de empiriska data som framkommit under intervjuerna och därför bör studiens slutsatser inte påverkas i någon större utsträckning av att studien har försenats. Vi anser att de slutsatser som framkommit i vår studie även är giltiga för företag som tillämpar IAS 19 vid den generella övergången år 2005 eller senare.

Vi har även haft problem med genomförandet innehållsanalysen då resultatet av denna inte blev vad vi hade tänkt oss. Från början var det tänkt att innehållsanalysen skulle visa vilka effekter övergången hade haft på de förmånsbestämda pensionsplanerna i årsredovisningarna. Det skulle göras genom en jämförelse mellan årsredovisningarna för år 2002 då den tidigare pensionsredovisningen tillämpades med årsredovisningarna för år 2003 då RR 29/IAS 19 tillämpades i förtid. Vi insåg dock att det skulle bli svårt eftersom företagen hade väldigt varierande övergångsår och det skulle därför ha resulterat i en missvisande jämförelse. I och med att delstudien inte blev som vi hade tänkt bidrar den i mindre utsträckning till studiens slutsatser.

7.5 Förslag till fortsatt forskning

RR 29/IAS 19 är en ny rekommendation som just nu befinner sig i en förändringsprocess. Det gör att det uppstår nya intressanta ämnesområden att studera. Vår uppsats baseras enbart på de koncerner som tillämpat RR 29/IAS 19 i förtid, vilket visade sig vara väldigt få företag. Det skulle därför vara intressant att följa upp vår studie med en som studerar effekterna efter den generella övergången. Det skulle kunna göras genom en kvantitativ studie då det är många företag tvingas gå över till IAS 19 år 2005. På så sätt skulle forskaren kunna dra statistiskt säkerställda slutsatser om effekterna av införandet av IAS 19.

Det skulle även vara intressant att göra en studie utifrån ett mer internationellt perspektiv för att se om IAS 19 verkligen möjliggör ökad jämförelse, ökad transparens och ökad enlighet mellan olika länders finansiella rapporter. Här skulle man även kunna studera om företagen lämnar olika mycket information i sina finansiella rapporter avseende sina förmånsbestämda pensionsplaner.

Det sista förslaget till framtida forskning är att studera effekterna av rekommendationerna utifrån ett annat perspektiv. Det kan ske genom att studien baseras på aktuariernas syn. Det är många företag som anlitar dem för att utföra komplicerade beräkningar, antaganden och värderingar. Vi har under studiens gång sett att aktuarierna spelar en viktig roll vid fastställandet av företagets pensionsförpliktelser.

- Källförteckning -

Publicerade källor

Alvesson, Mats och Sköldberg, Kaj (1996) *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur, fjärde upplagan.

Anonymous (1998) "IASC tackles benefits". *Journal of Accountancy*, May 1998, Vol.185, Iss.5, s. 25-27.

Anonymous (1998) "International standard on employee benefits". *Management Accounting*, Apr 1998, Vol. 76, Iss. 4, s. 6-8.

Artsberg, Kristina (2002) "Striden om makten över redovisningen". *Balans*, nr 4, 2002, s.26-29.

Artsberg, Kristina (2003) *Redovisningsteori: policy och praxis*. Liber Ekonomi.

Bjuvberg, Jan (2003) "IAS-förordningen och internationalisering av svenskrätt [1]". *SkatteNytt*, nr. 1-2.

Cearns, Kathryn, (1998) "Accounting for employee benefit". *Accountancy*, Jul 1998, Vol.122, Iss.1259, s.88-90.

Clark, Peter (1996) "Beyond IAS 19". *Accountancy*, vol. 118, November 1996, s. 62

Edlund, Carina, Engshagen, Ingrid och Kyrö, Jorma (2004) "Nyheter inför bokslutet 2004". *Balans*, nr 11, 2004, s. 28-34.

Edlund, Carina och Kyrö, Jorma (2003) "Nyheter inför bokslutet 2003". *Balans*, nr 11, 2003, s.17-36.

Ehlin, Åsa och Holmquist, Bengt (2003) "Pensionsredovisning: Snart blir noterna viktigare än balansräkningen!". *Balans*, nr 12, 2003, s. 38-39.

Elbert, Eric och Kistemaker, Ruud (2002) "IAS 19: Catalyst for change?". *Benefits & Compensation International*, sep. 2002, Vol. 32, Iss. 2, s. 3-6.

Engshagen, Ingrid (2002) "379, Ny rekommendation: Ersättning till anställda". *FAR INFO*, nr 12.

Eriksson Torsten, Lars och Wiedersheim-Paul Finn (2001) *Att utreda, forska och rapportera*. Liber ekonomi, sjunde upplagan.

FAR (2005), *FARS Samlingsvolym 2005 – del 1*. FAR FÖRLAG.

"FAR och flyg" (2005), *Balans*, nr 2, 2005, s. 6.

"Finance and Economics: Painful; European pension accounting", *The Economist*, Nov 2004, Vol. 373, Iss. 8401, s.101.

Holme, Idag Magne och Solvang, Bernt Krohn (2000) *Forskningsmetodik-om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur, andra upplagan.

Holme, Idag Magne och Solvang, Bernt Krohn (2001) *Forskningsmetodik-om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur, tredje upplagan.

"IAS 19: Could do better". *Accountancy*, Dec 2001, Vol.128, Iss.1300, s.1.

Jacobsen, Dag Ingvar (2004) *Vad, hur och varför? Om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*. Studentlitteratur, andra upplagan

Janzon, Claes (2003), "Hög tid att förbereda anpassningen till RR 29". *Balans*, nr. 4, 2003, s.12-15.

Jermakowicz, Eva K och Gornik-Tomaszewski, Silwia(2003) "IASB issues a standard on first-time adoption of International Financial Reporting Standards". *Bank Accounting & Finance*, Dec 2003. Vol. 17, upplaga. 1, s. 47.

Johansson, Niklas (2004), "Special: Nya redovisningsregler – Revisorernas nya språk rena rotvälskan". *Veckans Affärer*, juni 2004, s.1-2.

Jönsson, Lundmark, Birgitta. (1976) *Pensionsavsättningar från resultatmättnings- och finansiering synpunkt*. Förlag: BAS ek för 1976.

Lundahl, Ulf och Skärvad, Per-Hugo (1999) *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. Studentlitteratur, tredje upplagan.

McDonell, John (2003) "IFRS means that companies no longer can delay tough decisions". *Accountancy Ireland*, Oktober 2003, Vol.35, Iss.5, s.12.

McGeachin, Anne (2004) "Financial Reporting: Amendments to IAS 19 – Plans pensions". *Accountancy*, Jul 2004, Vol.134, Iss.1331, s. 82

McGeachin, Anne (2005) "Financial Reporting: Amendments to IAS 19 – Pension polish". *Accountancy*, Apr 2005, Vol.135, Iss.1340, s. 98.

Nilsson, Björn, (2005), "Vad är rätt värdering för pensionsutfästelser?". *Balans*, nr 8-9, s. 50.

"Om de olika effekterna av övergången till RR 29". *Pensioner & Förmåner*, Svenska Nyhetsbrev AB, 14 december, 2004, s. 1-3.

Pacter, Paul, (2003) "Convergens of IFRS and U.S. GAAP". *The CPA Journal*, Sep 2003, Vol. 73, Iss. 3, s. 67.

Patton, Michael Quinn(1990) *Qualitative evaluation and research methods*. Calif.

Perrin, Towers (2003) "Worldwide Pay and Benefits". *Pensions: An international Journal*, Sep 2003, Vol.9, Iss.1, s.88-96.

PRI Pensionstjänst AB och Pensionsgaranti (2004) *Handbok – FPG/PRI*. Larsson Offsettryckeri AB.

Randquist, Madeleine (1998) *En bok om pensioner*. Landsorganisationen i Sverige.

Reinecker, Lotte och Jörgensen, Stray, Peter (2002) *Att skriva en bra uppsats*. Liber, upplaga 1:1.

Rundfelt, Rolf (2003) "Ändrad redovisning av pensioner". *Balans*, nr 2, 2003, s. 43-45.

Schroeder, Richard och Myrthle, W.Clark (1997) *Accounting Theor: texts and readings*. Wiley.

Svenberg, Sven-Åke (2003) "Att tänka på inför övergången till International Financial Reporting Standards". *Balans*, nr 10, 2003, s11-14.

Svenberg, Sven-Åke (2003) "Ny rekommendation från Rådet om ersättningar till anställda - Övergång till RR 29 2004 och till IAS/IFRS 2005". *Balans*, nr 1, 2003, 29-31.

The Financial Reporting Group of Ernst & Young (2004) *International GAAP 2005*. LexisNexis.

Törnqvist, Ulla, Lumsden, Marie, Martom Jan (2000) *Svenska normsättare på redovisningsrådet: Institionella och politiska aspekter*, Handelshögskolan i Göteborg.

Öhrlings PricewaterhouseCoopers (2003) *Hur redovisas pensioner? Nya tag med RR 29/IAS 19*. Öhrlings PricewaterhouseCoopers Gruppen AB.

Lektionsunderlag

Artsberg, Kristina (2004) *Meddelande från kommissionen*. Lektionsunderlag, magisterkursen i redovisning, vårterminen 2004.

Muntliga källor

Denker, Henrik, SCA. Telefonintervju den 12 december 2004.

Eiderstrand, Lars-Göran, TeliaSonera. Telefonintervju den 27 december 2004.

Janson, Claes, Öhrlings PricewaterhouseCoopers. Telefonintervju den 3 januari 2005.

Kahn, Mikael, Ernst & Young. Telefonintervju den 15 december 2004.

Kärroman, Ulrika, Volvo. Telefonintervju den 3 januari 2005.

Lundgren, Per, Öhrlings PricewaterhouseCoopers. Telefonintervju den 10 december 2004.

Walméus, Fredrik, Deloitte. Telefonintervju den 21 december 2004.

Wedin, Ivan, Holmen. Telefonintervju den 2 januari 2005.

Elektroniska källor

Första årsredovisningen enligt IFRS - vad innebär det för ditt företag,
<http://kpmg.se/download/103526/122660/Magasinet%20nr3%2005.pdf#page6>, den 15 december 2005.

IFRS/IAS övergången till internationell redovisningsstandard,
<http://www.kpmg.se/download/103526/122660/Magasinet%20nr3%2005.pdf#page=8>, den 5 december 2005.

Justeringar vid övergången till IFRS,
<http://www.deloitte.com/dtt/article/0,1002,sid%253D31938%2526cid%253D75823,00.html>, den 15 december 2005.

Nya redovisningsregler för ersättningar och pensioner till anställda,
http://www.pwc.com/se/swe/ins-sol/spec-int/ias/artikel_pension.html, den 15 december 2005.

Nya redovisningsregler för pensionsåtaganden,
www.sponsorab.com/nyhetsbrev/news5.htm, den 13 november 2004.

Redovisning av pensioner,
http://www.deloitte.com/dtt/section_node/0,1042,sid%253D32821,00.html, den 5 december 2005.

Redovisning av övergången,
http://www.deloitte.com/dtt/section_node/0%2C1042%2Csid%25253D32817%2C00.html,
den 5 december 2005.

Standards:IFRS 1,
<http://www.iasplus.com/standard/ifrs01.htm>, den 15 december 2005.

Så kan Alectas resultat påverka redovisningen,
<http://www.ad.se/index.php?loginkey=CA721D1CB2AD1FE44EABAF64EBA71EF9F7B5A87D3AEF3FDB0B3EAB81F66DF42C326218C41F0DFF4.html>, den 17 november 2005.

Två nya uttalanden och ett tredje på väg,
<http://www.farkomplett.se/document.jsp?fromHitlist=true&documentId=65702&database=Balans¤tDocument=5&hits=22&page=0&selectedDbNumbers=&selectedResultList=Balans.html>, den 17 november 2005.

Ändringar i IAS 19 "Ersättningar till anställda",
http://news.deloitte.se/deloitte_agenda/nr12_nov_05/ersattningar_till_anstallda.htm, den 5 december 2005.

Finansiella rapporter

www.arsredovisningar.nu

www.rapporter.nu

Holmens årsredovisning för 2003,
<http://www.holmen.com/Main.aspx?ID=0bdbe355-f6d0-4627-a5a9-d46a5d7926ac>, den 15 december 2005.

Sandviks årsredovisning för 2003,
http://www3.sandvik.com/pdf/annualreports/Sandvik2003_swe_web.pdf, den 15 december 2005.

SCAs årsredovisning för 2003,
<http://www.sca.se/Pdf/2003SVE.pdf>, den 15 december 2005.

Skanskas årsredovisning för 2003,
http://www.skanska.com/files/documents/investor_relations/2003/skanska_arsred_2003.pdf,
den 15 december 2005.

Skfs årsredovisning för 2003,
http://investors.skf.com/files/SKF_annual2003_sv.pdf, den 15 december 2005.

TeliaSoneras årsredovisning för 2003
http://www.teliasonera.se/GetImages/GetImages_GetImage_pdf/0,1168,62454,00.pdf, den 15
december 2005.

Volvos årsredovisning för 2003,
<http://www3.volvo.com/investors/finrep/ar03/sv/index.html>, den 15 december 2005.

Figurförteckning

Figur 1: Modell över uppsatsens metod. Egenkonstruerad.

Figur 2: Tabell över de företag på A-listan mest omsatta som tillämpade RR 29/IAS 19 i
fortid. Egenkonstruerad efter informationen i årsredovisningarna på A-listan mest omsatta.

Figur 3: Bild över det svenska pensionssystemet. PRI Pensionstjänst AB och Pensionsgaranti
(2004) *Handbok – FPG/PRI*, s. 8.

Figur 4: Bild som jämför den tidigare metoden med PUCM. Pensionstjänst AB och
Pensionsgaranti (2004) *Handbok – FPG/PRI*, s. 4.

Figur 5: Beräkning av pensionsskuld eller pensionstillgång. Egenkonstruerad efter
informationen i RR 29 p. 54.

Figur 6: Beräkning av pensionskostnad eller pensionsintäkt. Egenkonstruerad efter
informationen i RR 29 p. 63.

Figur 7: Beräkning av ingångsskuld vid övergången till RR 29. Egenkonstruerad efter
informationen i RR 29 p. 161.

Figur 8: Tabell över de företag på A-listan mest omsatta som användes till innehållsanalysen.
Egenkonstruerad.

Figur 9: Specifikation av posterna i pensionsskulden som skall lämnas i noten.
Egenkonstruerad efter informationen i RR 29 punkt 125c.

Figur 10: Specifikation av årets pensionskostnad i noten. Egenkonstruerad efter informationen
i RR 29 punkt 125f.

Figur 11: De vanligaste aktuariella antagandena. Egenkonstruerad efter informationen i de utvalda företagens årsredovisningar år 2003.

Figur 12: Diagram som visar effekten på eget kapital vid övergången till RR 29/IAS 19. Egenkonstruerad efter informationen i de utvalda företagens årsredovisningar år 2003.

- Bilagor -

Frågemall för företagen

EKONOMIHÖGSKOLAN

Lunds universitet

Effekterna av införandet av RR 29/IAS 19.

RR 29/IAS 19

1. När började ni tillämpa RR 29/IAS 19? Varför valde ni att tillämpa rekommendationen i förtid?
2. Hur förberedde ni övergången till RR 29/IAS 19? Krävdes det någon experthjälp eller utbildning?
3. Vilka effekter fick ni vid övergången till RR 29/IAS 19 på resultat- och balansräkning? (t.ex. engångsjustering av eget kapital eller avskrivning på fem år)
4. Vilka svårigheter hade företaget vid införandet av RR 29/IAS 19?
5. Vilka negativa effekter har rekommendationerna haft på koncernredovisningen?
6. Vilka positiva effekter har rekommendationerna haft på koncernredovisningen?

Aktuariella antaganden och korridoren

7. Hur har inventeringen av pensionsplaner gått till i ert företag? Har inventeringen inneburit några svårigheter?
8. Har klassificeringen av förmånsbestämda eller avgiftsbestämda pensionsplaner inneburit några problem för er?
9. Vilken typ av pensionsplaner har ni i ert företag?
10. Har ni haft problem med de aktuariella antagandena? Vållar vissa antaganden större problem än andra?
11. Vad grundar ni dessa antaganden på och vilka antaganden anser ni vara viktigast?
12. Har ert företag tillämpat korridoren? Upplevde ni några svårigheter vid tillämpningen av korridoren?
13. Vad är era synpunkter på korridoren?

Allmänna frågor

14. I RR 29/IAS 19 ska samtliga pensionsutfästelser i koncernen redovisas på ett enhetligt sätt. Har det varit problematiskt för dotterbolagen att redovisa sina pensionsplaner på ett enhetligt sätt?
15. Anser ni att RR 29/IAS 19 har medfört en bättre bild av pensionsredovisningen gentemot tidigare regler?
16. Vilka är dina sammantagna uppfattningar om RR 29/IAS 19? Har ni några ytterligare synpunkter på rekommendationerna?

Frågemall för revisorer

EKONOMIHÖGSKOLAN

Lunds universitet

Effekterna av införandet av RR 29/IAS 19.

RR 29/IAS 19

1. Vilka svårigheter har företagen haft vid införandet av RR 29/IAS 19?
2. Vilka effekter kommer RR 29/IAS 19 att ha vid övergångsåret? Kommer det vara samma effekter eller kommer de att skilja sig åt på grund av olika övergångsregler?
3. Vilka negativa effekter kommer rekommendationerna att ha på koncernredovisningen?
4. Vilka positiva effekter kommer rekommendationerna att ha?

Aktuariella antaganden och korridoren

5. Har inventeringen av pensionsplanerna inneburit några svårigheter för företagen?
6. Har klassificeringen av förmånsbestämda eller avgiftsbestämda pensionsplaner inneburit några problem för företagen?
7. Har företagen haft problem med de aktuariella antagandena? Vållar vissa antaganden större problem?
8. Vad innebär korridoren för företagen? Har företagen haft några svårigheter vid tillämpningen av denna?
9. I RR 29/IAS 19 ska samtliga pensionsutfästelser i koncernen redovisas på ett enhetligt sätt. Har det varit problematiskt för koncerner med många dotterbolag att redovisa sina pensionsplaner på ett enhetligt sätt?

Allmänna frågor

10. Hur påverkar RR 29/IAS 19 redovisningens kvalitativa egenskaper (tillförlitlighet, relevans och jämförbarhet)?
11. Vad innebär rekommendationerna för externa intressenter såsom investerare och läsare av årsredovisningar?
12. Påverkas vissa företag mer av rekommendationerna än andra?
13. Anser ni att RR 29/IAS 19 har medfört en bättre bild av pensionsredovisningen gentemot tidigare regler? Motivera gärna ert svar.
14. Vilka är dina sammantagna uppfattningar om RR 29/IAS 19? Har ni några ytterligare synpunkter på rekommendationerna?